

V Managui tudi že priprave na New Delhi

Danes začetek posvetovanja koordinacijskega biroja o problemih Latinske Amerike – Priložnost za izmenjavo mnenj pred sedmim vrhom v New Delhiju

MANAGUA, NEW DELHI, 11. januarja (Tanjug) – V Managui se bo danes končal dvodnevni sestanek veleposlanikov okoli 100 nevrščenih držav, ki pripravljajo ministrijski sestanek koordinacijskega biroja o perečih latinskoameriških problemih. Jugoslovansko delegacijo vodi na ministrijskem sestanku zvezni sekretar za zunanje zadeve Lazar Mojsov, ki je včeraj pripotoval v nikaragovsko prestolnico.

Ministrijski sestanek koordinacijskega biroja nevrščenih in pripravljanih sestanek sta posvečena izključno latinskoameriškim problemom. Nevrščeni so prvič v svoji zgodovini namenili poseben sestanek tej temi. Na pripravljanih sestanku so namenili največ pozornosti problemom Srednje Amerike, pa tudi gospodarskim problemom Latinske Amerike v celoti.

Vse latinskoameriške države se spopadajo s hudiimi gospodarskimi težavami, ki se v zadnjih nekaj letih nenehno zostrujejo. Bruto narodni proizvod se je v 19 latinskoameriških državah lani povečal za komaj 1,2 odstotka, medtem ko se je leta 1980 povečal za 5,8 odstotka. Narodni dohodek latinskoameriških držav se nenehno manjša; leta 1980 je znašal 906 dolarjev na prebivalca, leta 1981 pa 895 dolarjev. K

● **MANAGUA, 11. januarja (Tanjug) – Zvezni sekretar za zunanje zadeve Lazar Mojsov je sinoči pripotoval v Managua na čelu jugoslovanske delegacije, ki se bo udeležila posebnega zasedanja koordinacijskega biroja nevrščenih držav.**

Na letališču ga je pričakal in pozdravil nikaragovski zunanji minister Miguel D'Escoto. Navzoč je bil tudi jugoslovanski veleposlanik v Nikaragvi Branko Vučković.

Mojsov in D'Escoto sta imela nato v letališčnem posloju krajši prijateljski pogovor. Spregovorila sta o dvostranskih vprašanjih, o mednarodnih razmerah, pa tudi o sestanku v Managui, ki je posvečen problemom Latinske Amerike.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

V indijski delegaciji je tudi »drugi človek« zunanje ministristva M. K. Rasgotra, ki se je pred kratkim mudil na posvetih v Beogradu, pa tudi več drugih visokih funkcionarjev države gostiteljice sedme konference.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Uradni New Delhi kajpada pripisuje precejšen pomen tem posvetom, ki so zdaj že ustaljeni praktični v gibanju, saj med drugim so tudi predložitve gostiteljskega biroja v Managui tu izbrano posvetovanje s predstavnikih drugih nevrščenih držav o pripravi na sedmo konferenco nevrščenih v New Delhiju.

Nenaden sestanek v Pragi

Brez poprejšnje napovedi so se včeraj sešli obrambni ministri varšavskega sporazuma

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

PRAGA, 11. januarja (Tanjug) – Nocoj se je v Pragi brez kakršnihkoli napovedi začelo redno zasedanje komiteja obrambnih ministrov članic varšavskega pakta. Biti bi moralo že novembra, pa so ga zaradi smrti Leonida Brežnjeva odložili. Razen poljskega, ki ga zastopa njegov namestnik, so prišli v Prago vsi obrambni ministri vzhodnih držav, tudi glavni poveljniki oboroženih sil varšavskega pakta sovjetski maršal Viktor Kulikov in načelnik štaba sovjetski armadi general Gribkov. Dnevnege reda zasedanja niso objavili, kakor tudi ne, kako dolgo bo trajalo. Pred enim tednom se je sestel politično-posvetovalni odbor, ki je Zahodu predlagal sklenitev sporazuma o neuporabi sile.

Lansko leto je tretje na lestvici podražitev

V treh desetletjih so bile cene višje le leta 1981 in 1980 – Lani cene na drobno v SFRJ višje za 29,5 odstotka, v Sloveniji za 29 odstotkov

LJUBLJANA, 11. januarja – Cene na drobno, ali kot tudi pravimo, inflacija, je bila tudi lani pri nas dokaj visja. V zadnjih tridesetih letih, kolikor se namreč pri nas statistika ukvarja z računanjem cen, je bila inflacija le še dvakrat višja, kot je bila lani. Cene na drobno so se namreč po podatkih zveznega in slovenskega zavoda za statistiko leta 1982 v primerjavi s 1981 povečale v vsej Jugoslaviji povprečno za 29,5 odstotka, v Sloveniji pa za 29 odstotkov.

Za uradno primerjavo lanskih dražitev pa moramo vzeti decembrsko primerjavo. Tako so bile cene decembra 1982 v primerjavi z decembrom 1981 cene na drobno v Jugoslaviji višje za 30,7 odstotka, v Sloveniji pa za 29,5 odstotka višje. Ob tem velja spomniti, da so lanski načrti dovoljevali podražitev le za 15 odstotkov. To mejo so namreč postavili zvezni načrtovanci in od republikanskih skupnosti za cene zahtevali, da sestavijo natančno mrežo dovoljenih podražitev. To so te tudi storile, tako da smo na ta način dobili velikomno razpredelnico dovoljenih podražitev od zveze, republik in pokrajin do občin. Tedaj so poudarjali, kako zelo je pomembno spoštovati te odstotke, ker da so sestavnih del stabilizacijskega načrta, katerega so obljubili izpolniti tudi v mednarodnih okvirih, namreč pri Mednarodnem denarnem skladu. Poudarili so, da se ta sklad ni vokal v sestavo teh načrtov in ni dooločal količin, da pa je zahteval, da načrte, ki jih bodo postavili, potem tudi spoštujemo in izvršimo.

Prevelika poraba je eden glavnih vzrokov naše inflacije. Ker je preveliko povpraševanje moč zelo uspešno zmanjšati prav z dražitvami, so se potem nekateri začeli spraševati, kako more mednarodni denarni sklad sploh nasprotovati višji rasti cen, kot pa je obljubljenih 15 odstotkov. Kljub temu je julija zvezni izvršni svet vzel odločanje o vseh cenah iz rok republikanskih in občinskih skupnosti za cene, češ da so prekoračile dopustne letne stopnje podražitev. To so storili tudi takim skupnostim za cene, kot je

Leto	odstotek
1962	7
1963	4
1964	9
1965	29
1966	22,8
1967	6,8
1968	4,3
1969	7,3
1970	9,6
1971	15,1
1972	15,6
1973	18,6
1974	25,9
1975	26,2
1976	9,4
1977	13,7
1978	13,4
1979	21,9
1980	30,4
1981	46
1982	29,5

pa smo lahko tudi po zamrznitvi cen iz meseca v mesec opažali, da so se vse vrste cen še naprej naglo dvigale, kar lahko vidimo zdaj

TEMELJI IN OKVIRI DOLGOROČNE SOCIALNE POLITIKE

»Temelji in okviri dolgoročne socialne politike« so dokument, s katerim naj bi na socialnem področju konkretizirali »Izhodišča dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije«.

»Temelji in okviri dolgoročne socialne politike« obravnavajo s socialnega področja nekatera vprašanja, ki smo jih že obravnavali, predvsem z gospodarskega stališča v drugih gradivih, ki so bila objavljena o politiki gospodarske stabilizacije (zaposlenost, stanovanjsko-komunalni razvoj, družbene dejavnosti in podobno). To je bilo nujno, ker ta poročja pomenijo tudi bistveno vsebino socialne politike. V tem gradivu so ta področja obdelana prav s stališča socialne politike.

Ta dokument prejmejo vsi, ki so sodelovali pri delu

svetov, in bo dan v najširši vpogled jugoslovanski javnosti; rabil naj bi kot spodbuda pri delu, povezanem z reševanjem socialnih vprašanj v razmerah stabilizacije.

Separat so pripravili v komisiji zveznih družbenih svetov za vprašanja gospodarske stabilizacije oziroma v delovni skupini za pripravo dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije na temelju dokumentov, ki jih je sestavila podskupina, v kateri so bili: koordinator podskupine dr. Berislav Šefer, sekretarka podskupine Jadranka Lukić, Aleksandar Bećin, dr. Stevan Beždanov, dr. Dušan Breznik, dr. Muhamed Dervišbegović, Branko Djordjević, dr. Dušan Ičević, Nevenka Janković, Nada Majcen, mgr. Ljubiša Tatović, Marija Todorović in mgr. Mladen Žuvela.

UVOD

1. V gradivu o dolgoročnih okvirih socialne politike je nadrobneje ocenjeno minulo razdobje, kar zadeva odnose ekonomskega in socialnega razvoja ter socialne politike. Tako je bilo storjeno zaradi tega, ker so bila po mnenju podskupine, ki je pripravila ta elaborat, protislovja med gospodarskimi možnostmi in socialnimi spremembami, nastalimi zaradi gospodarskega razvoja na prehodu v osemdeseta leta, zelo izrazita, vendar jih nisimo v drugih delih dovolj razčlenili. V takšnih protislovljih tiče tudi najbolj pereči problemi, ki bi jih morali urejati dolgoročno, z razvojno politiko, pa z gospodarsko in socialno politiko, združenima na samoupravnih temeljih. Dolžina in uspešnost celotnega stabilizacijskega programa sta odvisni od tega, koliko časa bo trajalo in kako bo potekalo razreševanje protislovlj, nastalih med gospodarskim in socialnim področjem razvoja, kakor tudi samo na socialnem področju.

2. Vse analitično gradivo, ki je bilo zbrano, tudi sami Temelji in okviri dolgoročne socialne politike, kažejo, kako bistveni sta povezanost in integriranost gospodarske in socialne politike, gospodarskega in socialnega razvoja in kako je omejeno reševanje socialnih problemov v okviru izolirane socialne politike, glede na gospodarsko politiko. Vendar mora tudi gospodarska politika, če pri njej ne upoštevamo narave povezanosti gospodarskega razvoja s socialnimi cilji in razmerami socialističnega samoupravljanja, očitno zaiti v hude težave, kar vodi do malicnega narave socialne politike: zanemarljivo se njen razvoj in krepi zaščitniška vloga države, namesto da bi bila socialna politika odločilno orodje, ki bi, združeno z gospodarsko politiko, vodilo k bistvenim družbenim spremembam, kakršne pomenijo gospodarski napredek po načelu delovnega prispevka, solidar-

nosti in vzajemnosti. Takšno združitev gospodarske in socialne politike je mogoče doseči samo z razvijanjem vsega samoupravnega sistema. Dualizem sistema, nominalno samoupravljanje in resnično gospodarsko odločanje in razpolaganje z dohodkom s strani dejavnikov mimo delavcev v organizacijah združenega dela, državnih organov na raznih ravneh, bank in drugih – največkrat samostojnih v primerjavi z delavci v združenem delu – povečujejo protislovja med gospodarskim in socialnim razvojem. To vodi do voluntarizma tako v gospodarski kot tudi v socialni politiki. V takšnih okoliščinah se socialna politika navidez izraža kot vzrok porabe visokih sredstev v socialne namene, za čimer pravzaprav tičijo gospodarski razlogi ali močno izražen voluntarizem pri določanju socialnih ciljev in pri ugotavljanju realnih možnosti, da bi jih v določenem časovnem okviru in določenih okoliščinah tudi uresničili (kot se to dogaja na gospodarskem področju).

3. Posebej je opozorjeno, da je od urejanja gospodarskih problemov odvisen razvoj socialnih razmer in socialne politike, upoštevaje specifičnosti socialnega razvoja v razdobju, ki je pred nami, zlasti v osemdesetih letih. Socialna politika ima v razmerah samoupravljanja dokaj malo posebnih metod delovanja, saj njeni temelji izhajajo iz enakih načel, na kakršnih mora temeljiti ves sistem, tudi sistem gospodarjenja: delo in delitev po delovnih uspehih, solidarnost in vzajemnost v njihovem razrednem socialističnem pomenu.

Zaradi tega se je v dolgoročnem stabilizacijskem programu treba enotno lotiti socialne in gospodarske politike in v tej zvezi tudi morebitnih sprememb v posameznih mehanizmih družbeno-gospodarskega sistema. Pri uresničevanju sprememb, ki jih je treba izpeljati, je očitno, kot je bilo poudarjeno v Protiinflacijskem programu, da bodo leta, ki so neposredno pred nami, pomenila ustrezno prehodno obdobje, v katerem je bistve-

no vzpostaviti ustrezno ravnotežje v tokovih re-produkcije.

4. »Temelji in okviri dolgoročne socialne politike« pomenijo smeri delovanja. Z obdelavo sistemskih rešitev (ki so tudi tu, tako kot v drugem gradivu, predlagane) in s stvarnejšim programiranjem naj bi omogočili dosledno uresničevanje dolgoročne socialne politike, izoblikovanje skupnih mehanizmov z gospodarsko politiko kot tudi ustreznega časovnega obdobja, v katerem naj bi izpeljali takšno strategijo. V tem gradivu ni bilo mogoče opraviti take konkretizacije, med drugim tudi zaradi tega, ker bo večina mehanizmov obdelana v separatu o prilagajanju gospodarskega sistema zahtevam stabilizacije, pa tudi zato, ker posamezna vprašanja še niso dovolj raziskana.

I.

1. SOCIALNI RAZVOJ V PRETEKLEM OBDOBJU IN TEŽNJE, KI SE KAŽEJO NA PREHODU V OSEMDESETA LETA

1.1. Socialni razvoj smo kot sestavni del vsega družbenogospodarskega razvoja uresničevali glede na spremembe v družbenogospodarskih odnosih in materialne možnosti v sklopu celotne strategije razvoja države. V minulem obdobju je bil socialni razvoj deležen različne obravnave, glede na razvoj gospodarstva in družbenogospodarskega sistema.

1.2. V zadnjih dvajsetih letih je prišlo v socialni strukturi prebivalstva do korenitih sprememb. V družbenem sektorju je danes zaposlenih približno 60 odstotkov vsega aktivnega prebivalstva; delež

kmečkega prebivalstva znaša dvajset in mestnega sedeminštirideset odstotkov vsega prebivalstva.¹ V dvajsetih letih je bruto prehod kmečkega prebivalstva v nekmečko znašal 6,5 do 7 milijonov. Povprečno se je zaposlenost v zadnji dekadi povečala za 4,1 odstotka na leto, kar je odločilno vplivalo na socialne spremembe prebivalstva. Vzdrževano prebivalstvo je v primerjavi z aktivnim naraslo, tako da je na sto aktivnih 136 vzdrževanih, od tega 17 upokojencev in 47 učencev in študentov. Več je gospodinjev, vendar so postala manjša. Povprečno jugoslovansko gospodinjstvo ima 3,6 ljudi.

Delež osebne porabe pri delitvi družbenega proizvoda (po tekočih ocenah) dosega približno 51 odstotkov, če pa bi dodali sredstva, namenjena za družbeni standard, bi to znašalo približno 66 odstotkov družbenega proizvoda.²

Večja osebna poraba (realno se je od leta 1961 povečala povprečno za 5,6 odstotka) omogoča ugodne strukturne spremembe (v individualni porabi). Zmanjšal se je delež izdatkov za prehrano od 46 odstotkov na približno 8 odstotkov (vendar je bilo v zadnjih dveh letih opaziti težnje po povečanju). Precej je narasla preskrba prebivalstva s trajnimi potrošnimi dobrinami in podobno.

Močno se je razširil stanovanjski sklad, število stanovanjskih enot in gospodinjev se je izenačilo, povprečna stanovanjska površina zdaj znaša približno 15 kvadratnih metrov na prebivalca. Toda stanovanjski primanjkljaj po mestih je v primerjavi s presežkom stanovanjskih enot po vaseh in mešanih naseljih še vedno zelo velik.

Do spremenjene socialne strukture prebivalstva je prišlo predvsem kot rezultat gospodarskega razvoja, vendar so bile te spremembe tudi njegov dejavnik. Toda bile so najpomembnejši vir vse večjih potreb, tako osebnih kot tudi skupnih. Analize kažejo, da je v letih od 1970 do 1980 povečani obseg realne osebne porabe približno 47 odstotkov absorbiralo prebivalstvo v socialnem

transferu (na novo zaposleni in večje število upokojencev), približno 30 odstotkov je bilo priliva sredstev prebivalstva iz tujine, komaj 23 odstotkov večjega obsega realne osebne porabe pa sta absorbirali rast realnih osebnih dohodkov delavcev (9 odstotkov od celotnega povečanja) in realno povečana poraba kmetijev ter drugih v zasebnem sektorju. Ker je bilo več vzdrževanih ljudi in ker se je spremenila njihova struktura (dijaki, študenti, upokojenci), bi bila nujna večja gospodarska učinkovitost, s prehodom prebivalstva v mesta se povečujejo vlaganja, za večje število zaposlenih pa potrebujemo dodatna sredstva, namenjena za osebno porabo. Pri splošni strategiji razvoja se nismo dovolj ozirali na to, kako vpliva gospodarski razvoj na socialne spremembe in naraščanje potreb. V razmerah, ko so gospodarske težave večje, socialne spremembe in potrebe pogosto ocenjujemo kot »obremenitev« in vzrok za težave v gospodarskem razvoju. Inicialno pa so socialni problemi izraz stvarnih družbenogospodarskih težav in protislovij, ki se pojavljajo kot posledica gospodarskega razvoja.

Močnejše se izražajo tedaj, kadar gospodarski razvoj ni dovolj učinkovit, da bi spremljal socialne spremembe, ki so praviloma toge.

1. 3. V zvezi s stopnjo zadovoljevanja osebnih in skupnih potreb – ta stopnja se je močno povečala (narasla so sredstva za osebno porabo) – se v zadnjih desetih letih kažejo znamenja zaostajanja v primerjavi z rastjo družbenega proizvoda. Realna osebna poraba se je povečevala počasneje od družbenega proizvoda, skupna poraba pa nagleje. Na splošno pa so sredstva, namenjena za življenjski standard (za zadovoljevanje končnih potreb) rasla počasneje od družbenega proizvoda. Pri tem moramo upoštevati tudi dejstvo, da so v sredstvih za osebno porabo zajeta še nakazila delavcev iz tujine, tako da so vsa domača sredstva za osebno porabo še manjša (na začetku sedemdesetih let je bilo takih nakazil šest odstotkov, konec sedemdesetih let pa 10 odstotkov celotne osebne porabe).

Zmanjšati delež sredstev, namenjenih za življenjski standard (zlasti osebne porabe), pri družbenem proizvodu v realnem prikazu je dolgoročno tendenca že iz petdesetih let. Zaradi tega je treba tudi splošne ocene o pretirani porabi razčleniti in temeljito pretehtati. Iz primerjav v mednarodnih okvirih, pri katerih upoštevamo stopnjo razvitosti, vidimo, da pri nas stopnja porabe (za zadovoljevanje končnih potreb prebivalstva) upada, stopnja investicij pa je previsoka. S splošno porabo vred (tudi JLA in vsi proračuni) je poraba leta 1980 znašala 71 odstotkov družbenega proizvoda, za države po svetu z majhnim dohodkom 85 odstotkov, za države s srednjim dohodkom 78 odstotkov, centralno planske države pa 71 do 73 odstotkov.

Hkrati investicije v Jugoslaviji (po oceni svetovne banke) za 20 do 25 odstotkov presega resnične možnosti. Med 125 državami, ki jih spremlja statistika svetovne banke za obnovo in razvoj, je bila Jugoslavija po višini družbenega proizvoda na prebivalca leta 1980 na 37. mestu, po osebni porabi na 102. mestu, po javni porabi (skupni in splošni) na 30. mestu, po investicijah pa na 5. mestu. Čeprav ima primerjava v mednarodnih okvirih relativno vrednost, vendarle kaže, da so vlaganja v primerjavi s sredstvi, ki so na razpolago, previsoka. Toda kljub visoki stopnji vlaganj je bilo naraščanje dohodka nezadovoljivo (po stopnji vlaganj v letih 1970–1980 je bila Jugoslavija na 5. mestu, po rasti dohodka pa na 28.). Položaj jugoslovanskega gospodarstva se je v mednarodnih gospodarskih odnosih poslabšal in vse bolj so prihajala do izraza nasprotja med investicijami in socialnimi spremembami ter potrebami, ki jih je spodbudil gospodarski razvoj, na eni strani ter realnimi možnostmi gospodarstva, da bi potrebe zadovoljevalo, na drugi.

1.4. Večja kupna moč je pomenila tudi krajši čas dela, potrebnega za nakup skoraj vseh izdelkov, s tem pa tudi večjo dostopnost raznih dobrin in storitev za širše sloje prebivalstva. Toda za posamezne vrste blaga in storitev je zdaj treba delati več kot na primer pred desetimi leti. Za povprečno stanovanje s 50 kvadratnimi metri je bilo pred desetimi leti potreba odšteti 6,95 povprečnega letnega osebnega dohodka delavca, v začetku osemdesetih let pa skoraj dvanajstletni osebni dohodek (ekonomsko normalno razmerje je, da stanovanje lahko kupiš – za povprečni osebni dohodek štirih ali petih let). Zadnja leta se kažejo negativne tendence pri živilih; zlasti se je to pokazalo leta 1981 in 1982, ko se je povečalo število ur dela, potrebnih za njihov nakup. Samo za tista osnovna živila, za katera so uvedli kompenzacije, se čas dela, ki ga je bilo treba vložiti, ni povečal.

1.5. Na spremembe v osebni porabi in željah porabnikov v minulem obdobju je odločilno vplivala proizvodna politika, ki je vsiljevala »potrošniški stil«, kar je povzročilo številne neugodnosti pri načinu porabe in življenja. Zanemarjal se je pozitiven in premišljen vpliv proizvodne politike na vrstni red zadovoljevanja potreb. Pokazale so se ugodne spremembe v strukturi prehrane, povečala pa se je tudi nesmotna poraba hrane (značilen primer je poraba kruha), močno je narasla poraba trajnih potrošnih dobrin (zaradi ekspanzije te industrije), a še vedno je zaostajalo zadovoljevanje stanovanjskih potreb (predvsem kot posledica stagnacije zidave stanovanj).

1.6. V minulem obdobju se je na splošno zmanjšala razlika pri sredstvih, ki jih ima prebivalstvo na razpolago za zadovoljevanje osebnih potreb. Globalen koeficient neenakosti³ družinskih dohodkov (na družinskega člana) se je zmanjšal od 25,5 odstotka, kolikor je znašal leta 1963, v letu 1978 na 23,5 odstotka, kar je bila predvsem posledica močnejše uravnilovke v dohodkih delavskih gospodinjstev; to uravnilovko je povzročila neustrezna delitev osebnih dohodkov, ustvarjenih z delom. V okviru mešanih in kmeč-

kih gospodinjstev so se te razlike povečale, tako zaradi večjega dohodka od kmetijstva, kot deloma tudi pod vplivom naraščajočih dohodkov, ki jih taka gospodinjstva dosegajo na temelju nakazil iz tujine.

Gledano v celoti je v minulih letih delitev osebnih dohodkov, ki so jih z delom ustvarili zaposleni v družbenem sektorju, kazala močne težnje po uravnilovki. Globalni indeks neenakosti osebnih dohodkov je leta 1980 znašal komaj 14,7 odstotka, leta 1963 pa 19 odstotkov. V globalu je to visoka stopnja izenačevanja osebnih dohodkov od dela, kar ne izraža realnih razlik v delovnem prispevku in kvalificiranosti dela.

Medtem ko se razlike v osebnih dohodkih od dela zmanjšujejo, pa se povečujejo razlike zunaj področja dela (vštevši dohodke prebivalstva iz tujine, kot je bilo že povedano). Kolikanj se te razlike povečujejo in na temelju česa, ni mogoče kvantitativno izraziti, saj teh pojavov statistično ne spremljamo.

Med panogami pa ostajajo zelo velike razlike v osebnih dohodkih delavcev in v tej zvezi tudi razlike za enako delo in delovne uspehe glede na panogo, v kateri se dela. Zato je tudi mogoče, da delavec z najvišjo kvalifikacijo, odvisno od tega, kje je zaposlen, prejema osebni dohodek, ki ga v kaki drugi panogi dobiva delavec z najnižjo kvalifikacijo. V takšnih neurejenih odnosih delitve dohodka in osebnih dohodkov dela več kot 30 odstotkov zaposlenih. Vprašanje razmerij med deli združenega dela pomeni pereč problem. Prav tako je pomembno tudi vprašanje, ki zadeva spremenjeni sistem solidarnosti v primeru, da pride do izgub, saj takšne pojave socializirajo celo do tolikšne mere, da delavci v nekaterih takih organizacijah včasih dobivajo večje osebne dohodke od tistih, ki so zaposleni v organizacijah z rentabilnim poslovanjem.

1. 7. Nedvomno smo v minulem razdobju dosegli zelo pomemben socialni napredek. Ta napredek pa je v večji meri sad stihijskega razvoja materialne proizvodnje in družbenih dejavnosti, v manjši pa posledica zavestno vodene in združene razvojne politike oziroma integrirane gospodarske in socialne politike. Gospodarska in socialna politika sta bili dezintegrirani in večinoma zunaj okvirov odločanja delavcev v združenem delu. Socialna politika, kot je bila izoblikovana v dokumentih ZKJ in še posebej v resoluciji z 10. kongresa ZKJ, ni uveljavljena. V razdobjih velike gospodarske ekspanzije ji nismo posvečali ustrežne pozornosti, najbrž zaradi tega ne, ker je gospodarski razvoj v kratkem razdobju omogočal pozitivne socialne spremembe. Toda ni se računalo na to, da bo takšna praksa gospodarskega razvoja, uresničevana v dolgoročnejšem obdobju, zlasti v zadnji dekadi gospodarskega razvoja (v družbenogospodarskem pomenu besede ni v svojem bistvu temeljila na samoupravnem odločanju, v strukturnem pogledu pa se je enostransko usmerjala v industrializacijo, nesmotrn uvoz tehnologije in krepitev tehnološke odvisnosti, dohodkovno in devizno vse manj učinkovita), načela za prihodnost pereče socialne probleme in povečevala nasprotja med gospodarskim in socialnim razvojem. Ko so se kopicile gospodarske težave in se je pojavila tudi kriza takšne prakse gospodarskega razvoja, je socialna politika v praksi dobila »zaščitniško naravo«, ki spodkopuje njena temeljna načela v samoupravljanju (delo in delitev po delu, solidarnost in vzajemnost kot razredno načelo in bistvena sestavina samoupravnih družbenogospodarskih odnosov, odločanja delavcev v združenem delu o dohodku in njegovi delitvi in torej tudi o zadovoljevanju potreb, boljše zadovoljevanje potreb z učinkovitejšim gospodarjenjem, zadovoljevanje potreb v okviru ustvarjenega dohodka itd.). Vse manjša motiviranost, pa zmanjševanje razvojne in preventivne vloge socialne politike ter krepitev zaščitniške – vse to je še učvrščevalo naravo državnega odločanja o zadovoljevanju potreb.

Čeprav je poraba realno zaostajala v primerjavi z družbenim proizvodom (še bolj v primerjavi z razpoložljivimi sredstvi, ki so bila zaradi visokih sredstev iz tujine nad dohodkom), sta osebna in skupna poraba, kar zadeva potrditev v denarju, naraščali nagleje od rasti družbenega proizvoda, saj so se cene na drobno zviševale hitreje od cen proizvajalcev. Poleg tega je bilo zaradi neurejenih odnosov pri ustvarjanju in delitvi dohodka, kot tudi v denarnem in monetarnem sistemu mogoče ustvarjati denarna sredstva tudi v zasebni in skupni porabi, tako, ki niso imela kritija v realno ustvarjenem dohodku (izplačevanje osebnih dohodkov v tozidih, ki poslujejo z izgubami ali na robu rentabilnosti, fiktivno prikazovanje dohodka, neporavnavanje kreditnih obveznosti, rent, neporavnavanje stanarjev ter komunalnih storitev in podobno). Toda zaradi velike inflacije so se takšni denarni dohodki omejili na realno raven, ki se je povečevala, kot je bilo rečeno, počasneje od rasti družbenega proizvoda in sredstev, ki so bila na razpolago. Zato tudi ni osrednje vprašanje, ali veliko porabimo za končne potrebe prebivalstva (čeprav je tudi to pomembno), temveč predvsem dejstvo, da so načeti bistveni tokovi družbene reprodukcije glavni vir inflacije kot tudi takšnega razvoja gospodarstva in družbenih dejavnosti, ki je povečeval protislovja med gospodarskim in socialnim razvojem, tako da so se le-ta v začetku osemdesetih let močno zaostri.

Doslej smo dosegli, pravzaprav v zelo kratkem času, velik socialni napredek, čeprav se je v socialnem razvoju pokazalo zelo veliko neugodnih tendenc (poleg že omenjenih moramo opozoriti na vse težje okoliščine za zaposlovanje in na večje število tistih, ki iščejo zaposlitev), opravili smo velike progresivne socialne transformacije, narasla sredstva za osebno in skupno porabo so bila razdeljena med milijonsko množico prebivalstva s tendenco, da bi se izenačilo zadovoljevanje potreb (ob določenih odstopanjih, ki so se pojavlja-

la). Toda zdaj so takšne rezerve skorajda izčrpane, saj zaradi težav, v kakršnih se je znašlo gospodarstvo, ni mogoče zadovoljevati dosežene ravni potreb, težko pa bi bilo znižati raven zadovoljevanja potreb po uravnilovki, saj bi s tem motiviranost za produktivno in ustvarjalno delo postala minimalna. Zaradi tega se bodo resnični problemi socialnega razvoja pokazali šele v razdobju, ki je neposredno pred nami.

1.8. Čeprav smo v socialnem razvoju dosegli pomembne uspehe, se socialni problemi kopičijo in še zlasti so se kopičili po letu 1979. Socialna politika je po svojem bistvu in položaju v praksi ostala pri kurativni, večinoma zaščitniški vlogi. V razmerah gospodarske ekspanzije je ostala podrejena gospodarski politiki. Ogrožena je delitev po delu, povečala se je uravnilovka, hkrati pa tudi neupravičeno velike razlike, a solidarnost se je iz razrednega načela sprevrgla v solidarnost porabe. Solidarnost s tistimi, ki so nizko produktivni, neučinkoviti, ki drago proizvajajo, slabo izkoriščajo delovni čas, pa imajo kljub temu dokaj velike osebne dohodke, ni rezultat socialne politike, temveč predvsem posledica gospodarske politike.

Še vedno obstajajo drugi hudi socialni problemi. Nenehno narašča število ljudi, ki iščejo zaposlitev, podaljšuje se čas čakanja na delo in vedno več je mladih kvalificiranih ljudi. Razmerje med številom delavcev, ki iščejo zaposlitev, in potrebami po novih povprečno znaša približno 10:1 na mesec. Poleg vse večjih potreb mladih, da bi se zaposlili, postajajo vse bolj pereči tudi problemi starejših ljudi, ne samo zaradi zagotovitve sredstev, ki jih potrebujejo za življenje, temveč tudi za podaljšanje njihovega sodelovanja v razvoju gospodarstva in družbe. Posebni problemi se kopičijo v zvezi s skrbjo za kmečko prebivalstvo. Na prehodu v osemdeseta leta se torej pojavljajo zelo zapletene socialne razmere, ki se bistveno razlikujejo od tistih na prehodu v sedemdeseta leta.

2. Socialna politika v socialistični samoupravni družbi

2. 1. Dosedanja praksa socialne politike in socialnega razvoja narekuje, da se tudi pri pripravljanju programa dolgoročne gospodarske stabilizacije vsaj na kratko pomudimo pri nekaterih bistvenih vprašanjih, nanašajočih se na vlogo in metode socialne politike v socialističnih samoupravnih družbenogospodarskih odnosih.

2. 2. Pri razvijanju socialistične samoupravne družbe so v bistvu razvoja in razvojne politike trajni cilji: vse boljše in bolj vsestransko zadovoljevanje potreb ljudi, materialnih kot tudi nematerialnih, delitev sredstev, ki so na razpolago za zadovoljevanje potreb po načelu delovnega prispevka, solidarnosti in vzajemnosti, krepitev socialne varnosti, temelječe na delu in solidarnosti, humanizaciji delovnih in življenjskih razmer in podobno.

Tudi cilji gospodarjenja so socialne narave, začeni pri osnovnih celicah združenega dela do gospodarstva in družbe nasploh. Doseganje teh socialnih ciljev je bistven motivacijski dejavnik, ki delavce v združenem delu spodbuja k nenehnemu širjenju osnove dela, k produktivnejšemu delu in učinkovitejšemu gospodarjenju ter večjemu dohodku, saj je od tega v veliki meri odvisen okvir, v katerem naj bi dosegli te cilje.

Vse te cilje dosegamo v razmerah, v katerih deluje socialistično blagovno gospodarstvo, ob uresničevanju zakona vrednosti in protislovij, ki so v takšnih okoliščinah značilna za razvoj samoupravnih družbenogospodarskih odnosov. Zaradi tega ne dosegamo socialnih ciljev – niti v razmerah družbene lastnine nad proizvodnimi sredstvi, v samoupravljanju in delovanju blagovnega gospodarstva – samodejno s samim gospodarskim razvojem, saj protislovja utegnejo v gospodarskem razvoju privedi tudi do številnih odstopanj od njegove socialne motiviranosti; to pa ima hudo neugodne družbenogospodarske in razvojne posledice. Zato je čutili tudi v takšnih družbenogospodarskih okoliščinah potrebo po vodenju aktivne socialne politike.

2.3. Socialna politika ima vselej značilnosti razredne politike, te značilnosti pa se kažejo v njeni vsebini, nosilnih odločanju, ciljih in mehanizmi. Ob razvijanju socialističnega samoupravnega sistema pa socialna politika v primerjavi z drugimi družbenimi sistemi spreminja vsebino, tako kot tudi cilje, nosilce in mehanizme.

Socialna politika je v razvijanju samoupravljanja del razvojne politike. Prek samoupravnega produkcijskega odnosa naj bi se povežala z gospodarsko politiko, da bi usmerjala gospodarski razvoj k doseganju socialnih ciljev, ki so lastni socialistični samoupravni družbi. Socialna politika se v takšnih okoliščinah ukvarja z vprašanji odnosov med ljudmi pri zadovoljevanju osebnih in skupnih potreb, kot tudi na področju dela, pri tem pa naj bi se nenehno krepil socialni položaj človeka kot cilja in nosilca razvoja. Ukvarja se z urejanjem protislovij, ki so rezultat še premalo razvitih samoupravnih produkcijskih odnosov, delovanja zakona vrednosti, nerazvitih proizvodnih sil in naraščajočih potreb po enakosti ter občutka ljudi zanjo. Ker med gospodarsko in socialno politiko ni razlike v razvojnih ciljih, se bosta z razvojem samoupravnih družbenogospodarskih odnosov povečevala integriranost gospodarske in socialne politike ter njuno prepletanje in s tem tudi krepili samoupravni produkcijski odnosi. Prvi pogoj za to je, da delavci v združenem delu odločajo o vsej porabi dohodka. V takšnih okoliščinah mora vsestransko in vse boljše zadovoljevanje potreb spodbujati razvoj materialnih proizvodnih sil; s tem se krepijo materialni temelji za nadaljnje boljše zadovoljevanje potreb. Ločenost gospodarske in socialne politike je vselej znamenje majhne razvitosti samoupravnih odnosov, njihovega spodkopavanja, kar v socialni politiki pov-

zroča krepitev njenih državnih in paradržavnih značilnosti.

2. 4. Bistvena načela, na katerih mora temeljiti socialna politika v socialistični samoupravni družbi, so:

V samoupravnem sistemu, v katerem združeni delavci upravljajo z družbenimi sredstvi za proizvodnjo, in z njimi gospodarijo, so delo in delovni uspehi osnovna merila za zadovoljevanje osebnih kot tudi skupnih potreb. To je temeljno načelo, iz katerega moramo izhajati pri oblikovanju socialne politike. Delo ni samo rutinski akt (ali pa je v vse manjši meri), temveč je neločljivo povezano z ustvarjanjem. Vsak posameznik mora svoj socialni položaj, svojo socialno varnost graditi na lastnem delu in ustvarjanju, na rezultatih tega dela, delovnem prispevku k celotnemu gospodarskemu in socialnemu napredku. Socialna politika (kot tudi gospodarska) mora ustvarjati možnosti, da bi takšen družbenogospodarski položaj človeka čim dosledneje uveljavljali.

Delo je osnovni sestavni del samoupravljanja in iz tega izhajajo tudi vse pravice ter vse odgovornosti delavcev. Iz bistva dela izhajajo tudi socialne pravice, ki jih uveljavljamo po načelu solidarnosti in vzajemnosti.

Vzajemnost in solidarnost so naslednje poglobljeno načelo socialne politike v socialistični samoupravni družbi. Solidarnost je razredno načelo, na katerem poleg drugega temeljijo ves samoupravni sistem in odnosi v procesu družbene reprodukcije. Svoj izraz ima v medsebojni pomoči delavcev v združenem delu v primerih, ko zaradi objektivnih okoliščin posamezni deli združenega dela zabredejo v težave. Načelo vzajemnosti in solidarnosti ima pri zadovoljevanju skupnih potreb pomembno vlogo, in to na področjih, od katerih je odvisno postopno odpravljanje socialnih razlik, izhajajočih iz neenakih razmer in možnosti za delo in življenje, kot rezultat materialne, tehnološke in tudi socialne nerazvitosti ter njene neenake porazdelitve.

Posebej pomembna in trajna je vloga solidarnosti s ciljem – hitreje razvijati nerazvite republike in najhitreje SAP Kosovo, saj so razlike v razvitosti bistven dejavnik socialnih neenakosti. Načelo vzajemnosti in solidarnosti se dopolnjuje z delitvijo po delovnem prispevku, saj ustvarja možnosti, da postopoma, ob razvijanju proizvodnih sil družbe, zlasti znanja in znanosti, odpravljamo tiste socialne razlike, ki niso rezultat dela.

2.5. Spremenjena vsebina socialne politike kot tudi spremenjena poglobljena načela, na katerih temelji ta politika, terjajo, da se spremene še nosilci odločijo v njej. Očitno je, da se morajo osnovni nosilci socialne politike izoblikovati v temeljnih celicah združenega dela.

Torej morajo biti osnovni nosilci socialne politike delavci v združenem delu, kar je bistven pogoj združevanja gospodarskega in socialnega razvoja in deatizacije socialne politike. Samoupravne interesne skupnosti so nosilci socialne politike pri zadovoljevanju skupnih potreb v skladu z ustavo in zakonom, kar terja ustrezne spremembe v praksi. Naposled bi morale delegatske skupščine občin, pokrajini in republik dopoljevati izhodišča zakonodajnih okvirov z odločitvami in svojo dejavnostjo, povezano z oblikovanjem samoupravne socialne politike; tako naj bi prek splošnih razmer gospodarjenja in razvoja omogočile združitev gospodarske in socialne politike ter njuno deatizacijo. Odpraviti bi morali rešitve, s katerimi v gospodarskih okvirih, načrtih in zlasti ukrepih gospodarske politike na zvezni ravni omejujemo bistvene spremembe politike in njeno deatizacijo.

Vidno vlogo v socialni politiki imajo krajevne skupnosti in občine, saj v njih odločajo o uresničevanju in zadovoljevanju skupnih potreb, hkrati pa zagotavljajo številne pogoje za njihovo zadovoljevanje. Občina kot samoupravna in temeljna družbenopolitična skupnost prevzema posebno odgovornost za ustvarjanje splošnih delovnih in življenjskih razmer, upošteva širjenje materialnih možnosti družbe. Načrtovanje je poglobljena oblika, prek katere naj bi občina uveljavljala takšno vlogo. Posebej pomembna je vloga občine in krajevne skupnosti pri zadovoljevanju stanovanjskih in komunalnih potreb, ustvarjanju možnosti za vsestranski razvoj otrok, izobraževanju, zdravstveni in socialni zaščiti, zaščiti porabnika in drugem. Krajevne skupnosti bi morale imeti večjo vlogo pri ugotavljanju socialnega položaja, vzrokov, ki ga pogojujejo, pri pobudah in dejavnostih, ki vodijo k nenehnemu izboljševanju socialnih razmer. Morali bi se bolj zavzemati tudi za ugotavljanje resničnih potreb občanov in njihovih prioritete zadovoljevanja, saj je mogoče samo ob upoštevanju takšnih potreb na samoupravnih temeljih začeti proces načrtovanja socialnega razvoja in ga usklajati z možnostmi.

Doslej smo zelo malo izkoristili možnost prostovoljnega zavzemanja občanov za urejanje mnogih socialnih vprašanj. Razen Rdečemu krizu in podobnim organizacijam bi morali zagotoviti vso podporo raznim oblikam prostovoljnega družbenega dela na področju socialne politike, tako v krajevnih skupnostih kot tudi v okviru občine, raznih združen občanov in podobnega. Posebej bi morali spodbuditi mladino, da bi se vključila v takšno družbeno dejavnost.

2. 6. Vsi nosilci odločitev – organizacije združenega dela in njihove asociacije, krajevne skupnosti, samoupravne interesne skupnosti kot tudi družbenopolitične skupnosti, morajo načrtovati socialno politiko hkrati z načrtovanjem gospodarskega razvoja in gospodarske politike. Na vsaki ravni načrtovanja in odločanja bi morali zastaviti dolgoročne okvire socialne politike in programa socialnega razvoja ter določiti etape uresničevanja takšne politike, v kakršnih bi bili jasno zastavljeni prioritete in mehanizmi, prek katerih bi zagotavljali tak vrstni red v zadovoljevanju osebnih in skupnih potreb ter povezanost z gospodarskim

razvojem in gospodarsko politiko. Pri tem moramo upoštevati, da morata tako socialna politika kot socialni razvoj reševati predvsem splošna socialna vprašanja (prioritetno pa zagotavljati možnosti za postopno zmanjševanje socialnih razlik, za večjo izenačenost pri zadovoljevanju skupnih potreb in podobno), prav tako pa morajo tako kot tudi gospodarska politika, posvečati pozornost doslednemu uveljavljanju načela o delitvi po delu in delovnih uspehih, spodbujati motiviranost za delo in za ustvarjanje možnosti, da delo in delovni uspehi postanejo bistvena merila gospodarskega in socialnega položaja človeka in njegove varnosti. Socialna politika mora aktivno prispevati k celotnemu družbenemu razvoju kot tudi h gospodarski učinkovitosti, kar je eden od bistvenih ciljev socialnega načrtovanja. Torej mora proces načrtovanja potekati od temeljnih celic združenega dela, interesnega in družbenopolitičnega organiziranja (krajevne skupnosti, občine). V teh celicah bi morali načrtovanje potreb usklajati z možnostmi, tako da bi služilo za načrtovanje v okviru vseh drugih družbenopolitičnih in interesnih skupnosti oziroma kompleksnejših asociacij združenega dela.

2.7. Večji del mehanizmov in ukrepov socialne politike naj bi bil analogen z ukrepi in mehanizmi gospodarske politike, pri čemer bi bili gospodarska in socialna plat pri oblikovanju in praktičnem uresničevanju teh ukrepov in mehanizmov združeni. To velja za mehanizme in ukrepe politike izenačevanja možnosti za ustvarjanje dohodka, politike delitve po delu in delovnih uspehih, politike osebnih dohodkov, politike obsega in strukture skupne porabe, politike integralnega samoupravnega načrtovanja in podobno. V praksi naj bi uveljavili stališče, da največji del socialne politike v socialistični samoupravni družbi uresničujemo s skupnim instrumentarnim gospodarske in socialne politike, kar je velika prednost samoupravnega sistema.

Posamezna vprašanja socialne politike pa moramo uresničevati s posebnimi mehanizmi in oblikami delovanja socialne politike, ki se predvsem nanašajo na socialno zaščito.

Pri tem bi morali v praksi uresničiti določila stališča, izražena v programu ZK, in s posebno pozornostjo posvetiti usposabljanju strokovnjakov socialnih delavcev, kot tudi v resoluciji z 10. kongresa o socialni politiki, da je »treba spodbujati socialno delo kot specifično dejavnost pri doseganju ciljev socialne politike in humanizacije življenjskih in delovnih razmer.«

Pri uresničevanju socialne varnosti imajo posebno pomembno mesto centri za socialno delo. Upoštevaje, da se mreža teh ustanov počasi širi (komaj 54 odstotkov občin ima centre za socialno delo), bi morali vsi centri nagelje razvijati in zagotoviti močne strokovne skupine.

Socialno delo v gospodarstvu ima pomembno vlogo pri uresničevanju socialne zaščitne funkcije organizacije združenega dela. Reševanje vprašanj, ki so skupnega pomena za ves kolektiv, pa tudi vprašanj, pomembnih za posamezne kategorije ali posamezne člane kolektiva, pripomore k boljšemu socialnemu ozračju in skupnim rezultatom organizacije združenega dela. Upoštevaje vse to bi morala imeti vsaka večja delovna organizacija socialnega delavca, ki naj bi skupaj z drugimi nosilci socialno varstvene funkcije urejal vsa pomembna vprašanja socialne politike.

Socialno delo v zdravstvenih ustanovah naj bi pomagalo urejati socialne razmere, ki se pojavljajo kot ovira pri hitrejšem zdravljenju bolnikov. Zaradi tega bi v vsaki zdravstveni ustanovi, stacionarni ali ambulantni, morali ustanoviti službo za strokovno socialno delo.

Zaradi razvoja preventivnega socialnega dela je še posebej pomemben razvoj socialnega dela v krajevni skupnosti, da bi se kar najširši krog občanov vključil v aktivnost socialne zaščite.

Socialno delo po šolah in drugih vzgojno-izobraževalnih ustanovah naj bi pomagalo pravočasno odkrivati socialne potrebe mladih. Zato bi morali hitreje uvajati socialno delo v te ustanove, zlasti zaradi preventivne dejavnosti, s katero bi preprečili deviantno ravnanje mladih.

Socialno delo bi morali razvijati in izpopolnjevati še v drugih oblikah, kot so organizacije združenega dela na področju socialne varnosti, samoupravne interesne skupnosti za socialno in otroško varstvo, organi za notranje zadeve, sodišča itd.

Torej bi se moralo socialno delo uveljaviti v vseh delovnih in življenjskih okoljih, saj bi mnoge socialne probleme lahko preprečili, kar bi vplivalo na nastajanje ugodnejšega socialnega ozračja, katerega učinki bi se kazali tudi v večji gospodarski učinkovitosti in družbeni produktivnosti.

3. Dolgoročni cilji socialne politike v sklopu spreminjanja družbe in njene materialne osnove

3.1. Trajni cilji materialnega razvoja socialistične samoupravne družbe so po svoji naravi socialni. Nenehno in vsestransko zadovoljevanje potreb (osebnih in skupnih) je trajni razvojni cilj v samoupravni sistem. Zadovoljevanje človeških potreb je motiv dela in gospodarjenja delavcev v združenem delu kot blagovnih proizvajalcev. Brez te medsebojne povezanosti ni ustreznih gospodarskih in socialnih predpostavk za razvoj samoupravnega sistema. V minulih letih, v razmerah, ko je bila inflacija visoka in ko smo več porabili, kot je obsegala proizvodnja, se je vzajemna povezanost med zadovoljevanjem potreb in delovnimi rezultati močno zrahljala, pa tudi načelo zadovoljevanja potreb kot motiv dela in gospodarjenja se je v praksi močno razrednotilo. Zaradi tega mora biti iskanje poti iz zdajšnjih težav povezano z motiviranostjo delavcev, da bi ustvar-

jalneje, produktivneje in učinkoviteje delali, pa tudi z njihovim interesom, da se bojujejo proti vsem vzrokom, ki povzročajo inflacijo in nestabilnost gospodarjenja.

Zaradi težav, v kakršnih smo se znašli, ne bi smeli trajneje zanemarjati te bistvene usmerjenosti gospodarskega razvoja k stalnemu in boljšemu zadovoljevanju osebnih in skupnih potreb. Zato bi morali določiti, v katerem razdobju je mogoče premagati težave v plačilno-bilancnem omejevanju, kaj bi morali v tem času zmanjšati pri zadovoljevanju potreb od skrčenih možnosti, kaj bi lahko storili, da bi se to razdobje skrajšalo in da bi v takšnih okoliščinah na samoupravnih temeljih opravili nujno preobrazbo v gospodarstvu in v družbi, s čimer bi v prihodnje zagotovili večjo gospodarsko učinkovitost in boljšo uskladenost gospodarskega in socialnega razvoja. Na temeljih takega stabilizacijskega programa bi morali pretehtati tudi časovni program in določiti posamezne naloge ter tiste, ki naj bi jih izpolnili.

Cilje in naloge v dolgoročni socialni politiki bi morali konkretizirati, pa tudi razporediti po etapah za dolgoročneje razdobje. Dolgoročno zadovoljevanje skupnih potreb naj bi uvrstili v vrstnem redu zadovoljevanja potreb na visoko mesto (seveda vselej v mejah možnosti), saj bi s tem ustvarili tudi pogoje, da bi se zmanjšale socialne razlike, da bi se izenačili življenjski pogoji in povečala socialna varnost. Pri tem imata posebno pomembno vlogo demokratizacija pogojev in zagotovitev enakih možnosti za izobraževanje mladih in odraslih, pa tudi zagotavljanje širokih možnosti za vključevanje delavcev v izobraževanje na temeljih izobraževanja iz dela, zgodnejše vključevanje mladih v delovni proces in uvedba delovnih kriterijev za nadaljevanje izobraževanja v sistemu usmerjene vzgoje in izobraževanja, trdna povezava med delom in učnim procesom, zagotovitev enotnega splošnega, strokovnega in družbenogospodarskega izobraževanja; pri tem naj bi vsem, ki se izobražujejo, zagotovili pravico do dela, a vsem, ki delajo, pravico do izobraževanja.

3.2. Morali bi izpeljali velike reforme na vseh področjih zadovoljevanja skupnih potreb in družbenih dejavnosti, ki jih zadovoljujejo. Le-te bi se morale močno racionalizirati v svojem poslovanju in poskrbeti bi morale za boljše kakovost svojih storitev.

V nekaj naslednjih letih naj bi uveljavili proces racionalizacije sistema in mreže ustanov v vseh družbenih dejavnostih (zdravstveno varstvo, izobraževanje, znanost in podobno), racionalizirati bi se morale samoupravne interesne skupnosti pri zadovoljevanju skupnih potreb, zlasti administrativno-strokovni aparat teh skupnosti, in njihovo delo preusmeriti k vlogi, določeni po ustavi. Morali bi določiti standarde storitev, samoupravno preveriti socialne pravice (katere naj bi ponekod razširili in drugod zožili), poskrbeti za gospodarsko bolj upravičene in usklajene možnosti ustvarjanja dohodka med grupacijami združenega dela (zaradi uveljavljanja načela, da za enake delovne uspehe pripada približno enak osebni dohodek, ne glede na dejavnost in organizacijo združenega dela), bolj vrednotiti proizvodno in ustvarjalno delo v primerjavi z administrativno-rutinskim, opustiti posredništvo med gospodarstvom in družbenimi dejavnostmi povsod, kjer je mogoče uveljaviti načelo neposredne svobodne menjave dela. Načrtovati spremenjene cene za daljše razdobje in vzpostaviti med njimi gospodarsko upravičena razmerja s kompenzacijo v porabi kot izjemo, zmanjšati prelivanje dohodka v organizacije, ki poslujejo z izgubami ali na meji rentabilnosti, prizadevati si, da bi načelu solidarnosti povrnili njegova razredna obeležja.

V tej dekadi naj bi bil imperativ – večje zaposlovanje, predvsem s policentričnim razvojem in seljenjem akumulacije k delovni sili, z izkoriščanjem zdajšnjih zmogljivosti, vlaganjem v dejavnosti, ki omogočajo večje število zaposlenih ob manjših investicijah, z razvijanjem malega gospodarstva, skrajševanjem delovnega časa, izboljšanjem organizacije delovnih procesov in drugim.

Morali bi zaustaviti širjenje prepada med objektivnimi socialnimi potrebami in gospodarskim razvojem ter ustvariti začetne možnosti za spreminjanje proizvodne politike, ki naj bi se bolj podrejala socialnim prioritetam (predvsem hrana in stanovanje).

Pri tem smo našli samo nekatere od specifičnih nalog, v tem razvojnem obdobju. Toda brez gospodarskih rešitev ni mogoče urediti niti socialnih vprašanj. Zaradi tega bi morali poiskati gospodarski izhod za posamezne socialne probleme, ki vse bolj postajajo ovira v gospodarskem razvoju, kot tudi v razvoju samoupravnih družbenogospodarskih odnosov.

3.3. Specifične naloge, ki naj bi jih izpolnili po letu 1985, čeprav bo njihovo uresničevanje večinoma odvisno od tega, kaj bomo dosegli v naslednjih treh letih, so:

- 1) kompleksnejša povezava na temelju združevanja dela in sredstev, predvsem kot plansko-poslovna povezava različnih področij dela v okvirih vse države;
- 2) spodbuditev procesa spremembe strukture proizvodnje, kar naj bi omogočilo bistveno povečati zaposlenost in izkoristiti neizrabljene naravne vire (energija, kmetijstvo, morje in podobno);
- 3) intenzivnejša dekoncentracija proizvodnih sil in socialne infrastrukture ter popolnejši gospodarski in socialni razvoj vasi in mešanih naselij v obliki policentričnega sistema;
- 4) priprava širših programov za razvoj naravnega okolja;
- 5) pospešitev procesa spremembe gospodarske strukture, s čimer naj bi zagotovili bistveno večjo proizvodnjo in boljše zadovoljevanje potreb na področju prehrane in stanovanj;
- 6) uvedba računalniške obdelave v družbenih dejavnostih in racionalizacija v delovanju velikih

podsystemov (izobraževanje, zdravstvo);

7) skrajšanje delavnika, programiranje prerazdelitve izkoristka življenjske dobe in delovnega časa;

8) v desetletju pred koncem našega stoletja naj bi dosegli celovito, učinkovito in tehnološko visoko raven organiziranja združenega dela na vseh njegovih področjih ter njegovo popolno obvladovanje ekonomskega in socialnega razvoja; dosledno delitev na temelju delovnega prispevka in razredne solidarnosti; polno uveljavitev proizvodnega in ustvarjalnega dela; polno zaposlenost, skrajševanje delovnega časa nasploh, novo vsebino porabe prostega časa; izoblikovanje novih potreb kot rezultat nove tehnologije, pa tudi spremenitev delovnih in življenjskih razmer; v bistvu bi morali socialne razlike (v ekonomskem pomenu) omejiti v meje delovnih dosežkov in doseči socialno varnost na temelju rezultatov dela, ne pa delovnega mesta.

Tu so nekolikaj nazorneje pojasnjeni socialni cilji, vendar v zvezi s spremembami, ki so nujne na gospodarskem področju, saj je narava teh odnosov takšna, da so med seboj odvisni. Vsekakor bi po sprejetju stabilizacijskega programa, ki bi predvsem moral predstavljati bistveno strategijo našega razvoja, sledila natančno načrtovanje in konkretizacija te politike.

IV. Socialna politika in stabilizacija

4.1. Visoka inflacija in primanjkljaj v plačilni bilanci, pretirana vlaganja, celotno večje trošenje, ki presega ustvarjanje, vse to je moralo voditi h gospodarskim in socialnim motnjam, ki se močno izražajo zlasti v zadnjih letih. Nevarne motnje v socialnem razvoju so vse bolj spreminjale socialno politiko v družbeno zaščitniško (zaščita kategorij z najnižjim osebnim dohodkom, temeljnih organizacij združenega dela z izgubami, uvajanje nadomestil in podobno). Tako se je socialna politika podrejela gospodarski politiki ob izrazitih značilnostih državne intervencije, zgolj s ciljem socialne kurative, ko je šlo za gospodarske probleme. Razvojna in preventivna funkcija socialne politike sta bili zanemarjeni. Socialna politika se je torej po metodah v veliki meri uresničevala kot državna, po vsebini kot zaščitniška in po obsegu sredstev – kot restriktivna.

4.2. V razdobju od leta 1978 do 1981 so se realni osebni dohodki zaposlenih zmanjšali za 12 odstotkov, v gospodarstvu za 11 odstotkov, v negospodarskih dejavnostih za 18. Sredstva za družbene dejavnosti se iz leta v leto krčijo, v skladu z odločitvijo, da se morajo stroški družbenih dejavnosti nominalno zviševati precej počasneje kot družbeni proizvod. Zaradi tega se tudi delež družbenih dejavnosti v družbenem proizvodu nenehno zmanjšuje. Hkrati družbene dejavnosti skorajda na splošno jemljejo kot obremenitev gospodarskega razvoja in enega od glavnih virov težav, namesto da bi jih jemali kot osnovno gibalno tega razvoja.

Stopnja reprodukcije (bruto) v družbenih dejavnostih je nižja kot v gospodarstvu. Leta 1978 so bila bruto vlaganja v gospodarstvu v primerjavi s fiksnimi skladi 14,5 odstotka, v družbenih dejavnostih 9,4 odstotka (izobraževanje 7,6 odstotka in zdravstvo 10,6 odstotka). Od leta 1978 so se ta razmerja poslabšala v škodo družbenih dejavnosti.

Pravzaprav ne gre, kadar govorimo o vlaganjih v družbene dejavnosti, toliko za celoten obseg sredstev, kot za zelo draga in za naše razmere razkošna ter nepotrebna vlaganja.

4.3. V razmerah, ko se je poslabšal zunanji gospodarski položaj, v kakršnem se je znašlo jugoslovansko gospodarstvo, so neizogibne omejitve, da bi se vsa domača poraba omejila do meje sredstev, ki so na razpolago in ki letos zaostajajo za ustvarjenim dohodkom. Tendence, da bi proizvodnja stagnirala, poslabšujejo tak položaj. Rezultati restriktivnih ukrepov se zdaj kažejo v zmanjšanju domače porabe in v olajšanju zunanje likvidnosti, pa tudi v kopičenju problemov v socialnem razvoju; nadalje padajo realni osebni dohodki (to upadanje ima seveda svoje meje); motivacija za proizvodno in ustvarjalno delo se zmanjšuje; izostankov z dela je vedno več, možnosti za zaposlovanje manj, krepi se vloga solidarnosti kot ukrep skupnega trošenja, delitev po delu je omejena in podobno.

Vse to so okoliščine, ki poslabšujejo socialni položaj in ki pomenijo potencialni vir novih težav in protislovij v družbi.

4.4. V okviru nastajanja dolgoročnega stabilizacijskega programa moramo socialni plati posvetiti vso ustrezno pozornost. Izoblikovati moramo cilje, etape, mehanizme in nosilce takšne politike ter ustvariti take pogoje za to, da gospodarska in socialna politika postane ta enakovredna dela celovite razvojne politike. Samo z obravnavanjem ustreznega dolgoročnega programa po etapah je mogoče načrtovati in usmerjati socialni razvoj in se postopoma izklopiti iz zelo zapletenega položaja.

Pri določanju dolgoročnih ciljev in poti socialne politike pri nas moramo upoštevati tudi mednarodni položaj. Svet z zanimanjem spremlja samoupravni razvoj Jugoslavije, med drugim tudi s stališča, kakšne socialne rezultate bo tak razvoj prinesel. Tudi v svetu se povečuje pomen socialne politike za razvoj vsake države.

4.5. Kljub pomembnim uspehom, ki smo jih imeli na socialnem področju, pa doslej nismo dosegli enotnosti gospodarskega in socialnega razvoja, kar je sicer značilno za socialističen samoupravni sistem. Gospodarski razvoj je narekoval socialne spremembe in potrebe, ki so se v praksi z realnimi možnostmi družbe pokazale kot nestvarne, kar je tudi povzročilo zdajšnje težave.

Zaradi tega je bistveno, da socialna politika v razmerah stabilizacije tudi sama pomaga odpravljati gospodarske in socialne težave. Normalno je,

da se politika socialnega razvoja vklaplja v meje sredstev, ki so na razpolago. Toda zaradi vse večjih potreb, v številu tudi tiste, da se poveča zaposlenost, bi morali čas omejenega zadovoljevanja socialnih potreb čim bolj skrajšati. Zato se morata socialna in gospodarska politika kar najbolj prežemati, da bi spodbudili nastajanje nove vrednosti in gospodarsko smotrno zadovoljevanje vseh potreb. Socialna politika, temelječa na načelu dela in delovnih uspehov, razredni solidarnosti in vzajemnosti, prispeva k ugodnejšim možnostim za odpravljanje tendenc stagnacije. Zato je živahen in gospodarsko bolj zdrav razvoj imperativ prihodnjega razdobja. V naslednjih letih se morajo predvsem odpreti možnosti za zaposlovanje mladih, omogočiti moramo urejanje mnogih nakopičenih socialnih problemov v mestih, (na primer stanovanjskih), da bi korenito spodbudili bolj vsestranski socialni razvoj vasi in mešanih naselij, da bi ustvarili boljše možnosti za življenje vse večjega števila starejših ljudi, da bi zmanjšali socialne razlike med razvitimi in manj razvitimi kraji in da bi na splošno izboljšali življenjski standard prebivalstva.

Torej se je mogoče s celovitim uresničevanjem gospodarskega in socialnega razvoja postopoma rešiti iz okvirov restriktivne politike. V razmerah, ko velja restriktivna politika, moramo pretehtati obseg raznih socialnih pravic, zlasti učinkovitost in nujnost obstoja raznih institucij, prek katerih uveljavljamo socialne pravice.

Mrežo izobraževalnih, zdravstvenih, kulturnih in drugih ustanov moramo racionalizirati saj je tako mogoče sprostiti precejšnje rezerve in s skromnejšimi sredstvi boljše zadovoljevati potrebe. Toda tudi na področju gospodarjenja in socialne politike so nujne bolj vsebinske spremembe, s katerimi bi omogočili uspešnejše gospodarjenje in učinkovitejše doseganje socialnih ciljev.

II.

5. Prebivalstvo in socialne spremembe njegove strukture

5.1. Razvoj prebivalstva, njegovi problemi in reševanje teh problemov

Velika gibljivost prebivalstva, ki sta jo spodbudili industrializacija in urbanizacija, je povzročila številne pozitivne spremembe, ki so ugodno vplivale na socialnoekonomsko sestavo prebivalstva, na zmanjšanje agrarne prenaseljenosti, na izboljšanje izobrazbene ravni in strukture itd. Reprodukcijska prebivalstva je racionalnejša in bolj humana. Rast prebivalstva postaja čedalje bolj zmerna, nataliteta je relativno nizka, splošna smrtnost in smrtnost zaradi starosti pa sta prav tako nizki, kar je med drugim tudi rezultat doseganega gospodarskega in družbenega razvoja.

V razvoju prebivalstva pa je prišlo do problemov, ki že sprožajo in še bodo nezaželeno demografske, ekonomske ali socialne posledice. Ti problemi se kažejo predvsem v velikih razlikah na ravni reprodukcije prebivalstva v posameznih delih države, kar je neposredna posledica različnih trendov natalitete, ki so deloma odvisni tudi od stopnje gospodarske in družbene razvitosti; v razlikah v procesu staranja prebivalstva; v neenakomerni razporeditvi prebivalstva in pretirani koncentraciji v velikih in večjih mestnih središčih; v intenzivnem zmanjševanju števila prebivalstva v šivilnih območjih (hrbovskih in pasivnih, pa tudi tistih, kjer prevladuje kmečko prebivalstvo); v začasnem izseljevanju naših delavcev v tujino, ki se jim pridružuje čedalje več družinskih članov itd.

Positivne demografske tendence je treba spodbujati s populacijsko politiko, ki mora biti sestavna družbenogospodarskega razvoja. Čeprav je Jugoslavija šele pred kratkim sprejela določeno populacijsko politiko, so številni ukrepi ekonomske in socialne politike (izobraževanje, agrarna politika, zdravstvo itd.) precej vplivali na demografske procese.

Strategija izvajanja dolgoročne populacijske politike naj bi se odrazila v:

1. večjem podružbljanju stroškov reprodukcije prebivalstva (večja vloga družbene skupnosti pri skrbi za družino, nosečnice in otroke). Ta proces naj bi načrtovali in izvajali v temeljnih organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih in občinah vse do republiških (pokrajinskih) in zveznih organov in organizacij;
2. v izvajanju dosledne politike dohodka in osebnih dohodkov, tako da bi zagotovili približno enak osebni dohodek za enake delovne rezultate, pri tem pa tudi enakopravno nagrajevati delo moških in žensk;
3. v izenačitvi možnosti za šolanja mladine, še zlasti deklet; večji udeležbi mladih žensk v zaposlovanju, še zlasti v gospodarsko manj razvitih območjih;
4. mladi naj bi se čimprej osamosvojili, predvsem naj bi se čimprej zaposlili in kar najhitreje razrešili stanovanjske probleme mladih zakoncev;
5. zdravstvene, izobraževalne in druge službe (še zlasti sveti za načrtovanje družine) naj bi čim bolj seznanili mladino, zakonce in prebivalstvo nasploh z možnostmi za uravnavo rojstev, da bi uskladili raven reprodukcije v družini z željami zakoncev, kar zadeva število otrok. (Še zlasti naj bi odpravili prekinitve nosečnosti kot metodo uravnave rojstev in zmanjšali vpliv prekinitve nosečnosti na morebitno sterilnost);
6. v vzgoji mladih in prebivalstva nasploh na podlagi načel socialistične etike, ki zadevajo zakon, družino, starševsko zavest, rojstvo in vzgojo otrok oziroma reprodukcijo prebivalstva nasploh;

7. v izpopolnitvi sistema otroškega dodatka, porodniškega dopusta in skrbi za otroke brezposelnih staršev, da bi se okrepila njegova družbenogospodarska in demografska vloga (nadomestilo stroškov družinam v zvezi z rojstvom, preživljanjem, vzgojo in šolanjem otrok itd.);

8. v intenzivnejši dejavnosti zdravstvene in socialne službe v območjih z visoko smrtnostjo dojenčkov (zagotovitev nujnih sredstev za zadostno število zdravnikov in drugega zdravstvenega osebja za patronažno pomoč nosečnicam in materam z majhnimi otroki ipd);

9. v učinkovitejših rešitvah in ukrepih za zmanjšanje števila nesreč (vzgoja prebivalstva, strožje izvajanje prometnih predpisov, pa tudi predpisov o varstvu pri delu itd.).

5.2. Načrtovanje družine

Načrtovanje družine je osnovna človekova pravica, pa tudi obveznost in odgovornost slehernega človeka. Zato je treba zagotoviti socialne, gospodarske in druge možnosti, da bi bile odločitve posameznikov glede natalitete v skladu z interesi in možnostmi družbe.

Pri nas je prebivalstvo razmeroma slabo seznanjeno z uravnavo rojstev ter s kontracepcijskimi metodami in sredstvi, zato je precej nezaželenih nosečnosti.

Zato je nujno:

1. na vseh ravneh izobraževanja vključiti v program gradivo o biološki reprodukciji, pri ustreznih starosti pa tudi problematiko v zvezi z uravnavo rojstev in načrtovanjem družine;

2. ljudje naj bi si pridobili več znanja o uravnavi rojstev in tako naj bi vplivali na uravnavo rojstev s humanejšimi (in z zdravstvenega in demografskega vidika ustrežnejšimi) metodami ter zmanjšali obseg prekinitiv nosečnosti kot metode uravnave rojstev;

3. v okviru družbenih in socialnih služb in zdravstvenih služb razvijati posvetovalnice za načrtovanje družine

4. intenzivirati zdravstveno službo, da bi kar najučinkoviteje zdravili sterilnost (primarno in sekundarno);

5. intenzivirati znanstvene dejavnosti, tako da bi si pridobili več znanja o uravnavi rojstev;

6. hitreje razvijati omrežje različnih otroških ustanov in objektov za zabavo in razvedrilo, ki bodo otrokom nudili kolektivno vzgojo in družabno življenje; s temi ustanovami naj bi zajeli več otrok, še zlasti tam, kjer je ta odstotek majhen; v njih naj bi bilo več otrok s podoželja, pa tudi otrok nezaposlenih mater (vrtci, potujoči vrtci);

7. z individualnimi posegi in uveljavitvijo metode socialnega dela pomagati družinam, v katerih imajo individualni problemi in težave večših razsežnosti družbenih pojavov;

8. razširiti celodnevno in podaljšano bivanje v šolah, organizirati prosti čas šolskih otrok in mladine kot preventivo vedenjskih motenj;

9. začeti proces ustanavljanja in širjenja omrežja družinskih posvetovalnic s celovitimi skupinami strokovnjakov (psiholog, pedagog, socialni delavec itd.);

10. proučiti možnosti, da bi mlade ženske, ki čakajo na zaposlitev, imele ustrezne socialne in ekonomske pravice, da bi lahko že tedaj zasnovele družino in rodile;

11. poseben pomen je treba pripisati družbenemu varstvu družin z nizkimi dohodki in z velikim številom otrok z različnimi ukrepi družbene intervencije (prednost pri sprejemu otrok v ustanove, beneficirano bivanje v teh ustanovah, ustanavljanje šolskih kuhinj, počitniških domov itd.). Vsi otroci naj bi imeli enake možnosti (na začetku življenjske poti in za nadaljnjo vsestransko rast in razvoj);

12. ustanavljati servise za pomoč družinam in pomoč samohranilkam, hitreje reševati stanovanjske probleme mladih zakoncev itd.

5.3. Družbena skrb za otroke

Družbena skrb za otroke kot sestavni del celotne družbene reprodukcije zajema ukrepe in dejavnosti za varstvo materinstva, zakona in zakonskih odnosov, kulture, telesne in tehnične kulture in komunalno-stanovanjskih potreb tako v vsakdanjem življenju kot v načrtovanju razvoja. To pomeni, da je treba pristopiti celovito k družbeni skrbi za otroke.

Za družbene potrebe otrok ne namenimo toliko sredstev, kot je dejansko potrebno in mogoče, dogaja pa se, da sredstva za otroško varstvo preusmerjamo v druge namene. Čeprav so ta sredstva večja kot v minulih letih, so se v celoti večala počasneje od družbenega proizvoda.

V skladu s tem bi morali v zvezi z načrtovanjem družine poleg že navedenega v prejšnjem odlomku:

1. vsem otrokom zagotoviti približno enake možnosti za življenje in za vsestranski razvoj osebnosti. To je treba uresničevati z združenimi sredstvi solidarnosti organizacij združenega dela, krajevnih skupnosti, samoupravnih interesnih skupnosti itd., z dogovarjanjem v občinah, republikah in avtonomnih pokrajinah;

2. izdelati celovite programe za zagotavljanje možnosti za razvoj otrok, na podlagi katerih naj bi koordinirali delo in združili sredstva vseh družbenih dejavnosti, da bi prispevali k izboljšanju položaja otrok ob rednem otroškem varstvu (to bi veljalo pomeniti pri programiranju in uresničevanju programov zdravstvenih, izobraževalnih, telesnokulturnih, rekreacijskih, kulturnih in drugih ustanov);

3. ukrepi gospodarske stabilizacije, še zlasti v razmerah hitre rasti cen in življenjskih stroškov ne smejo omejevati razvoja otroškega varstva pri zagotavljanju vsakdanjih potreb otrok;

4. poskrbeti za gradnjo, opremo in kakovostno delovanje objektov za otroško varstvo, smotno uporabo sedanje mreže institucij in celovitejšo uresničevanje tekočih programov in srednjeroč-

nih načrtov pri zadovoljevanju potreb otroškega varstva;

5. bolj uskladiti dejavnosti in programe vseh samoupravnih interesnih skupnosti, ki se ukvarjajo z vzgojo in otroškim varstvom, hkrati pa združiti več sredstev v ta namen in skupne akcije bolj usmerjati v neposredno otroško varstvo;

6. spodbujati in bolje vrednotiti prostovoljno družbeno delo in dejavnost organizacij, ki se neposredno ukvarjajo z družbenimi potrebami in razvojem otrok.

5.4. Socialni in ekonomski problemi urbanizacije

Za poveljno obdobje je značilen tudi hiter proces urbanizacije. Medtem ko je leta 1948 delež mestnega v celotnem prebivalstvu znašal okoli 20 odstotkov, se je leta 1981 povečal na okoli 47 odstotkov. Veliko hitreje od procesa urbanizacije je potekal proces prehoda kmečkega prebivalstva v nekmetijske dejavnosti, kar je povzročilo nastanek velikega števila mešanih gospodinjstev.

Da bi doseganje pretirane tendence rasti mestnega prebivalstva vsaj deloma omejili in omilili zelo izrazite socialne in gospodarske probleme, ki so posledica teh tendenc, je treba:

1. enakomerneje razporediti gospodarske in druge funkcije med mesti in nemestnimi naselji;

2. ustvarjati možnosti za teritorialno širjenje procesa industrializacije in dotok akumulacije v območja z večjim številom delavcev in obilico naravnih virov;

3. hkrati z razvojem industrije v nemestnih naseljih poskrbeti za hitrejšo urbanizacijo teh naselij s povezavo z mestnimi središči, z gradnjo zdravstvenih, izobraževalnih, kulturnih in drugih ustanov, s čimer naj bi počasi izenačili življenjske in delovne razmere na mestnih, mešanih in vaških območjih;

4. izvajati politiko teritorialne disperzije razvoja, da bi omilili probleme zaposlovanja, pomanjkanja stanovanj in druge izrazite socialne probleme in družbeno negativne pojave (alkoholizem, kriminal, narkomanija), ki so odraz slabega gmotnega položaja in počasnega prilagojevanja priseljenega prebivalstva življenju v mestih.

5.5. Socialni problemi vasi

Socialni in ekonomski problemi vasi so povezani z razvojem kmetijstva v celoti, družbenogospodarsko preobrazbo prebivalstva, prehodom kmečkega prebivalstva v nekmetijske dejavnosti, preseljevanjem prebivalstva iz vasi v mesta, spremembami v strukturi aktivnega kmečkega prebivalstva, veliko razdrobljenostjo kmečkih posestev v zasebnem sektorju, pa tudi s spremembami v strukturi kmetijske proizvodnje;

Čeprav smo v povojnem obdobju dosegli pomembne rezultate v razvoju kmetijstva, je zaslediti naslednje probleme: dinamika kmetijske proizvodnje izrazito niha z izrazito tendenco zniževanja stopnje rasti; kmetijstvo v družbenem sektorju zaostaja v razvoju glede na možnosti in na zahteve trga (domačega in tujega); trg s kmetijskimi pridelki je izrazito slabo organiziran, cene reprodukcijskega materiala, storitev in delovnih sredstev za potrebe kmetijske proizvodnje pa ves čas rastejo hitreje od prodajnih cen kmetijskih pridelkov; velika razdrobljenost in neustrezna organiziranost kmetijske proizvodnje v zasebnem sektorju s tendenco poslabšanja; čedalje več najboljše obdelovalne zemlje uporabljamo kot gradbeno zemljišče (gradnja industrijskih objektov, širjenje mest, gradnja počitniških hiš itd.); več se število hirajočih kmetij, kar vpliva na rast površine neobdelanega kmetijskega zemljišča (blizu 30 odstotkov kmetijskega zemljišča je v lasti nekmetov in hirajočih kmetij) in nastajanje socialnih problemov na vasi; izobrazbeno-kulturna raven vaškega prebivalstva precej zaostaja za procesom urbanizacije in uvajanjem tehničnih in tehnoloških dosežkov.

Poleg navedenih tudi drugi problemi vplivajo na razvoj vasi in življenje na vasi. Prebivalci si skušajo zagotoviti standard z delom v nekmetijski dejavnosti. Zato povsem zapuščajo vas, kar vpliva na depopulacijske procese, ali pa se zaposlujejo v nekmetijskih dejavnostih, delo v kmetijstvu pa jim je stranski in dopolnilni vir dohodka. Vasem zagotavljajo precej dohodka tudi delavci, ki so začasno zaposleni v tujini, veliko več kot mestnim delavskim gospodinjstvom, vendar ta sredstva premalo usmerjajo v razvoj kmetijstva.

Da bi v prihodnjem obdobju odpravili navedene probleme, je nujno uvesti naslednje dejavnosti in ukrepe:

1. zagotoviti ustrezen pomen kmetijski proizvodnji v razvojni politiki in uvesti gospodarske in druge ukrepe za zajetje procesa dezagrarnizacije vasi in staranja kmečkega prebivalstva; diversificirati strukturo proizvodnje na vasi z razvojem industrijske proizvodnje in drobnega gospodarstva, da bi s povečanjem dohodka zmanjšali razlike v možnosti le za zadovoljevanje potreb med kmečkimi in nekmečkimi prebivalstvom in tako povečali zanimanje za življenje in delo v vaških območjih;

2. nameniti posebno pozornost krepitevi omrežja ustanov za zadovoljevanje skupnih potreb (izobraževanje, zdravstveno varstvo, kultura itd.) in tako zmanjšati sedanje izredno velike razlike v standardu zadovoljevanja teh potreb;

3. spodbujati delavce – kmete, člane mešanih gospodarstev, da bodo z obdelovanjem kmetijskega zemljišča združevali delo in sredstva v drugih in povečali dohodek kmetijstva;

4. usmerjeno in načrtno (v občinah) reševati probleme hirajočih kmetij in njihovih kmetijskih površin; omogočiti lažje združevanje kmetov (tako ostarelih kmetov kot njihovega celotnega premoženja) z družbenim sektorjem; zagotoviti celovito socialno pomoč (socialne službe), pokojninsko zavarovanje in popolno zdravstveno varstvo ostarelim kmetom;

5. organizirati izobraževanje kmetov, še zlasti mladih, za intenzivnejšo kmetijsko proizvodnjo na podlagi znanstvenih dosežkov in z uporabo sodobne mehanizacije;

6. dosledno izvajati predpise o obveznem obdelovanju obdelovalnih površin;

7. omejiti pravico nekmetovalcev do dedovanja obdelovalnih površin, da bi preprečili še hujšo razdrobljenost zemljiške posesti.

5.6. Zaposlenost in zaposlovanje

V minulem desetletju se je število zaposlenih v družbenem sektorju povečalo približno za 1,9 milijona. Toda vseh na novo zaposlenih⁷ je približno 2,7 milijona, tako da jih je v družbenem sektorju skoraj polovica sklenila delovno razmerje v zadnjem desetletju. Med novimi delavci je večina mladih strokovnjakov, kar je prispevalo k izboljšanju kadrovske strukture. Enako smo pri zaposlovanju žensk dosegli opazne rezultate, prav tako pa tudi pri zaposlovanju v gospodarsko manj razvitih republikah in na Kosovu. Bistveno se je zmanjšalo odhajanje jugoslovanskih državljanov na začasno delo v tujino, večina povratnikov pa se je zaposlila v družbenem ali zasebnem sektorju.

Dasiravno so bili na tem področju doseženi pomembni rezultati, pa še vedno obstajajo tudi mnoge težave in problemi. Glavni problem na področju zaposlenosti in zaposlovanja je nezaposlenost. Veliko je ljudi, ki si iščejo delo (več kot 850.000). Po podatkih za prvo polletje leta 1982 je mogoče od celotnega števila vseh tistih, ki so prijavljeni kot nezaposleni (po družbenem dogovoru o kriterijih, kdo velja za nezaposlenega), obravnavati 87 odstotkov oziroma približno 740.000 prijavljenih kot dejansko nezaposlene. Relativni odstotek dejansko nezaposlenih je v vsaki regiji drugačen. Nezaposlenost je najizrazitejša v gospodarsko manj razvitih predelih in v večjih mestih. Težavnost problema nezaposlenosti je zlasti v tem, ker je med onimi, ki iščejo delo, skoraj polovica kvalificiranih in strokovnih delavcev, kake tri četrtine je mlajših od 30 let in doslej v glavnem še niso sklenili delovnega razmerja.

Več od polovica vseh, ki iščejo delo, je žensk. Čakalna doba na zaposlitev se je že tako podaljšala, da je čedalje manj mogoče govoriti o časni nezaposlenosti. Gmotno zavarovanje nezaposlenih je simbolično. Nezaposlenost dobiva obliko klasične nezaposlenosti, ta pa nosi pečat socialnih in političnih problemov.

Pri nas je nezaposlenost predvsem problem mladih. Nezaposlenost in dolgo čakanje na pravo zaposlitev imata precejšnje negativne posledice gospodarske, socialne in politične narave. Zgodnja nezaposlenost trajno negativno vpliva na družbeno in poklicno usmeritev ter razvoj mladih. Ti nimajo le gmotnih problemov, temveč se čutijo tudi ponižane, izgublajo zaupanje v lastne sposobnosti in vrednote, pa tudi v vrednote družbe, poleg tega se pojavlja nezaupanje v lastno in družbeno perspektivo.

Problem nezaposlenosti je še toliko hujši, ker se naša družba spopada s premajhno delovno zavzetostjo zaposlenih in z nizko delovno storilnostjo, in to v času, ko proizvodnja stagnira ali je celo opaziti njeno nazadovanje. Med one, ki iščejo zaposlitev, moramo šteti tudi začasno zaposlene v tujini, ki se zaradi velike brezposelnosti v imigracijskih državah vračajo v domovino. Tako torej nezaposlenosti ne moremo obravnavati samo na podlagi števila onih, ki iščejo zaposlitev, ker s tem ne bi zajeli vsega problema.

Glavni vzroki teh težav izvirajo iz dosedanje politike razvoja. Ta ni našla rešitev, ki bi dovolj upoštevale tako materialne kot človeške vire.

Ni dovolj upoštevana potreba, da je treba več sredstev usmerjati v delovno intenzivne panoge, kjer so zelo ugodne možnosti za zaposlitev in ustrezajoče materialne učinke. Celotna skromna sredstva, potrebna za razvoj delovno intenzivnih panog, so bila vložena predvsem v predelih, kjer primanjkuje delovne sile. Po drugi strani so bile nerazvite regije, kjer leži večina naravnih bogastev in imajo v glavnem najbolj izrazito nezaposlenost, usmerjene pretežno v tako imenovane težke investicije, kjer je cena novega delovnega mesta mnogokrat večja kot v predelovalni proizvodnji.

Nadaljnja ovira za usmerjanje akumulacije k človeškim in naravnim virom je tudi prešibka enotnost jugoslovanskega gospodarskega prostora in trga, kakor tudi delovnega področja. Organizacije združenega dela, ki razpolagajo z investicijskimi možnostmi, niso gospodarsko dovolj motivirane, da bi vlagale zunaj svoje ožje družbenopolitične skupnosti.

Eden od glavnih vzrokov nezaposlenosti je neusklaženost izobraževalne in zaposlovalne politike. Razvoj izobraževanja in kadrov ni povezan s kadrovske potrebe organizacij združenega dela, pa tudi organi in ustanove, ki se ukvarjajo s politiko izobraževanja in razvoja kadrov, niso usklajeni z organi, ki se ukvarjajo s politiko zaposlovanja. Zaradi takšne neusklaženosti se pojavljata hkrati preizrazit presežek in primanjkljaj delavcev.

K tem temeljnim vzrokom nezaposlenosti moramo dodati še druge: neskladje med demografskim položajem in materialno bazo, nerazvita poklicna in teritorialna pripravljenost delavcev ipd.

Če hočemo v naslednjem obdobju odpraviti vse te probleme, moramo:

1) izkoristiti delovne zmogljivosti jugoslovanskega prebivalstva tako, da bo pomemben dejavnik razvoja, da bo prispevalo k celovitejšemu izkoriščanju materialnih virov in k razvoju ključnih gospodarskih dejavnosti, ki omogočajo rešitev iz sedanjih gospodarskih težav. V skladu s tem mora biti politika zaposlovanja usmerjena v proizvodne panoge;

2) vzporedno razvijati in usklajevati politiko izobraževanja in razvoja delavcev s politiko zaposlovanja in poglobitimi potrebami, predvsem go-

spodarstva, izhajajoč iz nje, da postane združeno delo tudi nosilec politike zaposlovanja. Hkrati moramo uveljaviti vrednotenje delovnega prispevka in spremeniti odnos do dela;

3) s spreminjanjem gospodarske strukture in njeno bistveno diverzifikacijo ustvariti možnosti za hitrejšo zaposlovanje mladih strokovnjakov in omogočiti prekvalifikacije iz suficitarnih in deficitarnih poklice;

4) s hitrejšim razvojem kmetijstva in spremljevalnih industrijskih obratov za predelavo kmetijskih proizvodov, kakor tudi drugih dejavnosti, spodbujati kmete, zlasti mlade, da se bodo bolj usmerjali v kmetijstvo in z njim povezane dejavnosti.

5) odpravljati subjektivne slabosti in uvajati stimulative ukrepe, zlasti fiskalne, za hitrejši razvoj drobnega gospodarstva in dela s sredstvi v lasti občanov, seveda v skladu s potrebami gospodarstva in prebivalstva po izdelkih in storitvah, ki jih lahko ta oblika dejavnosti zagotavlja;

6) pretehtati možnosti in programirati postopno skrajševanje delovnega časa (vendar ne z zmanjšanjem delovne dobe), zvečanje obratovnega časa in boljše izkoriščenost zmogljivosti, odpiranje novih delovnih področij ob uporabi znanstvenih in tehnično-tehnoloških dosežkov, kar bo sprožilo proces diverzifikacije proizvodno-delovne strukture. S krajšim delovnim časom moramo vplivati na boljše izkoriščenost opreme in obratovnega časa, v težjih delovnih razmerah, spodbujati k delu v izmenah in ga boljše vrednotiti, razne družbene obveznosti pa, če je le mogoče, opravljati izven delovnega časa.

Pri tem smemo v naslednjih letih skrajševati delovno dobo le tistim kategorijam delavcev, ki delajo v težkih razmerah, po letu 1985 pa moramo pripraviti programe o postopnem splošnem skrajšanju delovne dobe, odvisno od večje storilnosti in učinka;

7) uvajati prožne oblike zaposlovanja, tudi delo s skrajšanim delovnim časom na določenih delovnih mestih, zlasti za matere z majhnimi otroki, delavce, ki delajo v izjemno težkih razmerah in podobno;

8) pri zaposlovanju in združevanju dela v temeljne organizacije in skupnosti začrtati delovne obveznosti. Dosledno uveljavljati načelo, da pomeni zanemarjanje prevzetih obveznosti izgubo delovnega mesta. Po potrebi moramo v tem pogledu izpopolniti delovno zakonodajo.

5.7. Zunanje migracije

Po popisu prebivalstva iz leta 1981 je začasno živele in delale v tujini približno 578.000 jugoslovanskih državljanov (delavci in družinski člani), domnevamo pa, da jih je precej več.⁸

V zadnjih treh, štirih letih se je število jugoslovanskih državljanov v tujini ustalilo, zaradi nenehne rasti števila vzdrževanih družinskih članov pa se je izrazito spremenila njihova struktura. Povprečno trajanje bivanja in dela v tujini se nenehno podaljšuje, tako da že presega deset let. Na to vplivajo ukrepi imigracijske politike držav, kjer se naši zdomci zaposlujejo, pa tudi omejene možnosti in negotovost glede zaposlitve v domovini. Pri tem se veča pomembnost osebnih motivov delavcev (zagotovili so si zaposlitev za daljši čas, pripeljali v tujo državo družino ali si jo tam ustvarili, si pridobili neko premoženje, odprli samostojne delavnice, opaziti je težnja po uveljavitvi pravice do tuje pokojnine itd.).

Po drugi strani uvajajo imigracijske države celo vrsto asimilacijskih ukrepov, preračunanih zlasti na tuje otroke in mladino. Namen tega ni ustvariti tako imenovano prvo generacijo tujih delavcev in zagotoviti delovno silo za opravila, ki jih domači delavci oziroma mladina odklanjajo. Nedvomno je tudi to vzrok, zakaj se jugoslovanski otroci in mladina usmerjajo v »nefavorizirane« sole, kjer se, po kratkem postopku, usposobijo za nekatere poklice, potrebne imigracijskim državam.⁹ Pri tem moramo upoštevati, da je čutili poseben odpor proti aktivnostim Jugoslavije, zlasti proti vzgojno-izobraževalni dejavnosti, ki jo organizirajo jugoslovanske ustanove in predavatelji.

V naslednjem obdobju je mogoče pričakovati podaljševanje bivanja in večanje števila jugoslovanskih državljanov, ki prevzemajo tuje državljanstvo z željo, da bi obdržali tudi jugoslovanskega. Hkrati pa ni izključeno, da se bo okrepljeno vračanje jugoslovanskih državljanov iz zahodnoevropskih držav, kar bi bila posledica hudih gospodarskih težav v teh državah, delno pa tudi odpora do asimilacije. Podaljšano bivanje v tujini ustvarja mnoge težave socialnega, idejno-političnega in varnostnega značaja. Zato imajo tudi posamezne oblike zaštite in delovanja med jugoslovanskimi državljani izreden pomen in vlogo pri uveljavljanju jugoslovanske politike na področju migracij.

Zato moramo v prihodnjem obdobju:

1) dati večjo vlogo družbenemu samozorganiziranju, ki se izraža v raznih oblikah prostovoljnega združevanja in organiziranja v prostem času, da bi se uprli negativnim posledicam asimilacijske politike, ohranili nacionalno identiteto, razvijali in krepili bratstvo in enotnost ter čut sožitja jugoslovanskih narodov in narodnosti;

2) okrepiti, razviti in obogatiti vsebino dela klubov in združenj jugoslovanskih državljanov v tujini, zlasti pri delu z otroki in mladino; omogočiti vzpostavljanje tesnejših vezi z domovino in izboljšati gmotno podlago klubov, to pa terja večjo in raznovrstnejšo pomoč v tujini in višjo stopnjo sodelovanja s pristojnimi subjekti v domovini;

3) krepiti vzgojno-izobraževalno delo z jugoslovanskimi državljani vseh starosti, zlasti z otroki in mladino. To velja predvsem za razširjanje dopolnilnega pouka v materinščini, dejavnosti v prostem času v okviru klubov in združenj, organizirano bivanje v domovini, udeležbo na mladinskih delovnih akcijah in šolanje v domovini;

4) razvijati informativno-propagandno dejav-

nost med jugoslovanskimi državljanji v tujini, ker je to podlaga za ustrezno in pravočasno obveščenoost o dogodkih v domovini in naših akcijah in mednarodnih okvirih, hkrati pa preprečuje delovanje sovražne propagande. Razviti moramo tudi učinkovitejši sistem obveščanja jugoslovanskih zdomceev o možnostih za zaposlitev v domovini, šolanju otrok in mladine, zagotovitve stanovanja itd.

5) ustvarjati in nenehno izboljševati možnosti za vračanje jugoslovanskih državljanov, ki živijo in delajo v tujini. V vseh okoliščinah, tako v okviru načrtov družbeno-gospodarskega razvoja, kakor tudi v posebnih programih, moramo uveljavljati ukrepe, ki bodo na trajni podlagi ustvarjali možnosti za postopno vračanje, sprejem in zaposlovanje povratnikov;

6) povratnikom iz tujine moramo zagotoviti enake možnosti za zaposlitev, kot jih imajo oni, ki čakajo na delo v domovini;

7) povratnikom moramo bolj pomagati pri izbiri dela in pri vlaganju sredstev, s katerimi razpolagajo, in to na način, ki bo gospodarsko upravičen, ter družbeno in osebno koristen; boriti se moramo proti počasnemu in zapletenemu postopku ter odporu administracije in družbenih subjektov;

8) truditi se moramo, da bomo z meddržavnimi pogodbami (dogovori in podobno) zagotovili ustrezen prispevek imigracijskih držav k odpiranju novih delovnih mest za povratnike;

9) zagotoviti boljše sodelovanje vseh subjektov, ki se v federaciji, republikah in avtonomnih pokrajinah ter občinah ukvarjajo s temi problemi, da bi kar najbolj zavarovali jugoslovanske državljane, ki začasno živijo in delajo v tujini;

10) izboljšati organiziran nastop za kompleksen izvoz znanja v druge države, zlasti v dežele v razvoju, in to s tehnično pomočjo, gradnjo kompletnih objektov, izvozom spremljvalnih polidelkov in izdelkov, prilagajanjem tehnologije, organizacijo za te države ipd.

5.8. Notranje migracije

Veliko število ljudi, ki iščejo zaposlitev, hkrati pa težave združenega dela, da pride do potrebnih delavcev, vse to kaže, da moramo bolj razviti notranje migracije.

Medkrajevne ali dnevne vožnje na delo in z dela so začasno ugodna rešitev, ki zmanjšuje pritisk na mesta in gospodarska središča, še zlasti, kadar gre za stanovanjske, komunalne, kulturno-prosvetne, zdravstvene, socialne in vse druge možnosti, kompleksno urejenega življenjskega in delovnega prostora. Te migracije po svojem značaju niso samo delovne, temveč tudi socialne (izobraževalne, zdravstvene, kulturno-zabavne, športno-rekreativne ipd.). Vprašanje pa je, če so, kar zadeva čas in stroške, tudi smotrne.

Medrepubliško-pokrajinsko zaposlovanje (upoštevaje »sezonce«) zajema povprečno 50-70 tisoč delavcev na leto. Od tega se jih samo kakih deset odstotkov zaposluje s posredovanjem samoupravnih interesnih skupnosti za zaposlovanje. Tradicionalna imigracijska območja so SR Hrvaška, SR Slovenija, tudi SAP Vojvodina, medtem ko je največje območje emigracije SR Bosna in Hercegovina.

Medrepubliško-pokrajinsko zaposlovanje prek samoupravnih interesnih skupnosti za zaposlovanje je za delavce ugodnejše ker so boljše zaščiteni in se v novem okolju laže znajdejo (prebivališče), osebni dohodek, higijensko-tehnična zaščita, letni dopust, delež pri delitvi zasluženega dohodka (itd.). Eden poglavitnih in najbolj zapletenih problemov na tem področju pa je še vedno, kako tem migrantom zagotoviti enake življenjske in delovne možnosti, kot jih imajo domači delavci.

Selitve iz kraja v kraj zaradi zaposlovanja so v glavnem dobro urejene z zakonskimi predpisi, ki pa žal niso posledno spoštovani, ker je to v glavnem povezano z vlaganjem ustreznih sredstev.

Če hočemo te probleme odpraviti, moramo:

1) ustvariti možnosti za bolj organiziran potek notranjih migracij in za njihovo usmerjanje po dogovorih in sporazumih izhajajoč iz družbeno-gospodarskih potreb in možnosti;

2) hitreje razvijati gospodarsko zaostale predele, da bi se lahko del nezaposlenih zaposlil tudi tam, kjer živijo;

3) ustvarjati možnosti za omejitve čezmerno preselejanja s podeželja v mesta, ker ima to slabe posledice (velika koncentracija prebivalstva v mestu ustvarja številne socialno-gospodarske probleme, zaradi odhajanja prebivalstva s podeželja pa zaostaja kmetijstvo);

4) zagotoviti uspešnejši sistem obveščanja o potrebah in možnostih zaposlovanja, da bi delavci vedeli, kakšne so možnosti za zaposlitev po vsej državi;

5) službe, ki se ukvarjajo z usmerjanjem delavskih migracij moramo organizacijsko, kadrovsko in materialno usposobiti, da bodo uspešneje posredovale pri zaposlovanju, zlasti kar zadeva priprav delavcev (strokovno usposabljanje, prekvilifikacije in dokvalifikacije, zagotavljanje stanovanja in šolanje otrok v novem okolju itd.);

6) sredstva organizacij združenega dela in samoupravnih interesnih skupnosti za ustvarjanje možnosti za večjo gibljivost delavcev je treba opustiti davkov in prispevkov.

5.9. Izboljšanje življenjskih razmer starejših ljudi

Boljše življenjske razmere (delo, stanovanje, prehrana ipd) in še zlasti razvoj zdravstvenega varstva podaljšujejo življenjsko dobo čedalje večjemu številu delovnih ljudi in občanov. Domesnemu, da bo odpadlo v naslednjih dveh desetletjih na prebivalce, stare 65 in več let, že približno 12 odstotkov.¹⁰

Ker je starejših ljudi čedalje več, se mora družbena skupnost truditi, da bo njihove interese in potrebe vključila v celotni razvoj samoupravne socialistične družbe. Ustvariti je treba takšne

možnosti in odnose, da bo lahko vsak človek po naporni delovni dobi našel smisel in nov način življenja.

Posebno pozornost je treba posvetiti oblikovanju socialističnih samoupravnih humanih norm v odnosu do starejših ljudi, te norme pa je treba neprestano usklajevati z doseženo stopnjo družbeno-gospodarskega razvoja ter s kulturno-zgodovinskimi in civilizacijskimi življenjskimi in delovnimi razmerami. Pravno in samoupravno regulativo, ki zagotavlja starejšim generacijam določeni delež socialne varnosti, bi kazalo prilagajati razvoju okolja, v katerem se sprejema. V vse oblike družbenih dejavnosti, v okviru institucionaliziranih in neinstitutionaliziranih storitev in oblik dela s starejšimi ljudmi, bi morali čedalje bolj vključevati tudi te generacije, saj najboljše poznajo svoje potrebe in probleme.

V skladu s tem je treba spremeniti glavno pojmovanje o potrebi po »nenehni skrbi za ostarele« (obremeniti mlade rodove). Starejši ljudje se morajo nenehno aktivno vključevati v življenje in delo svojega okolja ter v proces samoupravnega dela in odločanja. Dasiravno so njihove delovne in ustvarjalske sposobnosti omejene, morajo še vedno sodelovati pri reševanju številnih nalog, pač toliko, kot jim dopuščajo psihofizične možnosti.

Če hočemo izboljšati življenjske razmere starejših ljudi, moramo v naslednjem obdobju:

1) ustvarjati možnosti za delo in boljše življenje starejših ljudi, jim pomagati, kadar jim je pomoč potrebna, pri tem pa paziti, da ne ranimo njihovega dostojanstva;

2) ustvarjati možnosti, v katerih bi, v okviru razvoja samoupravnih odnosov, bolj deloval sistem solidarnosti in vzajemnosti, minulega dela in ustreznih oblik nagrajevanja starejših, zlasti onemoglih delavcev. V okviru razvojnih načrtov temeljnih organizacij združenega dela za izboljšanje življenja upokojencev bi morali s samoupravnimi akti, načrti in drugimi dokumenti uravnati odnose in medsebojne obveznosti temeljnih organizacij združenega dela za boljše življenjske razmere upokojencev. Organizacija združenega dela bi morala bolj vsestransko sodelovati z upokojenimi delavci, to pa bi bilo treba urediti s samoupravnimi akti;

3) zagotoviti možnosti za izboljšanje gnotnega položaja upokojencev, zlasti najbolj ogroženih skupin, z doslednim uveljavljanjem zakona o pokojninsko-invalidskem zavarovanju ter s stalnim dopolnjevanjem pokojninskega sistema, da bi z določanjem pokojninske osnove zagotovili realno vrednost pokojnin in te uskladili z gibanji osebnih dohodkov delavcev;

4) zagotoviti uresničevanje sprejetih ciljev gerontološke politike s posebnim poudarkom na družbeni in posamični zavzetosti za humanejši odnos do starejših ljudi.

6. Pridobivanje dohodka in delitev po delu – temelj gospodarskega in socialnega položaja človeka

Narava sistema samoupravljanja je taka, da je delavec v temeljni organizaciji združenega dela nosilec pridobivanja in delitve dohodka. Prav prek odnosov v pridobivanju in delitvi dohodka uveljavlja tudi svojo vodilno vlogo v socialni politiki in uresničevanju njenih ciljev. Zatorej, kolikor so dohodek in družbeni odnosi, ki se s pridobivanjem dohodka in gospodarjenjem z njim uveljavljajo v samoupravnem gospodarskem sistemu, toliko so ti odnosi tudi v samem bistvu socialne politike in v pogojih samoupravljanja.

Delo in rezultati dela morajo z razvojem samoupravnih družbenogospodarskih odnosov postajati vse bolj podlaga za socialni položaj človeka in njegove družine, pa tudi temelj socialne varnosti. Ker pa se uveljavljajo in vrednotijo z dohodkom, je poglavitno, da se možnosti za gospodarjenje razvijajo tako, da z blagovno menjavo zaslužen dohodek temelji na smotrnem gospodarjenju z živim in minulim delom. Samo v takšnih gospodarskih možnostih za pridobivanje dohodka se lahko uveljavijo tudi namenska delitve dohodka, ki bo vodila v izenačevanje pokrivanja osebnih in skupnih potreb odvisno od tržno vrednotenega delovnega prispevka. To pomeni, da se s tem usklajujejo druge vrstne gospodarjenja, ki bistveno vplivajo na pridobivanje in delitve dohodka. Poskrbeti je tudi treba, da bo monopolno pridobivanje dohodka skraćeno na čim manjšo mero ter da bo del dohodka, zaslužen na ta način, usmerjen v razvojne sklade. S sistemom pridobivanja in delitve dohodka ter z njegovimi mehanizmi, kakor tudi z ekonomsko politiko in njenimi ukrepi, je treba zagotoviti, da bodo delavci ustvarjali dohodek in osebne dohodke v skladu z rezultati dela.

Hkrati to pomeni, da rešujemo odtujenost dohodka od delavca, da delavci v združenem delu neposredno ali s posredovanjem delegatskega sistema odločajo o razporejanju, delitvi in končni uporabi vsega dohodka. Toda to pomeni, da združeni delavci v največji meri sami odločajo o možnostih za svoje delo in gospodarjenje, zato se prelivanje dohodka, ki ni v skladu z zakonitostmi blagovne proizvodnje, nenehno manjša. Pridobivanje dohodka in razpolaganje posameznih enot združenega dela z njim pa se čedalje bolj približuje dohodku, pridobljenemu v normalnih gospodarskih okoliščinah blagovne menjave.

Pri tem je izredno pomembno, da na višino dohodka, kakor tudi na njegovo namensko delitve, vplivata tako smotno vlaganje in trošenje živega dela kakor tudi smotno gospodarjenje z minulim delom. V vsaki enoti združenega dela je treba ob pridobivanju in razporejanju dohodka poskrbeti, da bo smotno izkoriščanje minulega

dela bistveno vplivalo na višino dohodka, s tem pa tudi na možnost za pridobivanje osebnih dohodkov ali razširjanje proizvodnje. Enako velja tudi za trošenje živega dela. V tem pogledu sedanje stanje ni zadovoljivo. Toda nekatere organizacije združenega dela, delovne organizacije, pa tudi sestavljene organizacije združenega dela so dosegle pri tem zavidljive uspehe, zato je tudi v otežkočenih možnostih za gospodarjenje uspešno gospodarjenje z minulim in živim delom dejavnik, ki ne omogoča samo gospodarskega in socialnega napredka, temveč vpliva tudi na ustvarjanje ugodnega ozračja s stališča odnosov med delavci v delovnem procesu in samoupravljanju. Dasiravno se posamezne organizacije pri tem med seboj razlikujejo, bi morale biti pozitivne izkušnje znane in dostopne vsem delavcem v združenem delu. Spodbujati bi jih bilo treba, da jih uporabljajo, ne pa da vsaka delovna organizacija, ko išče rešitve, začne od samega začetka.

Politika dohodka in njegove delitve mora biti sestavni del celovite razvojne politike. Težave, ki jih imamo zdaj, so delno tudi posledica dejstva, da smo politiko dohodka in njegove delitve oblikovali in izvajali ne glede na politiko proizvodnje, razširjene reprodukcije, zunanje gospodarske menjave, politike cen, življenjskih stroškov ipd. Dejansko so vse te politike druga od druge odvisne.

Realno zvečanje kupne moči in stopnja pokrivanja potreb sta odvisna od obsega materialnih dobrin in storitev, zato mora biti med drugim tudi politika osebnih dohodkov s tem usklajena. Obseg osebnih dohodkov mora biti odvisen od višine dohodka in prispevka, ki ga je dalo ustvarjanje tega dohodka živo in z njim povezano minulo delo. Toda obseg osebnih dohodkov je treba opredeljevati tudi z določanjem njegove gospodarske in socialne vsebine. Drugačna bi bila na primer vsebina osebnega dohodka, če bi iz njega pokrivali nekatere vrstne, ki jih zdaj, kot družbeno porabo, pokrivalo iz dohodka in obratno.

Delo in rezultati dela, vrednoteni preko celotnega prihodka, morajo biti podlaga gospodarskega položaja delavca in njegove družine, za pokrivanje njegovih potreb ter za njegovo gospodarsko in socialno varnost. V zvezi s tem je treba z gospodarsko politiko zagotoviti možnosti, v katerih se na splošno vzeto gibanje proizvodnih cen in življenjskih stroškov ne bo med seboj toliko razlikovalo, da bi razvrednotilo osebnih dohodek, zaslužen z delom, v tolikšni meri, da se njegova povezava med rezultati dela, vrednotenimi z dohodkom, in realno vrednostjo osebnega dohodka, vrednoteno z življenjskimi stroški, ne bi izgubila.

Spremembe bi morale teči tako, da v celoti ne bi porušile razmerja med rezultati dela in realnim osebnim dohodkom. Jasno je, na primer, da je potrebna takšna stanarina, ki bo pokrivala stroške za vzdrževanje in amortizacijo, kar pomeni, da bo odpadel na stanarino večji delež izdatkov iz družinskega proračuna. To pa narekuje realno razporejanje v okviru družinskega proračuna in ne takšno, ki bi pripeljalo do zvišanja osebnih dohodkov v škodo akumulacije. Z načrtovanjem bi morali te procese usmerjati tako, da se v bistvu ne bi izgubila povezava med osebnim dohodkom kot ukrepom za pokrivanje potreb, in rezultati dela (kar se zdaj dogaja), da bi lahko osebni dohodki spodbujali k produktivnejšemu in učinkovitejšemu gospodarjenju in pridobivanju višjega dohodka.

V naslednjem obdobju bi moral naš trud veljati bistvenemu izboljšanju možnosti za pridobivanje, razporejanje in delitev dohodka ter gospodarjenje delavcev v združenem delu s celoto dohodka in politiko dohodka. Zato si moramo še zlasti:

1) prizadevati, da bodo zagotovljene takšne možnosti za pridobivanje dohodka, v katerih bodo razlike med osebnimi dohodki po panogah narekovali gospodarjenje z živim in minulim delom, učinkovitost gospodarjenja in delovna storilnost.

2) politiko dohodka in osebnih dohodkov moramo obravnavati kot sestavni del samoupravnega načrtovanja na vseh ravneh;

3) razvijati samoupravno sporazumevanje o politiki osebnih dohodkov med panogami in ne samo znotraj njih, kot je zdaj pogosto v navadi, pri čemer je treba zajeti tudi politiko osebnih dohodkov v družbenih dejavnostih. Sporazumevanje znotraj panog je treba razvijati tako, da bo zajelo dogovarjanje o kriterijih notranje delitve dohodka in sredstev za osebne dohodke;

4) kadar tako o nominalnih kot o realnih osebnih dohodkih odloča tudi visoka rast cen in življenjskih stroškov, je treba s politiko osebnih dohodkov ter z dogovarjanjem in samoupravnim sporazumevanjem zagotoviti organizirano usklajevanje osebnih dohodkov z rastjo življenjskih stroškov seveda v okviru razpoložljivega čistega dohodka in družbeno dogovorjene delitve, ob prizadevanjih, da bi z zniževanjem inflacije takšna potreba prevladala;

5) v politiki osebnih dohodkov in pri sporazumevanju o njeni realizaciji je treba poskrbeti, da bo globalno – na ravni vsega gospodarstva in družbe – višina osebnih dohodkov odvisna od gibanja družbene delovne storilnosti. Na ravni posamične organizacije združenega dela pa jih je treba usklajevati tako z njenim dohodkom kot s splošnimi spremembami v globalni družbeni delovni storilnosti. V tem pogledu bi bilo treba z družbenimi dogovori in samoupravnimi sporazumi izoblikovati natančne kriterije. V takšnih globalnih razmerah se morajo individualni osebni dohodki oblikovati glede na delovni prispevek posameznika;

6) v okviru vrednotenja dela moramo bistveno izboljšati položaj proizvodnega in kreativnega dela, pa tudi dela v težkih razmerah;

7) ustvarjati moramo možnosti za zaustavitev padanja realnih osebnih dohodkov, predvsem s tem, da jih bomo v vsaki organizaciji združenega

dela povezovali z rezultati gospodarjenja, kar pri izboljšanih gospodarskih dosežkih pomeni tudi rast realnega osebnega dohodka (merjeno z možnostmi za nakup blaga in storitev na trgu);

8) spodbujati moramo k varčevanju iz osebnih dohodkov, določiti pa moramo tudi način uporabe teh prihrankov;

9) pospeševati moramo individualno delo, zlasti v okviru kmetijske proizvodnje, zasebnega kmetovalca pa spodbujati k razvoju gospodarstva in združevanja. Spodbujati moramo k individualnemu delu na nekmetijskem področju, zlasti k proizvodnemu in storitvenemu, davčna politika pa mora biti taka, da bo preprečevala bogatenje na lahek način.

– Pravice na podlagi minulega dela, ki zagotavljajo socialno varnost.

Pravica do pokojnine ter druge osebne in materialne pravice, ki se uveljavljajo po načelih vzajemnosti in solidarnosti ter minulega dela, so eden poglavitnih temeljev za zagotavljanje socialne varnosti delavcev v združenem delu.

Uveljavljanje teh pravic mora biti neposredno odvisno od deleža, ki so ga delavci v temeljni organizaciji združenega dela – z vodenjem in gospodarjenjem z družbenimi sredstvi – prispevali k zvečanju dohodka temeljne organizacije, skupno zasluženega dohodka in celotnega družbenega dohodka.

V tem je izražena tako motivacija vsakega delavca v tozdu kot vseh skupaj, da z večjo delovno storilnostjo – individualno (v tozdu), skupno (v tozdu in delovni organizaciji) in splošno družbeno delovno storilnostjo (v panogi oziroma v vsej družbi) – dosežejo čim večje rezultate z boljšim in smotnejšim gospodarjenjem z družbenimi sredstvi, ker to ni le podlaga za njihovo večjo delovno stabilnost in boljši gnotni položaj med delom (večji osebni dohodek na podlagi živega in minulega dela), temveč tudi za boljši gnotni položaj po opravljeni delovni dobi (večja osnova za določanje pokojnine).

Po drugi strani to pomeni, da morata biti obseg in višina uveljavljanja teh pravic neposredno odvisna tudi od gibanja splošne in družbene delovne storilnosti, ne pa samo od doseženih rezultatov (dohodka) temeljne organizacije združenega dela in sedanjega načina odločanja višine osebnega dohodka le na tej podlagi.

Zato je treba z družbenim dogovorom natančneje določiti skupna izhodišča in merila za uveljavljanje pravic na podlagi minulega dela, ki bodo jamčili socialno varnost da bi tudi na ta način prispevali, da bi bil družbeno-gospodarski položaj delavca čim bolj in kar najneposredneje odvisen od dela in rezultatov njegovega dela, upošteva je gospodarjenje z družbenimi sredstvi, ne pa samo od opremljenosti s temi sredstvi ter od položaja in možnosti za pridobivanje dohodka te temeljne organizacije združenega dela.

7. Krepitev socialne varnosti in razredne solidarnosti

Socialna varnost človeka v naši družbi temelji na njegovem aktivnem sodelovanju v delovnem procesu, odločanju o dohodku, sredstvih za osebne dohodke in skupno porabo ter drugih pravicah, ki jih ima na podlagi dela. Glede na veliko število nezaposlenih in negotovost pri zaposlovanju, na hude stanovanjske težave, na zniževanje realne vrednosti osebnih dohodkov in njihovo negotovost, ima socialna varnost v sedanjem gospodarskem položaju številne negativne značilnosti. Socialna varnost mora temeljiti na delu in realnem prispevku vsakega posameznika k povečanju na novo ustvarjene vrednosti. Toda že zaradi tega, ker je velik del za delo sposobnega prebivalstva (predvsem mladih) zunaj proizvodnega procesa – negotovost, kar zadeva vključevanje v te procese pa je izrazita – je nezaposlenost v sedanji fazi ena bistvenih sestavnih splošne socialne negotovosti.

Za krepitev socialne varnosti v prihodnjem obdobju je bistveno:

1) zagotoviti možnosti za povečanje zaposlenosti. S tem v zvezi se je treba opredeliti za ustvarjanje možnosti za zaposlovanje na podlagi ustvarjalnega in produktivnega dela v družbenem sektorju ter spodbujati vlaganje lastnih sredstev in dela, pa tudi vse oblike kooperacije. Izrabiti je treba pomembne možnosti, ki jih ponuja zasebni gospodarski sektor;

2) v sedanjih gospodarskih razmerah se moramo upreti povečanju zaposlenosti s širjenjem administrativnih, knjigovodstveno-finančnih, upravnih in drugih rutinskih ter administrativnih služb;

3) zaposlovanje v družbenem sektorju ima danes nekatere prednosti, ki pa jih pogosto zlorabljam. Namreč, delovno razmerje je v našem sistemu – kot zavarovana kategorija – pogosto monopol tistih, ki nezadostno izkoriščajo družbeno proizvodna sredstva in ne omogočajo zaposlovanja novih delavcev.

Takšne monopole je treba razbijati in socialno varnost delavca povezovali predvsem z delom ter rezultati dela. S praktičnimi rešitvami (predvsem z doslednim uresničevanjem načela delitve po delu) je treba zahtevati uresničevanje delovnih obveznosti, ki jih prevzame vsak delavec, ko združi svoje delo z drugimi delavci, kar bi moralo biti merilo za to, da delavec obdrži delovno mesto in ostane v delovnem razmerju. Če je potrebno, bi morali spremeniti tudi delovno zakonodajo;

4) izjemno visoka inflacija, ki jo spremlja visoka rast življenjskih stroškov, je v zadnjih letih povzročila upadanje realne vrednosti osebnega dohodka. Toda realna kupna moč delavčevega osebnega dohodka je bistvena sestavina socialne varnosti in njenega povezovanja z delovnim prispevkom. Zato je treba v sleherni razvojni etapi in v določenih razmerah za gospodarjenje ter življenje opredeljevati minimalni oziroma zajam-

čni osebni dohodek. To pa mora biti začasni zaščitni ukrep kot del socialne varnosti, na ravni, ki ne bo spodbujala ne dela in interesa čim bolj podaljšati veljavo tega zaščitnega ukrepa. Socialno varnost je treba zagotoviti predvsem z gospodarskimi ukrepi, in le izjemoma tudi z neposrednimi ukrepi socialnega varstva;

5) s krepitvijo socialne varnosti skozi delo je treba onemogočiti, da bi to varnost iskali v povečanju zasebnega premoženja, v težnji po bogatitvi in podobno, kar pa ne bi smelo biti ovira, da bi z delom ustvarjali premoženje, s katerim bi nato zadoščali poglavitnim potrebam (stanovanje in podobno);

6) nezaposlenim je treba zagotoviti ustrezno življenjsko raven, s tem pa tudi socialno varnost.

8. Solidarnost in vzajemnost kot dejavnik socialne politike

Solidarnost in vzajemnost kot etično, pa tudi razredno načelo sta v razmerah socialističnega sistema samoupravljanja bistvena sestavina celotnega družbenega razvoja in bistvena sestavina družbenogospodarskih odnosov. Izražata se v obliki gospodarske in humanitarne dejavnosti in pomoči posameznim delom združenega dela, kadar zatreba v težave, ne da bi bili sami krivi, v hitrejšem in bolj vsestranskem razvoju manj razvitih območij; v solidarnem zadovoljevanju skupnih potreb in zagotavljanju minimuma življenjskih možnosti; v posebni skrbi za kategorije prebivalstva, ki jim je družbena pomoč najbolj potrebna; v prizadevanju, da bi odpravili posledice elementarnih in drugih nesreč itd.

Načelo vzajemnosti in solidarnosti je v naši družbi imelo v zadnjih letih tudi nekatere nezaželene oblike. Zaradi gospodarskih težav (visoka inflacija, zadolženost, nesmotna in neučinkovita vlaganja) se čedalje bolj zgloblja stik med osebnim dohodkom in celotnim dohodkom kot odraz družbeno priznanega rezultata dela. V praksi ne izvajamo družbenopolitičnih opredelitev o delitvi po delu in delovnih rezultatih, kar spodbujata stimulativne odnose tudi na področju gospodarstva in družbenih dejavnosti. Prav tako je očitna neskladnost pri delitvi skladov skupne porabe. Dogaja se, da je izplačani znesek iz sklada skupne porabe na delavca v eni panogi enak povprečnemu mesečnemu osebnemu dohodku v drugi panogi.

Takšni odnosi v delitvi in neustrezno nagrajevanje proizvodnega in ustvarjalnega dela so pripeljali do nezainteresiranosti in slabše motiviranosti, da bi z dodatnimi delovnimi naporimi odpravili težave. Pogosti so tudi pojavi neodgovornosti, kršenja delovne discipline, razpisništva, skupinsko lastninskega ravnanja v poslovanju in delitvi dohodka. Tako se dogaja, da imajo tudi organizacije združenega dela z nizkim dohodkom, še zlasti tiste, ki zaradi številnih subjektivnih pomanjkljivosti poslujejo slabo in z izgubami, nesorazmerno visoke osebne dohodke in sredstva za skupno porabo. To v resnici grobo krši trajne družbenopolitične opredelitve, oziroma ni v skladu z družbenogospodarskim bistvom socialistične solidarnosti in vzajemnosti kot razrednega načela.

V prihodnjem obdobju je nujno:

1. uveljaviti načelo solidarnosti in vzajemnosti v gospodarskem poslovanju predvsem kot razredno načelo in ga spraviti v meje družbeno upravičene medsebojne pomoči, sodelovanja in vzajemnosti, da bi odpravili težave in zagotovili učinkovitejšo gospodarjenje. V vseh okoljih in v določenih obdobjih in območjih določiti pravo mero in najustreznejše razmerje med delitvijo po delu in solidarnostjo, da bi zagotovili čim hitrejši družbenogospodarski razvoj;

2. vse te probleme je treba reševati predvsem z ukrepi ekonomske politike, z zaostritvijo neposredne odgovornosti delavcev v združenem delu za uspeh v poslovanju. Izhod iz težav je v postopnem gospodarskem okrevanju posameznih panog, gospodarskih grupacij in delovnih organizacij, ki poslujejo z izgubami ali na meji rentabilnosti, k čemur naj bi prispevala tudi politika delitve dohodka v panogah oziroma organizacijah.

To je mogoče doseči le z načrtnim pristopom, hkrati pa naj bi zagotovili enakopravne možnosti za gospodarjenje, ki bi organizacije združenega dela motivirale za učinkovitejše poslovanje;

3) razvijati je treba solidarnost, še zlasti kadar gre za hitrejši gospodarski razvoj manj razvitih republik in SAP Kosova, kar narekuje opiranje na lastne sile kot temelj napredka. Uveljaviti je treba solidarnost tudi v razvoju družbenih dejavnosti v teh območjih. Hkrati je treba zagotoviti družbeni nadzor namenske uporabe solidarnostnih sredstev.

4) politika cen mora tudi v okoliščinah delovanja ekonomskih zakonitosti ohraniti ustrezno socialno sestavino, še zlasti kadar cene in življenjski stroški rastejo spričo administrativnih ukrepov in sprememb davčnih stopenj za posamezne vrste blaga in storitev, ki imajo največji pomen za življenjski standard. Področje cen in življenjskih stroškov je treba sistematično spremljati, da bi se izognili družbeno nesprejemljivemu prelivanju dohodka in krepitvi negativnih tendenc na domačem trgu;

5) načelo solidarnosti in vzajemnosti naj bi se odrazilo predvsem v zadovoljevanju skupnih potreb (izobraževanje, zdravstveno varstvo, socialno varstvo, reševanje stanovanjskih problemov, pokojninsko-invalidsko varstvo itd.). V okviru tako široke uveljavitve načela solidarnosti in vzajemnosti naj bi temeljito pretehtali število in upravičenost institucij in sedanjih socialnih pravic (ponekod naj bi jih zožili, ponekod pa celo razširili). Prav tako je treba določiti merila, po katerih naj bi na podlagi načela solidarnosti in vzajemnosti lahko zadovoljevali ustrezne potrebe. Slehera rast zadovoljevanja skupnih potreb, ki bi preseglala tako določene standarde (ki se morajo razlikovati glede na stopnjo razvitosti posameznih republik in pokrajin) naj bi temeljila na ustreznih uporabi osebnih sredstev;

6) sredstva za skupno porabo in osebne dohodke v organizacijah združenega dela se morajo gibati v

okviru ustvarjenega čistega dohodka in v odvisnosti z ustvarjeno akumulacijo. To vprašanje je treba reševati z ustrežno politiko dohodka in delitve dohodka, pri tem pa je treba delavcem v organizacijah združenega dela omogočiti, da svobodno odločajo o celotnih izdatkih za porabo, t. j. koliko bodo namenili za osebne dohodke in koliko za skupno porabo;

7) socialno varstvo določenih kategorij prebivalstva, ki se niso sposobne preživljati z delom, ni bistvena postavka v delitvi dohodka, vendar je pomembna za naravo odnosov v socialistični družbi. Zato je nujno zagotoviti sredstva za socialno varstvo najbolj ogroženih, ki bodo omogočila uveljavitev osnovnih funkcij tega varstva.

9. Zmanjševanje neupravičenih socialnih razlik in odločen boj proti tem razlikam

Zagotavljanje možnosti za zmanjšanje neupravičenih socialnih razlik ter odločen in trajen boj proti tem razlikam sta nerazdružljivi del socialne politike, čeprav je to tudi vprašanje socialističnega samoupravnega razvoja v celoti.

Na področju socialnih razlik, ki so povezane z načelom delitve po delu ali solidarnosti, je v zadnjih desetletjih prišlo do bistvenih sprememb. Globalne razlike v osebnih dohodkih na podlagi dela so zelo majhne: komaj 15 odstotkov celotne mase osebnih dohodkov bi morali prerazdeliti, da bi vsi zaposleni imeli enake osebne dohodke. To kaže, da takšno zmanjševanje razlik v osebnih dohodkih v resnici spodbujata načelo delitve po delovnih rezultatih in da spodbujevalna vloga osebnih dohodkov na podlagi dela peša. Program gospodarske stabilizacije predvideva visoko stopnjo motiviranosti za delo in delovne rezultate, zato je treba prakso uravnolovke opustiti in uveljaviti delitev na podlagi delovnih rezultatov in delovnega prispevka.

V takšni praksi delitve osebnih dohodkov, za katero je značilna uravnolovka, se skrivajo številne oblike neupravičenih razlik (tako pretirano velike kot pretirano majhne). To spodbujata medpanožna razmerja v osebnih dohodkih, pa tudi razmerja med organizacijami združenega dela, ki dobro gospodarijo, in tistimi z izgubami ali na meji rentabilnosti. V interni delitvi (znotraj organizacij združenega dela) so razlike med osebnimi dohodki zvečine majhne in nestimulativne. Delitev je precej hierarhična, rutinsko administrativno delo pa ima precej boljši položaj v delitvi kot proizvodno in ustvarjalno delo. Možnosti za pridobivanje dohodka in odnosi v delitvi so takšni, da je bolje delati v panogi ali organizaciji, ki ima ugodnejše možnosti za gospodarjenje, kot v najbolj produktivni organizaciji združenega dela, ki pa ima neugodne možnosti za gospodarjenje. Zato se tudi dogaja, da v nekaterih panogah ali grupacijah združenega dela za najbolj kvalificirano delo (pa tudi za katere se predvideva tudi ustrezni delovni rezultat) dobivajo enake ali celo nižje osebne dohodke kot za nekvalificirano delo v grupaciji, ki ima ugodnejše možnosti za gospodarjenje.

Tudi razlike v družinskih dohodkih so čedalje manjše. Socialna struktura v izobraževanju se je bistveno izboljšala, razlike na stanovanjskem področju pa so še vedno velike. Kar zadeva delavce v družbenem sektorju, so razlike zvečine v okvirih (kvantitativno) delitve osebnih dohodkov na podlagi dela, pri tem pa je izrazito slabši položaj kvalificiranih delavcev in mladih delavcev nasploh.

Za druga življenjska področja pa je zadnja leta značilno hitro širjenje socialnih razlik. O tem pojavu nimamo dovolj podatkov, ki bi jasno izpričali, kolikšen je obseg in kakšni so viri teh razlik. Eden izmed virov so dohodki prebivalstva iz tujine, ki zdaj znašajo okoli 10 odstotkov celotne osebne porabe, kar je veliko, če upoštevamo, da se ti dohodki ne razporejujejo na celotno prebivalstvo, temveč na razmeroma majhen del. In vendar bistveno vplivajo na celotne odnose v procesu zadovoljevanja potreb. Različne spekulacije (prodaja zemlje in hiš, stanovanj, stanovanjske pravice itd.), prilščanje rente (gradbene), privatizacija družbenega premoženja (z različnimi malverzacijami v odnosih med organizacijami in v gospodarskih odnosih naših organizacij s tujino, med zasebnim in družbenim sektorjem itd.), utajaj davkov, neustrezno obdavčene velike dediščine, spekulacije z devizami in nekaterimi izdelki spriču pomanjkanja so le nekateri viri, ki so se v zadnjem desetletju močno uveljavili in močno povečali neupravičene socialne razlike. Deloma gre za pomanjkljivosti delovanja sistema (neplačevanje davkov, privatizacija rente itd.), deloma pa za neposredno spodbujanje sistema (prilščanje družbene lastnine, spekulacije itd.).

Ti pojavi so dosegli takšne razsežnosti, da so postali socialni, gospodarski in politični problem, utegnjejo pa postati tudi vir velikih hujskih problemov v prihodnosti. Mnogi izmed teh pojavov niso predmet socialne politike in jih tudi ni mogoče reševati z ukrepi socialne politike, povzročajo pa velike socialne težave.

Očitno je, da velja uveljaviti delitve po delu, jo izvajati v praksi in s tem spodbujati delovne rezultate, pa tudi (v gospodarskem smislu) zaščitni meje socialnih razlik. Prav tako pa je treba v gospodarskem in pravnem sistemu postaviti pregrade, ki bodo uspešno preprečevale nastajanje razlik, ki ne izvirajo iz delovnih rezultatov. Pri tem je treba odpravljati vzroke širjenja neupravičenih razlik in jih spraviti v nujne okvire v okoliščinah delitve po delovnih rezultatih, glede na stopnjo gospodarskega in družbenega razvoja.

Področja in smernice boja za omilitve in odpravo neupravičenih socialnih razlik naj bi bila naslednja:

1. Bistvena prvina ekonomske in socialne politike in politike socialnih razlik mora biti ustrežnejša uveljavitev delitve po delovnih rezultatih, pri tem pa naj bi precej izboljšali položaj proizvodnega in ustvarjalnega dela, ki predvsem prispeva k učinkovitosti proizvodnje, pa tudi dela, na katerem temelji osnovno delovanje posameznih družbenih dejavnosti (v izobraževanju – delo učnega kadra, v zdravstvu – delo zdravnikov in medicinskega osebja, v znanstvenih ustanovah – delo znanstvenega osebja itd.);

2. Politika, katere cilj je spraviti socialne razlike v upravičene in nujne okvire, naj bi bila povezana s politiko zaposlovanja, kajti razlike so največje prav med zaposlenimi in brezposelnimi;

3. Kar najbolj konkretno naj bi (na podlagi znanstveno-raziskovalnega dela) opredelili, kaj

so upravičene in nujne in kaj neupravičene in družbeno nesprejemljive socialne razlike na doseženi stopnji družbenogospodarskega razvoja;

4. Odnose na področju pridobivanja in delitve dohodka je treba zasnovati tako, da bodo onemogočili privatizacijo dela družbenega dohodka. Še posebej je treba usposobiti in motivirati davčne in nadzorne organe, da bodo dosledno izvajali davčno politiko, davčni sistem pa je treba izboljšati in izpopolniti. Kopičenje zasebne lastnine je postalo vir velikih dohodkov in velikih, največkrat ekonomsko in socialno neupravičenih razlik, zato je nujno bolj obdavčiti nekatere oblike zasebne lastnine in dohodka. Z zakoni, predpisi in dogovori (na skupnih temeljih in enotno) naj bi onemogočili neupravičeno pridobivanje premoženja, poskrbeli za vsestransko zaščito in integriteto družbenega premoženja, z doslednim izvajanjem teh predpisov pa naj bi zagotovili, da bo tako pridobljeno premoženje zaplenjeno. Če bo potrebno, naj bi dopolnili in spremenili zakon o dedovanju, saj dedovanje postaja pomemben vir socialnih razlik. Odločno je treba obdavčiti čedalje večje dohodke na podlagi različnih oblik rente (gradbene, lokacijske itd.);

5. Z odnosi v delitvi po delu je treba destimulirati osebno delo delavcev v družbenem sektorju v prostem času na rovaš učinkovitosti njihovega dela v organizaciji, v kateri so zaposleni. Pri tem je treba preučiti možnost, da bi osebno delo delavcev v družbenem sektorju v prostem času omogočili in uzakonili pod določenimi pogoji in ga seveda obdavčili. Treba je spodbujati delavce, zaposlene v družbenem sektorju, ki se ukvarjajo tudi z osebnim delom, da zapustijo družbeni sektor in se posvetijo izključno zasebni dejavnosti.

6. Socialne razlike, ki so posledica korupcije, podkupovanja in različnih podobnih pojavov, naj bi odpravili z vsestranskim zavzemanjem vseh družbenih dejavnikov in jih javno ožigosali. Boj proti takšnim pojavom kajpada ni predmet socialne politike vendar so to pojavi, ki povzročajo velike socialne probleme. Doslej boj (prek sodišč in tožilstev) proti tem odklonom v resnici ni dal zadovoljivih rezultatov in ni bil deležen ustrezne podpore v smislu samozasčišne dejavnosti delovnih ljudi in občanov.

10. Družbene dejavnosti in dolgoročna socialna politika¹⁾

Družbene dejavnosti zavzemajo v razvoju družbe še posebej pomemben položaj, ker z njihovim uresničevanjem na podlagi načela solidarnosti in vzajemnosti zadovoljujemo naše skupne potrebe.

Delo družbenih dejavnosti je socializirano, kar je značilnost sodobnega sveta nasploh. Novost v samoupravnem socialističnem sistemu pa je integriranje družbenih dejavnosti in gospodarstva skozi samoupravno interesno organiziranje in urejanje položaja družbenih dejavnosti na podlagi načela svobodne menjave dela. Vsebinsko uresničevanje svobodne menjave dela je dolgoročen proces, ki ga je treba postopoma, vendar nenehno izboljševati.

Vendar pa v praksi, čeprav v tem smislu obstajajo razlike med posameznimi dejavnostmi in posameznimi okolji, še nismo veliko dosegli. Izvedeno je sicer samoupravno interesno organiziranje, vendar (v večini republik in pokrajin) skoraj izključno samo v regionalnih okvirih, kar je povzročilo veliko razdrobljenost skupnosti, zelo izrazito pa se tudi krepi vpliv strokovnih služb skupnosti na odločanje o bistvenih problemih, o katerih bi morale odločati združeno delo, to pa je pripeljalo do tega, da se je med družbene dejavnosti in uporabnike njihovih storitev vrnil nov posrednik. V takem položaju se načelo svobodne menjave dela ne uresničuje, sredstva za financiranje družbenih dejavnosti pa se odvajajo v obliki prispevkov, ki jih določajo organi družbenopolitičnih skupnosti, namesto da bi jih določali na samoupravni osnovi in izhajali iz ustreznih samoupravnih programov in načrtov. Vzeto v celoti je dolgoročno nesprejemljivo, če bi od finančnih restrikcij pričakovali, da se bodo družbene dejavnosti avtomatično prilagodile možnostim za odpravo neracionalnosti in zmanjšanje stroškov, izboljšanje učinkovitosti dela, kvalitete storitev ipd.

V sedanjih fazi razvoja se pogosto sliši, da je obseg sredstev za družbene dejavnosti prevelik, zaradi česar sprejemamo tudi gospodarske ukrepe za njihovo omejevanje, čeprav so se sredstva, ki jih uporabljamo v teh dejavnostih, v zadnjih letih že zelo zmanjšala.

Socialne pravice so se v zadnjih dvajsetih letih našega družbeno gospodarskega razvoja razvijale precej hitreje od materialnih možnosti, zaradi česar je njihovo uresničevanje prišlo v nasprotje z razpoložljivimi sredstvi. Zadnja leta število upravičencev hitro narašča, in sicer zaradi naraščanja števila zaposlenih v družbenem sektorju, upokojevcem, dijakom in študentom – zaradi česar se širi mreža organizacij na področju družbenih dejavnosti (izobraževanje, zdravstvo ipd.).

Hkrati pa so osnovna sredstva, s katerimi razpolagajo te institucije, v povprečju neustrezna in zastarela; inflacija, ki se kaže še zlasti v obliki naraščanja življenjskih stroškov, pa zelo zmanjšuje dejansko vrednost nadomestil, ki jih dobivajo organizacije iz te dejavnosti.

Zaradi (omejevalne) politike oddeljevanja skupnih sredstev je zmanjševanje osebnih dohodkov v družbenih dejavnostih večje od zmanjšanja realnih osebnih dohodkov v gospodarstvu.

Osebnih dohodki v nekaterih družbenih dejavnostih, na primer v izobraževanju, so celo zelo skromni, zaradi česar prihaja do negativne selekcije pedagoških kadrov. Ta pojav je zelo neugoden, ker bi morali ravno v izobraževanju izvajati pozitivno selekcijo. Premalo je možnosti, da bi se delavci v združenem delu družbenih dejavnosti bolj zavzeli za uresničevanje racionalnih sistemov in institucij ter izboljševanje učinkovitosti dela, da bi s tem več prispevali h gospodarski stabilizaciji.

Politiko družbenih dejavnosti moramo koncipirati in konkretizirati kot bistveno komponento stabilizacijske politike. Tudi v dolgoročni razvojni politiki in času gospodarske stabilizacije bi morali družbene dejavnosti obravnavati in razvijati iz naslednjih izhodišč:

1) cilje razvoja družbenih dejavnosti je mogoče definirati samo kot integralni del gospodarskega, socialnega in prostorskega razvoja v skladu z ustavo SFRJ ter sprejeti vlogo in mestom delovnega človeka, ob odločanju o oblikah organiziranja in dela družbenih dejavnosti;

2) vrsta in obseg storitev, pa tudi stopnja solidarnosti in vzajemnosti storitev, ki jih zagotavlja družbene dejavnosti, morajo izhajati iz dela. Obseg storitev mora biti del integralnega samoupravnega načrtovanja in dogovarjanja prek delegatskega sistema na vseh ravneh. Z načrti je treba izpolnjevati pogoje za bistveno spremembo položaja teh dejavnosti v smeri izvajanja svobodne (še zlasti neposredne) menjave dela;

3) družbene dejavnosti moramo imeti za del enotnega procesa reprodukcije, v katerem morajo breme gospodarske stabilizacije prevzeti vsi njeni deli enako. V tem okviru bi morali biti delavci v družbenih dejavnostih pobudniki za reorganiziranje sistemov posameznih dejavnosti (izobraževanje, zdravstvo ipd.), pa tudi posameznih ozdov, da bi se znatno povečala učinkovitost njihovega dela;

4) delovnim ljudem in občanom je treba omogočiti, da bodo izražali svoje skupne potrebe, tako prek organizacij združenega dela kot tudi krajevnih skupnosti in občin;

5) vztrajno se moramo boriti za zmanjšanje administrativnih in birokratskih vplivov ter institucionalizma na področju družbenih dejavnosti in sicer z boljšim obveščanjem delovnih ljudi in občanov, jasnejšim definiranjem prednostnih kriterijev oziroma politike med družbenimi dejavnostmi in znotraj njih, z večjim vplivom znanosti na oblikovanje načrtov družbenih dejavnosti, z uvajanjem inovacij tudi na to področje dela, iskanjem načina in vsebine prestrukturiranja v teh dejavnostih ipd. To bi prispevalo tudi k zmanjšanju pretirane koncentracije družbenih dejavnosti in neenakosti njihovega razvoja na posameznih področjih;

6) nujno si moramo prizadevati za uveljavljanje novih pogledov na življenje in delo ter vrednote sploh, še zlasti na delo družbenih dejavnosti. Pri tem moramo izhajati iz pojmovanj, ki so značilna za samoupravno družbo;

– dosledno moramo uveljavljati etične norme in humano ravnanje v socialistični samoupravni družbi (tovarištvo, vzajemno spoštovanje, bratstvo in enotnost, spodbujanje konstruktivnega tekmovanja, nerealizirano prijateljstvo in ljubezen, medsebojno pomoč, komunikativnost, prostovoljno delo ipd.), ki je v zadnjih letih zelo opesalo, ker so se v medčloveških odnosih uveljavila merila kapitalistične blagovno-gospodarske mentalitete (ključne vrednote so materialne dobrine, vlada izrazita potrošniška mentaliteta, vrednost in veljavo človeka pa se ocenjuje po bogastvu ipd., zavladala sta tudi odtujenost in dehumanizacija odnosov na delovnem mestu in kraju bivanja, agresivno obnašanje ipd.);

– na posameznih temeljnih področjih (otroško varstvo, skrb za ostarele, šport in rekreacija, različne oblike kulturno-prosvetnega dela) je treba začeti z uvajanjem prostovoljnega dela. Pri tem mora prevladati opredelitev za to delo kot obliko družbene angažiranosti, amaterstva, človeškega optimizma in socialističnega humanizma. Omejeno dejavnost bi bilo treba družbeno (ne pa materialno) visoko ovrednotiti;

– v družbenih, pa tudi drugih dejavnostih, je treba humanizirati delo in storitve v skladu z njihovo družbeno-gospodarsko funkcijo ter skrbeti za strokovni, osebni, pa tudi samoupravno-socialistični lik delavcev v njih;

7) že v naslednjih nekaj letih bi morali v družbenih dejavnostih:

– na samoupravni podlagi preveriti vse socialne pravice in norme za njihovo uresničevanje;

– omogočiti delovnim ljudem in občanom, da bodo z osebnim izrekanjem ter prek svojih delegatov in delegacij določali konkretne socialne pravice in stopnjo solidarnosti pri njihovem uresničevanju, saj lahko samo na ta način pridejo do izraza avtentičnost izražanja potreb, realno določanje pravic in načina njihovega zadovoljevanja;

– začeti proces racionalnega interesnega organiziranja, predvsem funkcionalnega, da bi se izognili razdrobljenosti in regionalnemu shematizmu;

– ustvarjati ugodne razmere za reorganizacijo posameznih podsistemov, ki določajo mrežo institucij družbenih dejavnosti, da bi omogočili integracijo ali ukinitvev in usposobitev za učinkovitejše delo posameznih institucij;

– omogočiti in izvajati politiko neposrednega zadovoljevanja čimvečjega dela skupnih potreb, brez posredništva interesnih skupnosti;

– programe in načrte za zadovoljevanje skupnih potreb je treba spraviti v okvir gospodarskih možnosti;

– izboljšati raziskovalno delo na področju merjenja prispevka družbenih dejavnosti h gospodarskemu in socialnemu napredku;

– odpraviti pojmovanja, po katerih naj bi bile družbene dejavnosti zaradi sedanje nujne omejevalne politike le nekakšno obremenjevanje gospodarstva;

– v odvisnosti od učinkovitosti gospodarstva in naraščanja dohodka še naprej razvijati družbene dejavnosti. V nasprotnem primeru bodo protislovja med skupnimi potrebami, skupaj z družbenimi dejavnostmi, ki jih pretežno zadovoljujejo, ter gospodarskimi možnostmi, dobila razsežnosti, zaradi katerih utegne priti do velikih družbenih trenj.

11. Socialno varstvo

Za socialno varstvo je v naši družbi še zmeraj značilen boj proti tradicionalnemu obravnavanju tega področja po katerem je to področje le socialna skrb in varstvo prizadetih, nesposobnih in sploh obrobni družbenih skupin. Od tod tudi

neustrezno obravnavanje posameznih oblik socialnega varstva (skromne stalne socialne podpore, pomanjkanje ustanov za rehabilitacijo in resocializacijo ipd.) ter počasno razvijanje družbeno-gospodarskih odnosov na tem področju.

Socialno varstvo je pravica vsakega posameznika do določenih oblik družbenega varstva in pomoči, kadar jo potrebuje. Cilj socialnega varstva je predvsem preventiva, to je, da pomaga posameznikom, ki ne morejo sami skrbeti zase, oziroma družinam, ki ne morejo skrbeti za svoje otroke.

V naslednjem obdobju lahko (poleg klasičnih) pričakujemo tudi pojave novih socialnih problemov, ki bodo socialni položaj družbe zelo zapletli, od službe socialnega varstva pa zahtevali nov pristop in aktiven odnos, raziskovanje in spoznavanje potreb delovnih ljudi in občanov, zaradi pravočasnega ukrepanja in preprečevanja nadaljnjih socialnih problemov.

Socialni problemi nastajajo tako v mestu kot na podeželju. Še vedno prihaja do sprememb v velikosti in strukturi gospodinjstev, v njih bo naraslo število ostarelih in samohranilk. Vse več je otrok, katerih razvoj motijo družinske razmere, otrok in mladine z vedenjskimi motnjami, otrok ločenih staršev; narašča število ljudi, zlasti otrok in mladine s psihofizičnimi motnjami; razširja se alkoholizem kot bolezen in tudi kot negativni družbeni pojav, ki ustvarja velike probleme na vseh družbenih področjih (v družini in v proizvodnji: poškodbe pri delu, bolniške izostanke z dela; v družbi pa prometne nesreče z najhujšimi posledicami ipd.). Posebno skrb vzbuja velikansko število (približno milijon) evidentiranih alkoholikov, predvsem pa razširjanje alkoholizma med mladino. Zaostrojuje se tudi problem narkomanije.

Glede na pričakovano zaostrovanje vseh teh problemov (zaradi vedno hitrejši urbanizacije, sprememb v strukturi prebivalstva, naraščanja brezposelnosti, nadaljnega staranja prebivalstva ipd.) lahko predpostavljamo, da se bo pomen socialnega varstva v naslednjih fazah družbeno-gospodarskega razvoja znatno povečal. Zato je treba še bolj razviti celovito funkcijo socialnega varstva.

12. Socialni vidiki stanovanjskega vprašanja in bivalnega okolja¹²

Stanovanjsko vprašanje je poleg brezposelnosti eden od najhujših problemov v družbi. V mestih ga več kot 400 tisoč družin nima zadovoljivo rešenega in glede na obseg in hitrost zidave v minulem desetletju, pa tudi zaradi povečanih potreb v okviru zviševanja stanovanjskega standarda in kulture, še nič ne kaže, da se bo to število v bližnji prihodnosti zmanjšalo. Število dograjenih stanovanj že več let stagnira (6,6 stanovanj na tisoč prebivalcev), čeprav znašajo skupna sredstva namenjena za stanovanja v zadnjih desetih letih približno deset odstotkov nacionalnega dohodka. Pri reševanju stanovanjskega problema torej ni bila ovira denar, temveč predvsem preskromna zidava novih stanovanj. Hitrejša gradnja spodbuja reševanje stanovanjskih problemov, zvišuje stanovanjske norme, spreminja pa tudi strukturo gradnje, da se le-ta bolje prilagaja potrebam prebivalstva. Glede na napredujoči značaj stanovanjske dejavnosti bi večji obseg zidave ugodno vplival na razvoj v celoti.

Na tem področju obstajajo številni problemi – od preskromne zidave in vseh težav, ki se pojavljajo zaradi nerazvitih družbeno-gospodarskih odnosov, pa do problemov strukturalne narave kakršni so neustrezna velikost in kakovost stanovanj v primerjavi z razpoložljivimi sredstvi (lukusuzno opremljena stanovanja in neracionalna izraba stanovanjskega prostora), neustrezna delitev stanovanj in dejstvo, da posamezne kategorije prebivalstva ne morejo do stanovanj, neusklajenost ozemeljske razporeditve stanovanjskega fonda, nizke stanarine in zelo slabo vzdrževanje stanovanj, izjemoma visoka cena kvadratnega metra, nizka produktivnost ipd.

Vsi ti problemi so še zlasti izraziti v mestih. Priliv prebivalstva v mesta nenehno narašča, posledice nerešenega stanovanjskega vprašanja za velik del prebivalstva, ki prinajmanj v mesta, pa so negativne. Prišliki žive v velikih mestih pretežno v primestnih naseljih in še dolgo vrsto let ohranjajo navade, ki so jih pridobili v povsem drugačnih bivalnih okoljih. Pri tem gre pretežno za nekvalificirane delavce z velikimi družinami, v katerih je običajno zaposlen en sam član. Zaradi visokih izdatkov za stanovanje (najem stanovanj, podnajemništvo) in relativno pičlih osebnih dohodkov, je materialni položaj teh družin zelo slab.

Pomanjkanje stanovanj v mestih zelo neugodno vpliva tudi na stanovanjski položaj mladine, zlasti delavcev iz neposredne proizvodnje in njihovih družin, ki imajo nizke osebne dohodke. Zaradi sedanje politike stanarin so le-te izvor socialnih razlik, posamezne skupine prebivalstva pa z minimalno ceno izkoriščajo učinke izjemno visokih družbenih vlaganj. Glede na dejstvo, da komaj tretjina delavcev živi v družbenih stanovanjih, z nizkimi stanarinami izboljšujemo življenjski standard družin z relativno visokimi dohodki na člana gospodinjstva, po drugi strani ne spodbujamo vlaganj osebnih sredstev pri reševanju stanovanjskega problema. Zaradi tega se uveljavlja pojmovanje, da je stanovanje zajamčena socialistična pravica, ki jo posameznik pričakuje od družbene skupnosti.

Pri tem je treba poudariti, da je sedanji položaj na stanovanjskem področju žarišče še drugih socialnih razlik, ne samo tistih, ki izhajajo iz neekonomske stanarine. Zaradi pomanjkanja stanovanj je pogosto mogoče pridobivati dohodek na podlagi stanovanjske pravice, torej ne da bi obstajala tudi lastniška pravica (nenormalno visoke podnajemniške stanarine, nelegalno pridobivanje dohodka z zamenjavo stanovanj in prodajo stano-

vajske pravice ipd.). Vendar imajo tudi številni lastniki hiš in stanovanj visoke dohodke, tako zaradi simboličnega odplačevanja izjemno ugodnih kreditov (glede na današnje razmere), ki so jih uporabili za nakup stanovanja, ali pa zaradi oddajanja stanovanja, hiše ali delov stanovanja za zelo visoko ceno.

V naslednjem obdobju je nujno:

1) z razvojem gospodarstva, zlasti s koncentracijo industrije na območjih, kjer obstajajo surovine in delovna sila, z rešenim stanovanjskim problemom, s policentričnim razvojem mestnih naselij ter urbanizacijo vasi in manjših naselij, njihovim povezovanjem z mestnimi središči ter razvojem tamkajšnjih zdravstvenih, izobraževalnih in kulturnih institucij zmanjšati priseljevanje v velika mesta;

2) z uvajanjem gospodarskih kriterijev na stanovanjsko področje, predvsem s postopnim zviševanjem stanarin do meje, ki zagotavlja enostavno reprodukcijo, uvajanjem obvezne osebne udeležbe (participacije) za pridobitev družbenega stanovanja (z uveljavitvijo sistema subvencioniranja stroškov stanovanja za tiste, ki imajo na člana gospodinjstva nizek dohodek) in ustvarjanjem možnosti, da uporabnik, odkupi družbeno stanovanje po realni ceni je treba pravno izenačiti ljudi in občane, ki v različnih razmerah rešujejo svoj stanovanjski problem;

3) uresničevati možnosti in sprejemati ukrepe za pocenitev stanovanj in za njihovo gospodarsko upravičeno ceno. Kot podlaga za določanje stanarine, bi morala cena stanovanja vsebovati samo dejanske gradbene stroške. V tej zvezi bi bilo treba na vseh področjih podrobno preučiti višino mestne rente in jo določati v odvisnosti od lokacije, nujnih gradbenih materialov, delno ali v celoti odpraviti prometni davek, gradbenike pa oprostiti raznih taks ipd.;

4) razvijati kontinuirano in množično industrijsko zidavo stanovanj z usmeritvijo na skromnejši stanovanjski standard ter zagotoviti večji vpliv uporabnikov na funkcionalnost in opremljenost stanovanj;

5) omogočiti enakovredno obravnavanje in razvoj vseh oblik stanovanjske zidave, družbeno usmerjene stanovanjske gradnje, etažnega lastništva, individualne zidave, gradnje s posredovanjem stanovanjskih združenj in zidave stanovanj za trg.

Ustvarjanje humanejšega bivalnega in delovnega okolja bi morala biti v naslednjem obdobju ena od nalog, ki bi jo uresničevali v okviru urbanizacije ter graditve naselij in mest.

Današnja mesta, še zlasti nova naselja v velikih mestih, so nekakšne »spalnice«, večnadstropne zgradbe, prenapolnjene s tisoči stanovanj v katerih človek kot družbeno bitje nima pogojev za razvoj kulturnih, športnih in družbenih interesov. Te probleme je mogoče odpraviti samo z vzporedno zidavo vseh spremljajočih objektov v naselju, načrtnim razvojem naselij v smeri zadovoljevanja vseh ne pa samo stanovanjskih posameznikovih potreb, z graditvijo zdravstvenih, socialnih, kulturno-zabavnih in športnih institucij.

Vendar pa je vse to možno samo pod pogojem, da se bo usmeritev v množično zidavo stanovanj spremenila v eno od osnovnih smeri razvoja. Brez tega bodo vsi poskusi, da bi na področju stanovanjskega gospodarstva uvedli ekonomske kriterije, neuspešni.

13. Informiranost in raziskovanje socialne politike

Zelo pomembno je, da so tisti, ki odločajo, in vsi občani obveščeni o gibanjih na področju socialne politike in socialnega razvoja. Sedanja obveščenoost je slaba, pogosto enostranska in odvisna od trenutnega položaja, zaradi česar ne more vplivati na angažiranost ljudi za reševanje njihovih lastnih problemov. Statistika to problematiko zanemarija – skoraj bi lahko rekli, da jo podcenjuje – zaradi česar nastaja možnost za manipuliranje z informacijami, ki lahko pripelje do socialne demagogije, kar je vsekakor nevarno. Pomanjkanje objektivne informacije je eden od razlogov za improviziranje v socialni politiki, ki je zdaj zelo izrazito in vzrok za »ad hoc« rešitve posameznih problemov, kar je dolgoročno gledano zelo neugodno. Zaradi tega bi morali sistem obveščevanja na področju socialnega razvoja takoj spremeniti in bistveno izboljšati.

Za sedanjo obveščenoost na tem področju je značilna predvsem usmeritev k pojasnjevanju visoke porabe, brez perspektive, da bi lahko z učinkovitejšim gospodarjenjem in ustreznimi aktivnostmi tako stanje odpravili. Zato bi morali izboljšati obveščenoost, kar velja tudi za sredstva javnega obveščevanja, tako da bi z (očitnimi primeri) pokazali, kako se z boljšim in učinkovitejšim delom lahko tudi v sedanjih razmerah rešuje številne probleme. S tem bi pomagali ustvariti vzdušje, v katerem bi bilo očitno, da je rešitve mogoče najti v učinkovitejšem gospodarjenju in delu nasploh, varčevanju z razpoložljivimi sredstvi ipd. Pri uresničevanju teh ciljev imajo pomembno vlogo družbenopolitične organizacije.

Raziskovanje je na tem področju popolnoma zapostavljeno, pa tudi interesa za rezultate raziskav je premalo. Problemi socialne politike, so problemi vsakdanjega življenja, zaradi česar je zares nepojmljivo, da nosilce odločanja tako malo zanimata sistematično raziskovanje tvornih pojavov. To je le še dokaz več, da je vse podrejeno gospodarstvu, pri čemer je tudi ta enostranskost med vzroki sedanjih gospodarskih in splošnih težav. Nujno je organizirati kontinuirano raziskovalno delo, da bomo vzgojili kadre, ki bodo sposobni predlagati uresničevanje dolgoročne politike, da ne bi običajni zgolj pri definiranju ciljev.

Nosilci socialne politike bodo vse bolj organizacije združenega dela in krajevne skupnosti, zaradi česar bi bilo treba v teh osnovnih družbenih celi-

cah poskrbeti za objektivno obveščenoost o družbenem položaju posameznika in družine. V vseh organizacijah združenega dela bi morali za vsakega delavca postopno uvesti »socialni karton«, na katerem bi zbirali vse potrebne informacije o socialnem položaju delavca in njegove družine, informacije, ki bi služile kot osnova za izvajanje ustreznih socialne politike. Iz take evidence v delovnih organizacijah bi se ustrezno število podatkov prelivalo v krajevne skupnosti, te pa bi morale zagotoviti informacije o drugih občanah (upokojenici ipd.). Te podatke bi morali uporabljati pri načrtovanju socialne politike v temeljnih organizacijah združenega dela in krajevnih skupnostih.

III.

14. Neposredne naloge in okviri socialne politike

1.4.1. Zaradi gospodarskih problemov, ki so se nakopili na skoraj vseh področjih življenja in dela, se je v sedanjem trenutku nabralo tudi mnogo težav in protislovij. S takim položajem, in s (samo) postopnim izboljšanjem le-tega, moramo računati tudi v nekaj naslednjih letih. Zato je nujno, da z načrti in ukrepi gospodarske in socialne politike čimprej zagotovimo gospodarsko možno in socialno sprejemljivo bilanco med možnostmi gospodarstva in zadovoljevanjem potreb prebivalstva, povečanja zaposlovanja ter enakomernejše razdelitve bremena, ki izhaja iz dejstva, da moramo v državi zaradi vračila deviznih dolgov porabiti manj od ustvarjenega dohodka. Za odpravo stagnacije in številnih omejitev, ki izhajajo iz sedanjega neugodnega zunanjetrgovinskega položaja države, je potreben tudi določen čas. Lahko pričakujemo tudi težave zaradi zmanjšanja realnih osebnih dohodkov (zlasti osebnih dohodkov na podlagi dela ter pokojnin in socialnih prejemkov), omejenih možnosti za zaposlovanje in drugo. Te težave bo še zlasti čutili v mestih, kjer je koncentracija prebivalstva in zaposlenih največja, gospodarske razmere pa najslabše. Nadaljevale se bodo tudi težave pri preskrbi prebivalstva, tako zaradi upadanja dejanske kupne moči kot zaradi pomanjkanja določenih izdelkov. Taka gibanja bodo tudi v prihodnje slabšala gospodarski položaj.

1.4.2. Vse te težave so tolikšne, da jih s specifičnimi ukrepi socialne politike ne bo mogoče popolnoma odpraviti. Socialna politika pri tem ne bi smela še naprej krepiti svoje splošno-varstvene funkcije, kakršna je značilna za sedanji trenutek, čeprav bodo razmere tak pristop objektivno spodbujale. Tudi v takih razmerah si je treba prizadevati, da bomo še s socialno politiko prispevali k odpravljanju gospodarskih težav. Posebej je treba poudariti, da se na področju dela ne bi smela uveljavljati uravnolovka (pri razporejanju osebnih dohodkov, ki izhajajo iz dela), četudi bo boj proti njej brez dvoma naletel na težave in celo odpore in sicer zaradi velikega naraščanja življenjskih stroškov in upadanja realnih osebnih dohodkov.

1.4.3. V sedanjem obdobju in naslednjih letih moramo iskati ustrezno ravnotežje in uveljavljati tesno povezanost med gospodarsko in socialno politiko. Socialni položaj zahteva zelo aktivno gospodarsko politiko, ki bo za oživitve proizvodnje spodbujala izkoriščanje vseh razpoložljivih sredstev nalog. To zahteva v mehanizmih gospodarskega sistema tudi ustrezne spremembe. Če bi se sprizajzili z gospodarskimi težavami in stagnacijskimi tendencami ob neizkoriščenih zmogljivostih (pri čemer gre predvsem za sodobno in drago opremo) ter nakopičenega in razpoložljivega znanja, ne bi ovirali samo socialne politike v državi, temveč tudi dosledno uresničevanje prednostne naloge – vračanje deviznih dolgov.

Vračilo teh dolgov je namreč odvisno od izvoza, blagovne zaloge za izvoz na trajni podlagi pa lahko zagotovimo z novim izvoznim programom, večjo učinkovitostjo in produktivnostjo, z uporabo lastnega znanja za izboljšanje tehnologije ipd. Če s samim omejevanjem notranje porabe ni mogoče kar avtomatično ustvariti izvoznih blagovnih fondov. Ob spremembah in dopolnitvah petletnega načrta je treba potemtakem preučiti vse alternative, da bi za poživitev proizvodnje in zvečanje dohodka izkoristili vse možnosti, kar bo mogoče samo, če vseh teh sprememb ne bomo izvedli preveč rutinsko. Zato sta nujni polna aktivnost in pobuda združenega dela, če pa ne bomo obvladali tendence stagnacije in protislovij med gospodarskimi možnostmi in potrebami, nam bo to prineslo vse najbolj negativne družbene posledice.

1.4.4. Eno od najpomembnejših aktualnih vprašanj socialne politike je uresničevanje ustreznosti zaposlovanja, kar je pogojeno predvsem z uspešnostjo gospodarske politike. S stališča socialne politike je doseg ukrepov omejen. Ob splošnih prizadevanjih pa bi bilo treba z oživitvijo proizvodnje ustvariti ugodne razmere za ustrezno rast zaposlovanja. V tej zvezi je treba doseči, da bo vsakdo, ki bo izpolnil potrebne pogoje, odšel v pokoj; izpolnitev pogojev za predčasno delno upokožitev in za delo s skrajšanim delovnim časom; dvojno delovno razmerje dopuščati samo kot izjemo; omogočiti moramo širše možnosti za delo s skrajšanim delovnim časom in za skrajševanje delovnega časa, kjer se dela v težavnih delovnih razmerah in več izmenah; dosledneje bo treba zamenjevati poslovne in tehniške kadre, ki nimajo ustrezne strokovne izobrazbe in dosegajo slabe delovne rezultate; prekvalificirati brezposelne, v skladu s kadrovskimi potrebami pa tudi zaposlene; z usmerjanjem dela akumulacije in drugimi ukrepi stimulirati pobude kvalificiranih in strokovnih kadrov za uresničevanje proizvodnih in drugih programov, ki lahko hitreje dajo boljše rezultate; z ekonomsko politiko na trajnih osno-

vah spodbujati razvoj malega gospodarstva, še zlasti na področju proizvodnje; z davčno politiko, politiko prispevkov in drugimi ugodnostmi spodbujati delo v več izmenah; v večji meri uporabljati možnosti za strokovno izpopolnjevanje delavcev v delovnem razmerju, še zlasti, kadar gre za izboljševanje tehnologije in spremembe proizvodnih programov; z davčno politiko spodbujati tiste delavce, ki se že zdaj v prostem času ukvarjajo z zasebno dejavnostjo, da v celoti poskrbe za svojo eksistenco z delom z lastnimi sredstvi za proizvodnjo. Glede na probleme brezposelnih bi morali preučiti potrebo in možnosti za spremembo pogojev in cenzusa za pridobitev pomoči za brezposelne.

1.4.5. Realna kupna moč delavcev, upokojenecv in drugih, ki žive od dela v družbenem sektorju, bo (kot tudi zaposlovanje) odvisna od uspešnosti gospodarske politike in prizadevanj v vsaki organizaciji združenega dela za izboljšanje gospodarskih razmer. Še zlasti je treba poudariti potrebo po ustvarjanju novih proizvodnih programov in poslovne politike ozdov, ki poslujejo z izgubo. To je seveda problem, ki ga je treba reševati na gospodarskem področju, saj je od intenzivnega reševanja problematike teh ozdov v precejšnji meri odvisna tudi realna kupna moč vseh, ki žive od osebnih dohodkov.

Specifičnih ukrepov socialne politike (razen varstvenih), ki bi lahko bistveneje pripomogli k lažšanju težav, izhajajočih iz splošnega upadanja realne kupne moči na podlagi osebnih dohodkov, ni veliko. Tendenco upadanja moramo ustaviti, pri tem pa bi morali s pogoji pridobivanja, z razporejanjem in delitvijo dohodka zagotoviti diferenciranost gibanj osebnih dohodkov. Delovnim organizacijam, ki bodo gospodarsko realno povečevale dohodek (s povečevanjem proizvodnje, zviševanjem produktivnosti in izboljševanjem učinkovitosti), je treba omogočiti tudi ustrezno rast realnih osebnih dohodkov. Z gospodarskimi ukrepi je treba ustaliti in celo zmanjšati realne osebne dohodke v tistih delovnih organizacijah, v katerih rezultatov dela ne bodo izboljšali. Zaradi tega se mora politika osebnih dohodkov dosledno povezovati s celotno politiko dohodka, da bi s spremembo mehanizma pridobivanja in razporejanja dohodka preprečili njegovo delitev na podlagi neupravičene rasti cen, rente ipd.

Poskrbeti je treba, da naraščanje življenjskih stroškov in valorizacija osebnih dohodkov na podlagi dela ne bosta šla na račun akumulacije v ozdih. Davčno politiko v procesu od proizvodnje do porabe je treba uresničevati tako, da ne bo krepila tendenc naraščanja življenjskih stroškov, voditi pa bo treba tako politiko drobnoprodajnih cen in cen storitev, torej tudi življenjskih stroškov, ki bo bremenila realno kupno moč delavcev v socialno dopustnih mejah. To morajo upoštevati tako organizacije združenega dela kot vse družbenopolitične skupnosti, ki vplivajo na oblikovanje drobnoprodajnih cen. Njihova rast ne prizadene vseh cnako. Zato se je treba v naslednjih letih dogovoriti o kriterijih za valorizacijo osebnih dohodkov na podlagi dela, da bi ta proces potekal samo v okvirih čistega dohodka, in kriterijih, o katerih se bomo družbeno in samoupravno dogovorili. Za realno kupno moč delavcev je bistveno, da zaradi številnih omejitev na področju gmotnih dobrin za zadovoljevanje potreb prebivalstva (prednostno) ustvarjamo ugodne razmere za boljše preskrbo z živili, energijo in nekaterimi osnovnimi izdelki množične porabe. Motnje v preskrbi se bodo verjetno nadaljevale, zaradi česar naj bi tam, kjer bo položaj najslabši, uvedli ustrezne ukrepe, s katerimi bomo, čeprav na nižji ravni, zagotovili enakomernejšo preskrbo.

Pokožnine bo treba usklajevati z osebnimi dohodki, kot je določeno z zakonom in s predpisi, ter zagotoviti, da se realni obseg sredstev za socialno varstvo tudi v sedanjih neugodnih gospodarskih razmerah ne bo zmanjšal, še zlasti ne za različne oblike otroškega varstva. Še več, koristno bi bilo – največ na račun družbenih sredstev – razširiti delo šolskih kuhinj in povečati število otrok v otroških ustanovah. Razmisliti bo treba tudi o družbeni pomoči pri nakupu šolskih knjig za otroke in mladino iz družin s podpovprečno kupno močjo.

1.4.6. V naslednjih letih bodo prednostne naloge socialne politike: realno uresničevanje samoupravljanja v družbenih dejavnostih, krepitev vloge uporabnikov storitev teh dejavnosti pri določanju potreb, možnosti, prednosti, načrtov, standardov, pravic ipd. Po potrebi bo treba spremeniti zakone, s katerimi bomo omogočili ponovno preučitev različnih z zakonom določenih socialnih pravic, da bi jih določili z ustreznimi družbenimi dogovori in samoupravnimi sporazumi. Z načrtovanjem razvoja družbenih dejavnosti moramo spodbuditi proces uresničevanja svobodne menjava dela v vsej širini in vsebini delovanja in razvoja družbenih dejavnosti, s tem pa tudi možnost in interes za racionalizacijo dela vsake posamezne organizacije združenega dela v družbenih dejavnostih ter racionalizacijo dela vseh podsistemov družbenih dejavnosti, za kar se morajo zavzeti predvsem delavci v teh dejavnostih, in za racionalizacijo organizacije samoupravnih interesnih skupnosti, da bi zmanjšali aparat in njegov vpliv kot posrednika in ojačevalca vloge sisov v dogovarjanju med dajalci in uporabniki storitev.

1.4.7. Tu smo poudarili nekatere možne smeri socialne politike v naslednjih letih. Na področju socialne politike se bodo morale angažirati predvsem same organizacije združenega dela. Hkrati s spremembami v proizvodni in poslovni politiki ter organizaciji in tehnologiji bodo morale reševati tudi socialna vprašanja, ki se bodo v različnih okoljih pojavljala v različnih oblikah. Zato moramo odgovornost tudi na področju socialne politike dosledno prenašati z državnih na samoupravne strukture.

Beograd, december 1982

¹ Pri tem je delež kmečkega prebivalstva največji v SR Srbiji brez pokrajin (28 odstotkov), v SAP Kosovu (25 odstotkov), v SR Makedoniji (22 odstotkov), najmanjši pa v SR Sloveniji (9 odstotkov) in v SR Črni gori (13 odstotkov), pa v SR Hrvaški (15 odstotkov), v SR Bosni in Hercegovini (17 odstotkov) in v SAP Vojvodini (20 odstotkov).

Različen je tudi delež mestnega prebivalstva po republikah in pokrajinah. Najgosteje je prebivalstvo strnjeno v SR Makedoniji (55 odstotkov), v SAP Vojvodini (54,4 odstotka), v SR Črni gori (51,5 odstotka) in v SR Hrvaški (51,4 odstotka), najmanj pa v SAP Kosovu (32,8 odstotka), v SR Bosni in Hercegovini (37 odstotkov), v ožji SR Srbiji (48,3 odstotka) in SR Sloveniji (49 odstotkov).

² Pri združevanju celotnih sredstev, namenjenih za osebno porabo, znaša delež osebnih dohodkov od dela zaposlenih v družbenem sektorju 56 odstotkov, od tega v gospodarstvu 75 odstotkov, sredstev zasebnega sektorja približno 14 odstotkov, delež sredstev na temelju socialnega zavarovanja in socialnega varstva pa približno 15,5 odstotka. Torej večji del sredstev za osebno porabo nastane na temelju dela (tekočega in minulega) in v družbenem ter zasebnem sektorju.

³ Koeficient neenakosti kaže, kolikšen del vseh sredstev prebivalstva za osebno porabo je treba porazdeliti (od gospodinjstev z nadpovprečnimi dohodki), da bi vsi imeli enake dohodke. Ta koeficient se giblje od 0,0 do 100,0. Če je nižji, je uravnolovka toliko večja.

⁴ Povprečna mesečna nezaposlenost v Jugoslaviji znaša 850.000 ljudi, ponudba za zaposlovanje (to je število objavljenih razpisov) pa je nekaj večja od 80.000, iz česar bi lahko izluščili razmerje 10:1, to je, da se za vsako delovno mesto poteguje približno 10 ljudi.

⁵ Na tem mestu so naštet samo socialni problemi vasi, ker je poseben separat o dolgoročnem programu razvoja agroindustrijske proizvodnje.

⁶ Obstaja poseben elaborat o politiki zaposlovanja. Toda zaradi celote socialne politike je nujno, da so tudi v tem elaboratu, brez spuščanja v podrobnosti, obdelana poglobljena vprašanja, povezana z zaposlovanjem.

⁷ Poleg rasti zaposlenosti zajema tudi novo zaposlovanje na podlagi nadomestitve naravnega odliva.

⁸ Po uradnih statistikah imigracijskih držav je bilo v letu 1981 samo v državah zahodne Evrope približno 1.050.000 jugoslovanskih državljanov.

⁹ Nenehno narašča število otrok in mladih, ki se po obveznem šolanju ne vrnejo domov. Računajo, da je v enajstih evropskih imigracijskih državah več kot 200.000 jugoslovanskih otrok in mladincev, mlajših od 18 let.

¹⁰ O družbenih dejavnostih obstaja v okviru dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije poseben separat. Zato tu poudarjamo nekatera vprašanja, ki so pomembna za socialno politiko.

¹¹ O stanovanjskih problemih obstaja poseben separat, zato tu poudarjamo samo nekatera vprašanja, ki so pomembna za socialno politiko.

VSEBINA:

UVOD	1
I.	
1. Socialni razvoj v preteklem obdobju in težnje, ki se kažejo na prehodu v osemdeseta leta	1
2. Socialna politika v socialistični samoupravni družbi	2
3. Dolgoročni cilji socialne politike v sklopu spreminjanja družbe in njene materialne osnove	3
4. Socialna politika in stabilizacija	3
II.	
5. Prebivalstvo in socialne spremembe njegove strukture	3
5.1. Razvoj prebivalstva, njegovi problemi in reševanje teh problemov	3
5.2. Načrtovanje družine	4
5.3. Družbena skrb za otroke	4
5.4. Socialni in ekonomski problemi urbanizacije	4
5.5. Socialni problemi vasi	4
5.6. Zaposlenost in zaposlovanje	4
5.7. Zunanje migracije	4
5.8. Notranje migracije	5
5.9. Izboljšanje življenjskih razmer starejših ljudi	5
6. Pridobivanje dohodka in delitev po delu – temelj gospodarskega in socialnega položaja človeka	5
7. Krepitev socialne varnosti in razredne solidarnosti	5
8. Solidarnost in vzajemnost kot dejavnik socialne politike	6
9. Zmanjševanje neupravičenih socialnih razlik in odločen boj proti tem razlikam	6
10. Družbene dejavnosti in dolgoročna socialna politika	6
11. Socialno varstvo	6
12. Socialni vidiki stanovanjskega vprašanja in bivalnega okolja	7
13. Informiranost in raziskovanje socialne politike	7
III.	
14. Neposredne naloge in okviri socialne politike	7

Delavski svet

ŽG TTG Ljubljana, TOZD Zdravilišče Atomske toplice Podčetrtek

razpisuje prosta dela in naloge

direktorja TOZD

Kandidati za opravljanje razpisanih del in nalog morajo poleg z zakonom razpisanih pogojev izpolnjevati še naslednje posebne pogoje:

- visoka ali višja izobrazba ekonomske, organizacijske ali pravne smeri
- 5 let delovnih izkušenj, od tega 2 leti pri konkretnih delih, kjer so potrebne organizacijske in vodstvene sposobnosti
- aktivno znanje enega tujega jezika (nem., angl. ali ital.)
- da ima družbenopolitične in moralno-etične vrline

Kandidat bo izbran za štiriletni mandat.

Prijave z dokazili o izpolnjevanju objavljenih pogojev sprejema kadrovska služba temeljne organizacije 8 dni po objavi.

O izidu razpisa bomo kandidate obvestili v 15 dneh po opravljeni izbiri.

11-165

Delavski svet

Zavoda za izgradnjo Ljubljane TOZD Urbanizem-LUZ, n. sub. o., Ljubljana, Kardeljeva ploščad 23

razpisuje prosta dela in naloge

individualnega poslovnega organa TOZD Urbanizem-LUZ

Pogoji:

- visoka izobrazba FAGG, ekonomske, pravne ali organizacijske smeri
- 5 let ustreznih delovnih izkušenj
- ustrezne moralnoetične in družbenopolitične lastnosti

Izbranega delavca bomo imenovali za 4 leta.

Prijave in dokazila o izpolnjevanju pogojev naj kandidati pošljejo v 15 dneh po razpisu na naslov: Zavod za izgradnjo Ljubljane, TOZD Urbanizem-LUZ, Ljubljana, Kardeljeva ploščad 23 – »Za razpisno komisijo«.

Kandidate bomo o izidu razpisa obvestili v 15 dneh po sprejemu sklepa o izbiri kandidata.

11-178

TOZD HOTELI BERNARDIN PORTOROŽ, Obala 2

Začasni kolektivni poslovodni organ

Smo temeljna organizacija združenega dela v sklopu delovne organizacije Emona hoteli združeni v SOZD Emona Ljubljana. V naši TOZD združuje delo 310 delavcev. V treh hotelih s skupno 1400 ležišči imamo letno več kot 270.000 prenočitev in ustvarimo 330 milijonov din celotnega prihodka.

Da bi lahko bolje opravljali svoje delo, smo se v TOZD odločili, da povabimo k sodelovanju tri vodilne sodelavce za:

1. vodenje ekonomsko gospodarske službe
2. vodenje Hotela Bernardin in Vile Park
3. vodenje Grand hotela Emona

Od novih sodelavcev pričakujemo, da:

- bodo samostojno in odgovorno opravljali zaupane naloge
- bodo sposobni ustvarjati zdrave medsebojne in samoupravne odnose
- so sposobni prenašati svoje znanje in izkušnje sodelavcem
- so strokovno usposobljeni, da imajo dokončano višjo ali srednjo šolo ter izkušnje v gostinstvu in turizmu

Premislite in nas v naslednjih osmih dneh obvestite, če ste pripravljeni in sposobni opravljati ta dela in naloge.

12-202

Komisija za delovna razmerja

SREDNJE ŠOLE ZA FARMACIJO IN ZDRAVSTVO LJUBLJANA, Šaranovičeva 5

razpisuje prosta dela in naloge

1. tajnika šole – vodenje administrativnih del

za nedoločen čas, s polnim delovnim časom
Pogoj: srednješolska izobrazba, popolno obvladanje strojepisja, najmanj dve leti delovnih izkušenj in dvo-mesečno poskusno delo.

Nastop dela 1. 3. 1983 oziroma po dogovoru.

in objavlja prosta dela in naloge

2. snažilke

za nedoločen čas, s polovičnim delovnim časom (poldansko delo)
Pogoj: enomesečno poskusno delo.
Nastop dela 1. 2. 1983

Kandidati naj pošljejo ponudbe z dokazili o strokovnosti v 15 dneh od objave na naslov: Srednja šola za farmacijo in zdravstvo, Ljubljana, Šaranovičeva 5

8-76

ZDRAVSTVENI DOM DOMŽALE, n. sol. o. TOZD SOZV Domžale, n. sub. o. 61230 Domžale, Titov trg 1

razpisuje po sklepu delavskega sveta prosta dela in naloge

VODJE SLUŽBE SPLOŠNE MEDICINE

Pogoji: končana MF splošne smeri ali podiplomski seminar ali specializacija, 3 leta delovnih izkušenj, izkazane organizacijske sposobnosti in ustrezne moralne in politične vrline
Za razpisana dela in naloge velja reelekcija (4 leta).

Pisne ponudbe z dokazili o izpolnjevanju razpisnih pogojev sprejema kadrovska služba ZD Domžale, Titov trg 1, Domžale, 20 dni po objavi.

Kandidate bomo o izbiri obvestili v 30 dneh po končanem zbiranju prijav. 11-186

delovna skupnost sozd slovenija avto, o. o. Ljubljana, Celovška 150

Razpisna komisija Delavskega sveta SOZD SLOVENIJA AVTO, Ljubljana

razpisuje prosta dela in naloge individualnega poslovnega organa

DIREKTORJA DELOVNE SKUPNOSTI SOZD SLOVENIJA AVTO

Prijavljeni kandidat mora izpolnjevati naslednje pogoje:
– imeti mora visoko strokovno izobrazbo ekonomske, organizacijske ali pravne smeri,
– imeti mora najmanj 5 let delovnih izkušenj pri opravljanju enakih ali sorodnih opravil
– imeti mora ustrezne moralno-politične vrline, oblikovane v družbenih dokumentih o kadrovske politiki

Mandat traja 4 leta.

Prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev in kratkim življenjepisom naj kandidati pošljejo v zaprti kuverti z oznako »za razpisno komisijo SOZD SLOVENIJA AVTO« v 15 dneh po objavi na naslov: Kadrovska služba DS SOZD SLOVENIJA AVTO, Ljubljana, Celovška 150.

Kandidate bomo o izbiri obvestili v 15 dneh po sprejetem sklepu o izbiri. 11-194

ZVEZA SKUPNOSTI ZA ZAPOSLOVANJE SR SLOVENIJE

potrebe po delavcih,

ki so jih prijave delovne organizacije in zasebni delodajalci, niso pa mogle biti pokrite iz vrst v Sloveniji prijavljenih začasno brezposelnih iskalcev zaposlitve.

Objavljene potrebe so odprte do zasedbe.

Informacije o objavljenih potrebah dajejo pristojne skupnosti za zaposlovanje, ki so navedene v oklepaju vsake objave. Sklicevati se je treba le na objavljeno registrsko številko objave.

DIPLOMIRANI VETERINAR

1 za opravljanje del in nalog veterinarskega inšpektorja, petletna praksa, opravljen strokovni izpit, OD okoli 20.500 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; SKUPŠČINA OBČINE LITVIJA, Delovna skupnost inšpekcijskih služb (SZ LJ 436.776)

DIPLOMIRANI OBRAMBOSLOVEC

1 za opravljanje del in nalog samostojnega svetovalca ljudske obrambe in družbene samozaveščanja, (lahko diplomirani pravnik), 24 ur tedensko, 3 mesečno poskusno delo, OD okoli 10.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; SKUPŠČINA OBČINE LITVIJA, Delovna skupnost inšpekcijskih služb (SZ LJ 436.776)

GRADBENI INŽENIR

1 za opravljanje del in nalog referenta za inženiring, triletna praksa, 2 mesečno poskusno delo, obdeluje vojaški rok, OD okoli 21.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VOJNA USTANOVA ZA ODRŽAVANJE I MODERNIZACIJU, STAMBENOG FONDUNA JNA, Ljubljana, Roška 2 (SZ LJ 437.493)

EKONOMIST

1 za proučevanje del in nalog vodje računanja (lahko ekonomski tehnik), 1 tri do petletna praksa, 3 mesečno poskusno delo, OD okoli 20.000 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VZGOJNO IZOBRAŽEVALNI ZAVID PIRANA, BISS (SZ LJ 437.432)

RAZREDNI UČELCI

1 za proučevanje učencev v oddelku podjalasnega bivanja, OD okoli 12.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VIO LAŠKO, TOZD Onovna št. 4, Marjana Nemca Račedeč (SZ CE 150.093 - razpis)

PREDMETNI UČELCI ANGLEŠCINE

1 za opravljanje del in nalog predmetnega učitelja v oddelku podjalasnega bivanja, (lahko predmetni učitelj matematike in fizike), OD okoli 12.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VIO LAŠKO, TOZD Onovna št. 4, Marjana Nemca Račedeč (SZ CE 150.092 - razpis)

VISHI FIZIOTERAPEVTI

2 za izvajanje fizioterapije, za določen čas, opravljen strokovni izpit, OD okoli 15.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; UNIVERZITETNI KLINIČNI CENTER v Ljubljani, TOZD Univerzitetna klinika za infektivne bolezni in vročinska stanja, Bohoričeva 28 (SZ LJ 436.544, 436.549)

STROJNI TEHNIK

1 za opravljanje dispričerskih nalog, dveletna praksa, OD okoli 15.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; ENERGETIKA, TOZD Komunalna energetika, Ljubljana, Verovškova 62 (SZ LJ 423.618)

EKONOMSKI TEHNIK

1 za opravljanje del in nalog referenta izvoza, dveletna praksa, znanje angleškega ali nemškega jezika in strojstva, OD okoli 18.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; ENERGETIKA, TOZD Komunalna energetika, Ljubljana, Verovškova 62 (SZ LJ 423.618)

EKONOMSKI TEHNIK

1 za opravljanje del in nalog tajnice DO in samoupravnih organov, za določen čas, opravljen strokovni izpit, znanje strojstva, OD okoli 11.700 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; UNIVERZA EDUARDA KARDELJA v Ljubljani, Fakulteta za strojništvo, Murmova 2 (SZ LJ 431.359)

ZOBOZDRAVSTVENI ASISTENT

1 za opravljanje del in nalog zobne asistenta v zobni ambulanci Sežana, (lahko medicinska sestra), enoletna praksa, opravljen strokovni izpit, OD okoli 11.500 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; ZDRAVSTVENI DOM SEŽANA, (SZ KP 207.335)

KLUČAVČNICAR

1 za opravljanje del in nalog ključavničarja, vzdrževalca, enoletna praksa, 30 dni poskusno delo, OD okoli 15.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; DO ENERGETIKA, TOZD Pilarna Ljubljana, Verovškova 70 (SZ LJ 423.676)

STRUGAR

1 za opravljanje del in nalog kovinovarstva, enoletna praksa, 3 mesečno poskusno delo, OD okoli 12.000 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; DO PREVOZ Brežice (SZ SE 003.192)

AVTOMOBILSKI SELEPR

1 za opravljanje avtomobilskih del, OD okoli 11.000 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; DO ENERGETIKA, TOZD Komunalna energetika, Ljubljana, Verovškova 62 (SZ LJ 423.620, 423.621)

ELEKTRIKAR

1 za izvajanje elektro del na napravah in instalacijah, OD okoli 10.220 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; ENERGETIKA, TOZD Komunalna energetika, Ljubljana, Verovškova 62 (SZ LJ 423.622)

IZDAJA ČEP DELO, TOZD »DELO«, GLASILO SZDL SLOVENIJE

»NASLOV UREDNIŠTVA: LJUBLJANA, TITOVA 35, Ljubljana N. C. 318-255, 319-255; MALOPRODAJA - KOLPORATAŽA; »JU DELO 31-255«; POŠTNI PREDAL 29, 61001 LJUBLJANA; TISK ČGP DELO, TOZD TISK ČASOPISOV IN REVIJ, LJUBLJANA, TITOVA 35; NAROČNINA TEL. 318-971, REKLAMATIČKI ODD. DOSTAVE DNEVNIKA »DELO« ZA LJUBLJANO TEL. 318-880, LJUBLJANA, TITOVA 35; POSAMICNA ŠTEVILOKA STANE 9 DIN, SOBOTNA ŠTEVILOKA 12 DIN; NAROČNINA ZA ZASEBNE NAROČNICE 210 DIN MESEČNO; NAKAZILA NAROČNINE NA TEKOČI RAČUN TOZD DELO, ŠTEVILOKA 50102-603-48909; MESEČNA NAROČNINA ZA TUJINO: ZRN 22 DM, ZDA 9,30 DOL., AVSTRILJA 154,50 ŠIL., ITALIJA 117,40 LIR, FRANCIJA 56 F. F., ŠVICA 17,50 ŠVIC. F., ŠVEDSKA 54 Š. KRON. NAR. NAROČNINA ZA TUJINO: ZDA 12 DOL., AVSTRILJA 1,854 ŠIL., ZRN 264 DM, FRANCIJA 674 F. F., ŠVICA 210 ŠVIC. F., ŠVEDSKA 646 Š. KRON, ITALIJA 140.880 LIR; PLAČILA NA

DNEVNA OBVESTILA

CANKARJEV DOM

VELIKA DVORANA Sreda, 12. januarja, ob 19.30: 4. KONCERTNI VEČER SIMFONIKOV RTV LJUBLJANA. Dirigent: Arnold Katz. Solisti: Pihalni kvintet RTV Ljubljana. Program: K. M. Weber, J. Golob, H. Bertoldi. Vstopnice dobite tudi v prosti prodaji.

Petek, 14. januarja, ob 19.30: SIMFONIČNI ORKESTER SLOVENSKE FILHARMONIJE. Modri abnoma in izvenstanovnja ni; ENERGETIKA, TOZD Komunalna energetika, Ljubljana, Verovškova 62 (SZ LJ 423.619)

MIZAR 1 za vzdrževanje in posodabljanje stanovanjskih zgradb, triletna praksa, 2 mesečno poskusno delo, obdeluje vojaški rok, OD okoli 14.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VOJNA USTANOVA ZA ODRŽAVANJE I MODERNIZACIJU, STAMBENOG FONDUNA JNA, Ljubljana, Roška 2 (SZ LJ 437.492)

DIMNIKARSKI DELAVEC 1 za opravljanje dimnikarskih del, OD okoli 11.000 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; GRABAR ROMAN, DIMNIKARSTVO, Group, Ljubljana, Adamičeva 17 (SZ LJ 434.164)

VOZNIK TOVORNJAKA 1 za prevoz tovornega naftnega plina v cisterni, dveletna praksa, opravljen strokovni izpit, OD okoli 17.269 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; ENERGETIKA, TOZD Butan plin, Ljubljana, Verovškova 59 (SZ LJ 426.188)

KUHARJI 1 za opravljanje del in nalog kuharja, dveletna praksa, OD okoli 11.800 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; DOM SREDNIH SOL, Ljubljana, Gerbičeva 51 a (SZ LJ 436.347)

1 za opravljanje del in nalog kuharja, enoletna praksa, OD okoli 10.433 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; KONFERENČNA »LISCA«, TOZD Sivalnica, Marjana Nemca Račedeč (SZ CE 150.093 - razpis)

1 za opravljanje del in nalog referenta za inženiring, triletna praksa, 2 mesečno poskusno delo, obdeluje vojaški rok, OD okoli 21.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VOJNA USTANOVA ZA ODRŽAVANJE I MODERNIZACIJU, STAMBENOG FONDUNA JNA, Ljubljana, Roška 2 (SZ LJ 437.493)

1 za proučevanje učencev v oddelku podjalasnega bivanja, (lahko predmetni učitelj matematike in fizike), OD okoli 12.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VIO LAŠKO, TOZD Onovna št. 4, Marjana Nemca Račedeč (SZ CE 150.092 - razpis)

1 za opravljanje del in nalog predmetnega učitelja v oddelku podjalasnega bivanja, (lahko predmetni učitelj matematike in fizike), OD okoli 12.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VIO LAŠKO, TOZD Onovna št. 4, Marjana Nemca Račedeč (SZ CE 150.092 - razpis)

1 za opravljanje del in nalog tajnice DO in samoupravnih organov, za določen čas, opravljen strokovni izpit, znanje strojstva, OD okoli 11.700 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; UNIVERZA EDUARDA KARDELJA v Ljubljani, Fakulteta za strojništvo, Murmova 2 (SZ LJ 431.359)

1 za opravljanje del in nalog zobne asistenta v zobni ambulanci Sežana, (lahko medicinska sestra), enoletna praksa, opravljen strokovni izpit, OD okoli 11.500 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; ZDRAVSTVENI DOM SEŽANA, (SZ KP 207.335)

1 za opravljanje del in nalog ključavničarja, vzdrževalca, enoletna praksa, 30 dni poskusno delo, OD okoli 15.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; DO ENERGETIKA, TOZD Pilarna Ljubljana, Verovškova 70 (SZ LJ 423.676)

1 za opravljanje del in nalog kovinovarstva, enoletna praksa, 3 mesečno poskusno delo, OD okoli 12.000 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; DO PREVOZ Brežice (SZ SE 003.192)

1 za opravljanje avtomobilskih del, OD okoli 11.000 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; DO ENERGETIKA, TOZD Komunalna energetika, Ljubljana, Verovškova 62 (SZ LJ 423.620, 423.621)

1 za izvajanje elektro del na napravah in instalacijah, OD okoli 10.220 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; ENERGETIKA, TOZD Komunalna energetika, Ljubljana, Verovškova 62 (SZ LJ 423.622)

1 za opravljanje del in nalog referenta za inženiring, triletna praksa, 2 mesečno poskusno delo, obdeluje vojaški rok, OD okoli 21.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VOJNA USTANOVA ZA ODRŽAVANJE I MODERNIZACIJU, STAMBENOG FONDUNA JNA, Ljubljana, Roška 2 (SZ LJ 437.492)

1 za opravljanje del in nalog kuharja, dveletna praksa, OD okoli 11.800 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; DOM SREDNIH SOL, Ljubljana, Gerbičeva 51 a (SZ LJ 436.347)

1 za opravljanje del in nalog kuharja, enoletna praksa, OD okoli 10.433 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; KONFERENČNA »LISCA«, TOZD Sivalnica, Marjana Nemca Račedeč (SZ CE 150.093 - razpis)

1 za opravljanje del in nalog referenta za inženiring, triletna praksa, 2 mesečno poskusno delo, obdeluje vojaški rok, OD okoli 21.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VOJNA USTANOVA ZA ODRŽAVANJE I MODERNIZACIJU, STAMBENOG FONDUNA JNA, Ljubljana, Roška 2 (SZ LJ 437.493)

1 za proučevanje učencev v oddelku podjalasnega bivanja, (lahko predmetni učitelj matematike in fizike), OD okoli 12.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VIO LAŠKO, TOZD Onovna št. 4, Marjana Nemca Račedeč (SZ CE 150.092 - razpis)

1 za opravljanje del in nalog predmetnega učitelja v oddelku podjalasnega bivanja, (lahko predmetni učitelj matematike in fizike), OD okoli 12.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VIO LAŠKO, TOZD Onovna št. 4, Marjana Nemca Račedeč (SZ CE 150.092 - razpis)

1 za opravljanje del in nalog tajnice DO in samoupravnih organov, za določen čas, opravljen strokovni izpit, znanje strojstva, OD okoli 11.700 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; UNIVERZA EDUARDA KARDELJA v Ljubljani, Fakulteta za strojništvo, Murmova 2 (SZ LJ 431.359)

1 za opravljanje del in nalog zobne asistenta v zobni ambulanci Sežana, (lahko medicinska sestra), enoletna praksa, opravljen strokovni izpit, OD okoli 11.500 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; ZDRAVSTVENI DOM SEŽANA, (SZ KP 207.335)

1 za opravljanje del in nalog ključavničarja, vzdrževalca, enoletna praksa, 30 dni poskusno delo, OD okoli 15.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; DO ENERGETIKA, TOZD Pilarna Ljubljana, Verovškova 70 (SZ LJ 423.676)

1 za opravljanje del in nalog kovinovarstva, enoletna praksa, 3 mesečno poskusno delo, OD okoli 12.000 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; DO PREVOZ Brežice (SZ SE 003.192)

1 za opravljanje avtomobilskih del, OD okoli 11.000 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; DO ENERGETIKA, TOZD Komunalna energetika, Ljubljana, Verovškova 62 (SZ LJ 423.620, 423.621)

1 za izvajanje elektro del na napravah in instalacijah, OD okoli 10.220 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; ENERGETIKA, TOZD Komunalna energetika, Ljubljana, Verovškova 62 (SZ LJ 423.622)

1 za opravljanje del in nalog referenta za inženiring, triletna praksa, 2 mesečno poskusno delo, obdeluje vojaški rok, OD okoli 21.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VOJNA USTANOVA ZA ODRŽAVANJE I MODERNIZACIJU, STAMBENOG FONDUNA JNA, Ljubljana, Roška 2 (SZ LJ 437.492)

1 za opravljanje del in nalog kuharja, dveletna praksa, OD okoli 11.800 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; DOM SREDNIH SOL, Ljubljana, Gerbičeva 51 a (SZ LJ 436.347)

1 za opravljanje del in nalog kuharja, enoletna praksa, OD okoli 10.433 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; KONFERENČNA »LISCA«, TOZD Sivalnica, Marjana Nemca Račedeč (SZ CE 150.093 - razpis)

1 za opravljanje del in nalog referenta za inženiring, triletna praksa, 2 mesečno poskusno delo, obdeluje vojaški rok, OD okoli 21.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VOJNA USTANOVA ZA ODRŽAVANJE I MODERNIZACIJU, STAMBENOG FONDUNA JNA, Ljubljana, Roška 2 (SZ LJ 437.492)

1 za proučevanje učencev v oddelku podjalasnega bivanja, (lahko predmetni učitelj matematike in fizike), OD okoli 12.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VIO LAŠKO, TOZD Onovna št. 4, Marjana Nemca Račedeč (SZ CE 150.092 - razpis)

1 za opravljanje del in nalog predmetnega učitelja v oddelku podjalasnega bivanja, (lahko predmetni učitelj matematike in fizike), OD okoli 12.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; VIO LAŠKO, TOZD Onovna št. 4, Marjana Nemca Račedeč (SZ CE 150.092 - razpis)

1 za opravljanje del in nalog tajnice DO in samoupravnih organov, za določen čas, opravljen strokovni izpit, znanje strojstva, OD okoli 11.700 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; UNIVERZA EDUARDA KARDELJA v Ljubljani, Fakulteta za strojništvo, Murmova 2 (SZ LJ 431.359)

1 za opravljanje del in nalog zobne asistenta v zobni ambulanci Sežana, (lahko medicinska sestra), enoletna praksa, opravljen strokovni izpit, OD okoli 11.500 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; ZDRAVSTVENI DOM SEŽANA, (SZ KP 207.335)

1 za opravljanje del in nalog ključavničarja, vzdrževalca, enoletna praksa, 30 dni poskusno delo, OD okoli 15.000 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; DO ENERGETIKA, TOZD Pilarna Ljubljana, Verovškova 70 (SZ LJ 423.676)

1 za opravljanje del in nalog kovinovarstva, enoletna praksa, 3 mesečno poskusno delo, OD okoli 12.000 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; DO PREVOZ Brežice (SZ SE 003.192)

1 za opravljanje avtomobilskih del, OD okoli 11.000 din, rok prijave 15 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; DO ENERGETIKA, TOZD Komunalna energetika, Ljubljana, Verovškova 62 (SZ LJ 423.620, 423.621)

1 za izvajanje elektro del na napravah in instalacijah, OD okoli 10.220 din, rok prijave 8 dni, rok obvestila 5 dni, stanovanja ni; ENERGETIKA, TOZD Komunalna energetika, Ljubljana, Verovškova 62 (SZ LJ 423.622)

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE LJUBLJANA OPERA IN BALET

SREDA, 12. januarja, ob 19. ure: Giuseppe Verdi: RIGOLETTO. Izvenstanovnja ni.

ČETREK, 13. januarja, ob 19. uri: Gioacchino Rossini: SEVILJSKI BRIVEC. Izvenstanovnja ni.

PETEK, 14. januarja, ob 15. uri: Adolphe Adam: GISELLE. Mladinski gledališčni koncert.

TOREK, 15. januarja, ob 19. uri: Giuseppe Verdi: TRUBDUR. Gosposvojne dirigenta in solistov Novoselne opere.

SREDA, 15. januarja, ob 19. uri: Johann Strauss: ROSALINDA - NE-TROJANCI. Izvenstanovnja ni.

SOBOTA, 16. januarja, ob 19. uri: Giacomo Puccini: TURANDOT. Izvenstanovnja ni.

TOREK, 25. januarja: Baletno gostovanje v Šmarju pri Jelahih.

ČETREK, 28. januarja, ob 19. uri: Gioacchino Rossini: SEVILJSKI BRIVEC. Izvenstanovnja ni.

SOBOTA, 29. januarja, ob 19. uri: Giacomo Puccini: LA BOHEME. Izvenstanovnja ni.

Občinstvo obveščamo, da bo predstava »TRUBDURJA« v torek, 18. januarja 1983 in ne v sredo, 19. januarja 1983, kot je bilo prvotno objavljeno.

Jutrišnja predstava »TURANDOT« z gostjo Radmilom Bakovičevič predložen na februar. Datum bo objavljen kasneje. Kupljene vstopnice za to predstavo veljajo za kasneje.

Blagajna je odprta vsak dan, razen nedelje, od 11 do 13, in od 18 do 19, ure. eno uro pred predstavo. Informacije in rezervacije vstopnic po telefonu, izključno od 10 do 11, ure.

Restavracija v Cankarjevem domu je odprta od 12 do 24. ure. Telefon 211-211.

MESTNO GLEDALIŠČE LJUBLJANSKO

SREDA, 12. januarja, ob 19.30 - I. Brešan: HUDIČ NA FILOZOFSKI FAKULTETI. Gostovanje v Kranju.

ČETREK, 13. januarja, ob 19.30 - I. Brešan: HUDIČ NA FILOZOFSKI FAKULTETI. Za abnoma KOLM.

ob 19.30: C. Goldoni: GROBNIANI. Gostovanje v Ptuj.

PETEK, 14. januarja, ob 19.30 - I. Brešan: HUDIČ NA FILOZOFSKI FAKULTETI. ZA IZVEN.

Vstopnice so v prodaji pri dnevni blagajni od 10 do 12, ure in uro pred predstavo. Telefon 214-111.

ŠENTIJAHOVSKO GLEDALIŠČE LJUBLJANA

SREDA, 12. januarja, ob 18.15 - J. B. Molliere: SKOPIUH, komedija. Abnoma red G in IZVEN.

PETEK, 14. januarja, ob 19.30 - J. B. Molliere: SKOPIUH, komedija. Abnoma red G in IZVEN.

Prodaja vstopnic dva dni pred predstavo od 16 do 18, ure, na dan predstave pa dve uri pred pričetkom predstave.

AMATERSKO GLEDALIŠČE TONE ČUFAR JESENICE

SREDA, 12. januarja, ob 19.30 - Ivo Brešan: IGRA HAMELETA V MRDUŠI DONJI - predstava za ABONMA in za IZVEN.

KINO

SPORED ZA SREDO KINOTEKA, Miklošičeva c. 28: ameriški, OSAMILENA ZVEZDA, 16 in 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 27

Osnovna šola »Oskar Kovačič« Ljubljana, Dolenjska c. 20
 objavlja prosta dela in naloge:
1. učitelja razrednega pouka
 (za določen čas – od 14. 2. 1983 do 30. 6. 1983)
 Pogoji: učitelj razrednega pouka
2. učitelja slovenskega in angleškega jezika
 (za nedoločen čas)
 Pogoji: diploma PA ustrežne smeri
 Prijave z dokazili pošljite tajništvo šole v 8 dneh po objavi.
 11-173

Osnovna šola Staneta Žagarja Lipnica
 Komisija za imenovanje ravnatelja Osnovne šole Staneta Žagarja v Lipnici razpisuje po 162. členu Statuta Osnovne šole Staneta Žagarja v Lipnici prosta dela in naloge
ravnatelja Osnovne šole Staneta Žagarja v Lipnici
 Kandidati morajo poleg pogojev, navedenih v 511. členu ZZZ in 60. členu Družbenega dogovora o oblikovanju in izvajanju kadrovske politike v občini Radovljica, izpolnjevati še naslednje pogoje:
 – da so učitelji osnovne šole po 96. členu Zakona o osnovni šoli
 – da imajo najmanj pet let delovnih izkušenj pri vzgojno-izobraževalnem delu in opravljen strokovni izpit
 Izbrani kandidat bo imenovan za 4 leta. Kandidatu, ki bo izbran, šola ne more nuditi stanovanja.
 Kandidati naj pisne prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev pošljejo v 15 dneh po objavi razpisa na naslov: Osnovna šola Staneta Žagarja, Lipnica, Lipnica 12, 64245 Kropa, z oznako »za razpisno komisijo«.
 Kandidate bomo o izbiri obvestili v 30 dneh po končanem zbiranju prijav.
 11-191

Komisija za delovna razmerja
Filozofske fakultete v Ljubljani
 objavlja naslednja prosta dela in naloge:
1. vratarja fakultete
 (2 delavca) – delo je nočno
 Pogoji: končana osnovna šola, odslužen vojaški rok, enomesečno poskusno delo
2. kurjača centralne kurjave – vzdrževalca naprav
 Pogoji: končana poklicna šola – mizar ali vodovodni inštalater, opravljen izpit za kurjača nizkotlačnih kotlov, leto delovnih izkušenj, enomesečno poskusno delo
3. telefonista – vratarja
 Pogoji: končana osnovna šola, opravljen tečaj za telefonista, leto delovnih izkušenj, enomesečno poskusno delo
 Nastop dela mogoč 1. marca 1983. Kandidati naj oddajo svojo prijavo s kratkim življenjepisom, dokazili o izobrazbi in delovnih izkušnjah v tajništvu Filozofske fakultete, Ljubljana, Aškerčeva 12, v 15 dneh po objavi oglasa. Kandidate bomo o izbiri obvestili v 15 dneh po končanem zbiranju prijav.
 11-195

tekstina
TEKSTINA, tekstilna industrija Ajdovščina TOZD PREDILNICA
 razpisuje dela oziroma naloge:
VODJA TEMELJNE ORGANIZACIJE PREDILNICA
 Pogoji:
 – višja ali visoka izobrazba tekstilne, ekonomske, organizacijske ali pravne smeri
 – 2 leti ustreznih delovnih izkušenj
 – kandidat mora izpolnjevati pogoje, določene z zakonom in družbenim dogovorom o osnovah in načelih kadrovske politike v občini Ajdovščina
 Pisne prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev pošljite na gornji naslov pod oznako »za razpisno komisijo« v 15 dneh po objavi razpisa.
 Delavski svet se bo o izbiri kandidatov odločil najkasneje v 30 dneh po končanem zbiranju prijav.
 11-170

Republiški komite za delo Ljubljana, Levstikova 15
 razpisuje prosta dela in naloge:
 dveh delavcev s posebnimi pooblastili in odgovornostmi
republiških inšpektorjev
 za delo za področje strojništva, kovinsko predelovalne industrije, prometa in grafične industrije
 Pogoji:
 – diplomirani inženir strojništva
 – 5 let ustreznih delovnih izkušenj
 – terensko delo
 – po dogovoru opravljen strokovni izpit inšpektorja za delo
 – imenovanje velja za 4 leta
 Ponudbe z dokazili in življenjepisom naslovite na Republiški komite za delo Ljubljana, Levstikova 15 v 8 dneh po objavi. Kandidate bomo o izbiri obvestili v 30 dneh po končanem zbiranju prijav.
 11-171

Sporočamo žalostno vest, da je v 3. letu starosti tragično preminila
MAJA MLAKAR
 Pogreb bo v sredo, 12. januarja 1983, ob 15. uri na mestnem pokopališču v Celju
 Žaluoja: **manica, drugo sorodstvo in vsi, ki so jo imeli radi**

V 36. letu življenja nas je nenadoma zapustil naš dragi sin, očka, brat in stric
MARJAN BEDENČIČ
 Pogreb dragega pokojnika bo v četrtek, 13. januarja 1983, ob 16. uri iz zahodne poslovilne dvorane na ljubljanskih Žalah
 Na dan pogreba bo ležal v sedmi vežici
 Žaluoja: **mama Milka, sin Robi, sestra Milena z družino, nečakinja z družino ter drugo sorodstvo**
 Ljubljana, 8. januarja 1983

Umrl je naš
JANEZ PETRIČ
 posestnik iz Podlipoglavja 8
 Od njega se bomo poslovili v petek, 14. januarja 1983, ob 13. uri na pokopališču v Sostrem
 Na dan pogreba bo ležal v četrti mrliški vežici na ljubljanskih Žalah
 Vsi njegovi
 Podlipoglav, Ljubljana, Šmarje-Sap, 11. januarja 1983

Umrl je naš sodelavec, tovariš in prijatelj
MILAN LOTRIČ
 profesor v šoli za mličnike v Ljubljani
 Njegova delovna vnema in trud, ki ju je podarjal vzgoji mladih, nam bosta ostala svetel vzor socialističnega delavca – pedagoga
Delovna skupnost Izobraževalnega centra organov za notranje zadeve
 Ljubljana, 11. januarja 1983

V globoki žalosti sporočamo, da nas je nenadoma zapustila draga mama, stara mama, prababica, sestra in teta
ANTONIJA BREŽNIK
 Pokopali smo jo 8. januarja 1983 na pokopališču v Litiji
 Zahvaljujemo se vsem sorodnikom, prijateljem in znancem, ki so sočustvovali z nami, nam izrazili sožalje, darovali cvetje ter jo spremili na njeni zadnji poti
 Iskrena hvala organizaciji ZZZB NOV Litija, govorniku tov. Jesensku, Predilnici Litija, litijskim pevcem, godbi in dekanu za opravljen obred in toplo izrečene besede ob odprtju grobu
 Žaluoja: **vsi njeni**
 Litija, 11. januarja 1983

Sporočamo žalostno vest, da je preminil naš sodelavec
VALENTIN OVČAK
 strojni inženir
 Od njega se bomo poslovili v četrtek, 13. januarja 1983, ob 14. uri na ljubljanskih Žalah
 Na dan pogreba bo ležal v peti mrliški vežici
Delavci Iskre Avtomatike, TOZD Razvojni inštitut

Umrla je naša upokojena sodelavka, tovarišica
MARIJA MAVEC
 Pogreb pokojne sodelavke bo v četrtek, 13. januarja 1983, ob 13. uri na pokopališču Rudnik
 Ohranili jo bomo v lepem spominu
Sodelavci Avtomontaže, TOZD Utensilia

Sporočamo žalostno vest, da je umrl naš sodelavec
MARJAN BEDENČIČ
 Pogreb pokojnika bo v četrtek, 13. januarja 1983, ob 16. uri iz sedme mrliške vežice na pokopališču na ljubljanskih Žalah
 Dobrega sodelavca bomo ohranili v trajnem spominu
Kolektiv in družbenopolitične organizacije SZ TOVIL Ljubljana

Umrla je naša ljuba mama in stara mama
MARIJA LEŠTAN
 rojena Primčič
 Pogreb bo v sredo, 12. januarja 1983, ob 15. uri izpred mrliške vežice na novem pokopališču Vuzenica – Muta
 Žaluoja: **hčerke Vida, Mila, Nada, Jela ter sinova Drago in Bojan z družinami**
 Vuzenica, Beograd, Jesenice, Ravne na Koroškem, Bitola, Ljutomer, 10. januarja 1983

Prezgodaj nas je zapustil dragi mož, oče, nono in tast
GINO MERCINO
 upokojenec
 Od njega se bomo poslovili v sredo, 12. januarja 1983, ob 15.30 na pokopališču v Koprivi
 Žaluoja: **žena Miroslava, hčerki Miranda, Vera in sin Dragan z družinama**
 Sežana, Kopriva, 10. januarja 1983

Sporočamo žalostno vest, da je umrl
GINO MERCINO
 upokojeni vodja komerciale
 Pogreb bo v sredo, 12. januarja, ob 15.30 na pokopališču v Koprivi
 Dolgoletnega vestnega sodelavca bomo ohranili v trajnem spominu
SOZD Timav Sežana, DO Preskrba, DO Kras in DO Agraria

Umrl je moj dragi mož
MARJAN ŠVAJGER
 strojevodja v pokoju
 Od dragega pokojnika se bomo poslovili v petek, 14. januarja 1983, ob 15. uri na ljubljanskih Žalah
 Na dan pogreba bo ležal v šesti mrliški vežici
 Žaluoja: **žena Ivanka, nečakinji Stanka in Nada in drugo sorodstvo**
 Ljubljana, 10. januarja 1983

V 86. letu starosti nas je zapustila naša ljubljena mama, stara mama in teta
PAVLA KUŠTRIN
 roj. Trušnovec
 Pogreb drage pokojnice bo v četrtek, 13. januarja 1983, ob 15.30 na pokopališču v Vojniku
 Žaluoja: **sin Vlado in hčerka Mira z družinama in sorodniki**
 Zadobrova pri Celju, 11. januarja 1983

O, zlatih dni spomin me vleče na planine, po njih srce mi gine, saj jaz planin sem sin. (S. Gregorčič)
 Mnogo prezgodaj nas je zapustil naš ljubljani
TINE OVČAK
 ing. strojništva
 Pogreb bo v četrtek, 13. januarja 1983, ob 14. uri na ljubljanskih Žalah
 Na dan pogreba bo ležal v peti mrliški vežici
 Za njim žalujejo: **žena Anica, sin Tomaž, sestra Mari in Ani z družinama**

Sporočamo žalostno vest, da je v 78. letu umrl mož, oče in stari oče
ANTON GRAČNER
 upokojeni rudar
 Pogreb bo v sredo, 12. januarja 1983, na pokopališču v Grižah
 Žaluoja: **žena Marija, sin Slavko, hčerke Marica, Milena in Vera z družinami ter drugo sorodstvo**
 Griže, 11. januarja 1983

Po dolgi in težki bolezni nas je mnogo prezgodaj zapustil naš
JELKO GRČAR
 oblikovalec notranje opreme
 Pogreb bo v četrtek, 13. januarja 1983, ob 15.30 na pokopališču v Zagorju ob Savi
 Žaluoja: **žena Mira z Jelko in Dejanom, oče France in drugo sorodstvo**
 Zagorje, 10. januarja 1983

Mnogo prezgodaj je kruta bolezen pretrgala nit njegovega življenja
 Umrl je
JELKO GRČAR
 likovni tehnik-oblikovalec
 Od njega se bomo poslovili v četrtek, 13. januarja 1983, ob 15.30 v Zagorju ob Savi
 Ohranili ga bomo v trajnem spominu
Projektivni biro Tamar, Ljubljana
 Ljubljana, 10. januarja 1983

Nepričakovano nas je zapustil naš tovariš in sodelavec
JANEZ PIRC
 pomožni konstruktor
 Pogreb pokojnika bo v sredo, 12. januarja 1983, ob 16. uri izpred mrliške vežice na pokopališču v Litiji
 Ostal bo z nami v lepem spominu!
Sodelavci Iskre – Industrija baterij Zmaj, Ljubljana

